

Revista Apostrof este onorată să publice discursurile rostite în Aula Magna a Universității „Babeș-Bolyai“ din Cluj, în ziua de 12 octombrie a.c., cu ocazia decernării titlului de doctor honoris causa doamnei dr. ANGELA MERKEL, cancelarul federal al Republicii Federale Germania, pentru merite istorice în configurarea unui nou fel de a face politică, în abordarea inovativă a problemelor contemporane și în consolidarea unității europene.

Cuvântul rectorului *Judrei Marga*

CEREMONIA DE astăzi este consacrată decernării titlului de doctor honoris causa al Universității „Babeș-Bolyai“ doamnei dr. Angela Merkel. Conform *Cartei* (2003), cel mai înalt titlu academic se acordă unor personalități cu realizări de vârf în știința, tehnologia, filosofia, arta, literatura, viața publică și teologia mondială, care au sprijinit activități din instituția noastră.

Ca urmare a standardului înalt, Universitatea „Babeș-Bolyai“ a acordat acest titlu unor personalități de prim rang, încât ne mândrim să putem spune că în clubul doctorilor honoris causa al universității noastre intrarea este selectă. Suntem onorați să-i putem astăzi socoti parte a istoriei acestei universități: pe **cardinalul Joseph Ratzinger**, actualul **papă Benedict al XVI-lea**, pe **patriarhul ecumenic al Constantinopolului Bartolomeu I**, pe **René-Samuel Sirat**, marele-rabin al Franței, și pe alți teologi de înalt prestigiu; pe laureații Premiului Nobel, **Richard Ernst** (Zürich), **Günter Blobel** (New York), **Ahmed Zewail** (California Institute of Technology) și **Jean-Marie Lehn** (Collège de France); pe cei mai mari istorici ai Evului Mediu, **Jacques Le Goff** (Paris) și **Harald Zimmermann** (Tübingen); pe creatorul psihologiei cognitive, **Ulrich Neisser** (Atlanta), pe filosofii **Paul Ricoeur** (Paris), **Richard Rorty** (Stanford), **Manfred Riedel** (Erlangen), **Manfred Frank** (Tübingen) și **Eveline Goodman-Thau** (Ierusalim); pe sociologii **Raymond Boudon** (Paris) și **Georg Weber** (Münster), pe economiști ca **Leszek Balcerowicz** (Varșovia) și **Lajos András Bokros** (Budapesta), istorici precum **Carol Iancu** (Montpellier), **Robert S. Wistrich** (Ierusalim) și **Ferenc Glatz** (Budapesta), pe politologi ca **Shlomo Avineri** (Ierusalim) și **Bronislaw Geremek** (Varșovia), **Hans-Gert Pöttering** (Osnabrück), pe principali specialiști de astăzi în istoria religiilor, precum **Moshe Idel** (Ierusalim), lideri academici internaționali precum **Theodor Berchem** (Bonn), **Hans van Ginkel** (Utrecht), **Joseph Bricall** (Barcelona), **Georg Winckler** (Viena), **Jan Sadlak** (Paris), **David Ward** (Washington, D.C.), personalități istorice precum regele **Mihai I al României**, personalități transilvane, așa cum sunt mitropolitul ortodox **Bartolomeu Anania**, arhiepiscopul catolic **György Jakubinyi**, pastorul protestant **Paul Philipp** și mulți alții.

Onorată asistență,

ASTĂZI, UNIVERSITATEA „Babeș-Bolyai“ acordă cel mai înalt titlu academic doamnei ANGELA MERKEL, doctor în știin-

• Aspect din timpul ceremoniei. Foto: Ioan Felecan, © UBB

țe, cancelarul federal al Germaniei, pentru merite istorice în configurarea unui nou fel de a face politică, în abordarea inovativă a problemelor contemporane și în consolidarea unității europene. Argumentele majore ale deciziei Senatului instituției noastre pot fi rezumate după cum urmează.

În *primul rând*, doamna Angela Merkel, după o carieră foarte apreciată ca ministru federal și președinte al partidului din care face parte, a câștigat alegerile parlamentare din 2005. Cu perspicacitate și exemplară devoțiune față de Germania, Domnia Sa a chemat rivalii tradiționali, CDU și SPD, cu inflexibilă onestitate și franchețe, să coopereze la guvernare în interesul germanilor. Formulei lui Willy Brandt „mehr Demokratie wagen!“ doamna Angela Merkel i-a adăugat deviza „mehr Freiheit wagen!“ și a spus: „oferim tuturor grupurilor societății noastre – economice, sindicate, biserici, comunități religioase, știință, cultură – o cooperare corectă și plină de încredere, căci noi suntem convinși că merită să lucrăm pentru Germania. Merită, căci aici sunt patria noastră și viitorul nostru!“ (apud Robin Mishra, ed., *Angela Merkel Macht Worte: Die Standpunkte der Kanzlerin*, Freiburg in Breisgau: Herder, 2010, p. 50). Aceste cuvinte nu au rămas declarații de ocazie, ci au fost, invariabil, linia de conduită a cancelarei germane. S-a spus, pe drept, că doamna Angela Merkel „a inaugurat modelul politicii ce vine“; așa spune, modelul politicii marilor coaliții, dar și al politicii în slujba unor valori comune, lămurite și respectate de politicieni compe-

tenți și cu simț al răspunderii pentru comunitate.

În *al doilea rând*, doamna Angela Merkel a intervenit cu soluții inovative la probleme stringente ale societății moderne târzii. Am în vedere, spre exemplu, ceea ce s-a petrecut în după-amiaza zilei de 10 octombrie 2008, când sistemul financiar mondial se afla în fața pericolului prăbușirii. Atunci, cancelara federală Angela Merkel a luat decizia istorică: intervenția guvernamentală cu 480 de miliarde de euro în sprijinul băncilor. Câteva ore mai târziu, președintele SUA avea să anunțe intervenția guvernului american cu 700 de miliarde de dolari. Ideea celebrului „Konjunkturpaket“ a făcut epocă. Doamna Angela Merkel a transformat, cu pricepere, clarviziune și curaj, clipele vecine unei prăbușiri financiare a lumii civilizate într-un succes. „Economia mondială – spunea Domnia Sa în acel moment – trăiește în aceste săptămâni cea mai gravă criză din ultimii douăzeci de ani ai ultimului secol. În ultima săptămână, piețele hotărâtoare ale sistemului nostru economic, piețele monetare, au devenit practic incapabile de funcționare“ (apud Robin Mishra, *op. cit.*, p. 51). Concluzia pe care doamna Angela Merkel a tras-o a rămas, de asemenea, de importanță istorică: „Avem de a face cu excese ale piețelor. Sarcina statului într-o economie de piață socială este controlul. Statul este păzitorul ordinii“ (*ibidem*, p. 54). Iar cine cunoaște evoluția ulterioară a dezbaterilor internaționale despre criza financiară izbucnită în 2008 știe că tocmai această concluzie s-a confirmat.

• Doamna cancelar dr. Angela Merkel în mijlocul conducerii Universității „Babeș-Bolyai”. Foto: Ioan Felecan, © UBB

Am în vedere, ca un alt exemplu, faptul că doamna Angela Merkel a apărut, în maniera cea mai convingătoare, printre liderii politici ai timpului nostru, responsabilitatea politicianului pentru ceea ce se petrece în societate. Într-o epocă în care răspunderea politicianilor dispare în spatele procedurilor sau în dosul pretextelor și diversiuilor, în care, altfel spus, indiferența reprezentanților publici crește, Angela Merkel a spus cât se poate de limpede: „îmi asum explicit coresponsabilitatea politicii pentru conștiința din comunitate în ceea ce privește normele, ideile și atitudinile. Efortul etic este o problemă de supraviețuire a statului modern” (*ibidem*, p. 108).

Am în vedere, ca al treilea exemplu, faptul că, la rândul ei, cancelara federală a Germaniei a arătat, pe drept – la distanță de indiferentismul care se creează aproape inevitabil prin postularea neintervenției viziunilor în treburile statului –, că „politica nu dă rezultate fără un fundament care se află dincolo de treburile curente”. Domnia Sa a dat glas convingerii profunde după care „creștinismul nu este nepolitic și a determinat hotărâtor rădăcinile Europei” (*ibidem*, p. 108). Între implicarea bisericilor în politica curentă și sterila abținere politică, doamna Angela Merkel reprezintă o concepere profundă a politicii împreună cu fundamente care vin din marea tradiție iudeo-creștină a Europei. Ea a argumentat cât se poate de limpede că „din imaginea creștină a omului nu se lasă derivate indicații concrete de acțiune în toate problemele politice ale zilei pentru partide și parlamente. Voința decizională și credința – sunt două lumi diferite. Știm însă de asemenea: imaginea creștină a omului nu este vreo formulă abstractă, politic fără obligații; ea este mai mult decât atât. Ea oferă orientare și linie de conduită” (p. 109-110).

Am în vedere, ca al patrulea exemplu, împrejurarea că doamna Angela Merkel a pus mereu accentul, în deciziile pe care le-a luat, pe acea „educație” (*Bildung*) care a făcut gloria școlilor germane. Domnia Sa a reformulat într-un mod clarvăzător deviza lui Ludwig Erhard, care-și propunea „Bunăstare pentru toți!”, în deviza „Educație pentru toți!”, argumentând că „bunăstare pentru toți înseamnă astăzi și mâine educație pentru toți” (*ibidem*, p. 87). Domnia Sa a argumentat cu deplină limpezime că „puterea libertății, țara ideilor, răspunderea în lume – acestea au făcut Germania puternică [...] și o fac și astăzi” (*ibidem*, p. 149). Cancelara federală a Germaniei a arătat, chiar în dezbaterile asupra bugetului: „știm că creativitatea oamenilor este cea mai importantă forță productivă pe care o avem. De aceea domeniul educației se află în centrul investițiilor: pentru acesta se pun la depozitie două treimi din investițiile activate, împreună, de federație și de landuri” (*ibidem*, p. 60). Politica germană a educației este astăzi, din nou, ca urmare a acestei optici a guvernului federal, una dintre cele mai inovative în zilele noastre.

În al treilea rând, angajamentul paneuropean al Germaniei postbelice a aflat în doamna Angela Merkel o reprezentare lucidă și impunătoare. Domnia Sa a arătat foarte limpede: „dacă Europa noastră va fi de succes, nu este încă stabilit, astăzi. Dar este datoria noastră să luptăm pentru aceasta; faptul este pentru mine neîndoielnic” (*ibidem*, p. 179). La distanță de fatalismele și oportunistele vremii noastre, cancelara federală a Germaniei a argumentat că „globalizarea nu este ceva de felul unui destin. Nu, noi avem șansa și avem datoria de a lua sub control globalizarea. În acest sens trebuie să punem în mișcare forțele noastre politice. Numai așa modelul nostru de eco-

nomie și societate europeană se vor susține și în timpurile globalizării” (*ibidem*, p. 178). În reflecțiile asupra Europei unite, doamna Angela Merkel a dat impulsuri noi și fecunde.

Astăzi, sub numele doamnei Angela Merkel se adună intervenții energice, de importanță crucială pentru orientările Germaniei, ale Uniunii Europene și ale lumii de astăzi. Sintagmele ce-i rezumă vederile – „Fără libertate nu există nimic”, „Libertate în răspundere”, „Educație pentru toți”, „Știința autentică nu poate fi separată de etică”, „Trebuie să devenim mai luptători”, „Germania poate mai mult”, „Acolo unde suntem noi, este centrul”, „Să înaintăm în deschidere”, „Să nu aplicăm șabloane în privința fostei RDG”, „Să recunoaștem singularitatea Holocaustului”, „Germania nu va lăsa niciodată singur Israelul”, „Europa este unică” și altele –, aceste sintagme, așa-dar, sunt grăitoare prin ele însele și i-au procurat prestigiu. Actualul cancelar german, doamna Angela Merkel, marchează, prin deciziile și acțiunile Domniei Sale, în mod benefic, istoria germanilor de astăzi și a devenit reper pentru acțiune în Europa și în lume.

CU ACESTE cuvinte introductive, declar deschisă ceremonia de acordare a titlului de doctor honoris causa al Universității „Babeș-Bolyai” doamnei doctor Angela Merkel și-l invit pe domnul Ladislau Gyémánt, decanul Facultății de Studii Europene, să prezinte Laudatio pentru Angela Merkel.

Laudatio pentru doamna dr. ANGELA MERKEL

Ladislau Gyémánt

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” din Cluj, cea mai veche universitate a României și totodată una dintre cele mai inovative din aria central-est-europeană, are astăzi deosebita onoare de a conferi cea mai înaltă distincție academică – cea de doctor honoris causa – doamnei cancelar federal al Germaniei, Angela Merkel, personalitate politică de anvergură deopotrivă națională, europeană și universală.

Destinul personal al dnei Angela Merkel simbolizează destinul unei țări care și-a realizat, după patru decenii, într-un cadru european, refacerea unității sale sub semnul triumfului democrației și statului de drept pe întregul său teritoriu. Într-adevăr, născută în partea de vest a țării, dna Angela Merkel s-a mutat împreună cu familia ei în 1954 în Germania Răsăriteană de atunci, unde s-a desfășurat formația ei școlară, academică și intelectuală. Originară dintr-o familie de pastor protestant, ea s-a orientat spre științele naturii, obținând o licență în fizică la Leipzig în 1978 și doctoratul în 1986. Specializându-se apoi în chimie teoretică și analitică, a devenit o cercetătoare în cadrul unui Institut al Academiei de Științe, publicând timp de peste un deceniu lucrări în cele mai prestigioase reviste din domeniu.

Căderea Zidului Berlinului în toamna anului 1989 a însemnat o cotitură radicală și în viața dnei Angela Merkel. Ieșind din turnul de fildeș în care o sechestraseră deopotrivă propriile înclinații spre știință și cercetare, dar și limitările impuse de un regim politic opresiv, se angajează acum cu hotărâre și o nebanuită până atunci capacita-

te politică în vâltoarea luptei pentru democratizare și reunificare. În echipa de conducere a unei organizații a tranziției politice – Demokratischer Aufbruch –, apoi purtătoarea de cuvânt adjunctă a primului guvern democratic din RDG, condus de Lothar de Maizière, dna Angela Merkel devine, după realizarea reunificării, ca membră a partidului de guvernământ, CDU, deputat în Bundestag, ministru pentru femei și tineret, apoi ministru al mediului în cabinetul cancelarului Helmut Kohl.

După trecerea în opoziție a CDU în 1998, se dedică reorganizării partidului în calitate de secretar general și apoi președinte federal, funcție în care a fost reelectă de trei ori cu mare majoritate de voturi. Din anul 2002, a devenit lidera fracțiunii parlamentare a CDU-CSU, militând cu hotărâre pentru un program de reformare de o necesitate imperioasă pentru țară. În anul 2005, reușește câștigarea alegerilor și obținerea primului mandat de cancelar federal în fruntea unei mari coaliții conservator-social-democrate, pe care o dirijează cu deosebită fermitate și capacitate de decizie, inclusiv în condițiile dificile ale crizei economico-financiare intervenite în 2008, spre luarea deciziilor deloc ușoare pentru salvagardarea realizărilor unei societăți pilduitoare și de primă însemnătate pentru Europa unită și pentru întreaga lume. Drept urmare, alegerile din toamna anului 2009 îi aduc un al doilea mandat de cancelar federal, de-această dată în fruntea unei coaliții de centru-dreapta, conservator-liberale, cu misiunea de a consolida rezultatele dobândite în restabilirea normalității economico-financiare și în luarea măsurilor care să permită evitarea pe viitor a repetării unor astfel de zguduiri nefaste.

Se pune cu îndreptățire întrebarea: care ar fi explicația acestui *cursus honorum* de excepție parcurs în două decenii de o bo-

găție rară în realizări deosebite? Cu atât mai mult cu cât formația dnei Angela Merkel nu prevestea capacitatea decizională atât de clar demonstrată în situații de o gravitate rar întâlnită în perioada postbelică. După propria-i mărturisire la o întrebare primită în acest sens, esențial pentru un conducător politic aflat în poziția ei este nu competența de specialitate într-un domeniu izolat sau altul (economie, finanțe, securitate etc.), ci capacitatea de a formula o viziune de sinteză și perspectivă, mobilizând apoi forțele intelectuale și politice capabile a realiza obiectivele specifice fiecărui domeniu pentru a obține rezultatele dorite.

În opinia noastră, ceea ce conferă soliditate, forță și capacitate de atracție programului politic propus și susținut de dna cancelar federal este aliajul, rar întâlnit și cu atât mai prețios, între atașamentul față de valori fundamentale, fermitatea principiilor, respectiv pragmatismul rațional și lucid, capacitatea deosebită de a realiza deciziile de compromis care să permită transpunerea lor în viață, într-o formulă posibilă și necesară. Aceste valori pot fi sintetizate în conceptele-cheie de *libertate, responsabilitate, solidaritate, respect necondiționat al drepturilor și demnității umane*.

Libertatea, în viziunea dnei Angela Merkel, este, în primul rând, o problemă de curaj, care începe cu necesitatea imperioasă de a depăși limitele proprii și pentru care trebuie luptat în fiecare zi a vieții noastre. Libertatea proprie este strâns legată de libertatea celorlalți și de aceea există o legătură intrinsecă indestructibilă între libertate și *responsabilitate*. Libertatea economică și socială presupune asigurarea unui câmp neîngrădit de manifestare tuturor membrilor societății – întreprinzători sau angajați – pentru a-și aduce plener contribuția la binele general, în măsura capacității lor. Această manifestare a valențelor creatoare trebuie însă să se încadreze în normele generate de responsabilitatea care nu permite promovarea excesivă a intereselor proprii în dauna celorlalți. Necesitatea acestui aliaj rațional a fost evidențiată cu claritate de geneza, desfășurarea și învățămintele crizei recente, iar cadrul instituțional adecvat pentru realizarea lui se dovedește a fi, în lumina experienței societății germane postbelice, economia socială de piață, ca mijloc de aducere în concordanță a intereselor muncii și capitalului, a aspirațiilor individuale cu cele generale, sub controlul necesar și indispensabil al unui cadru statal adecvat.

Solidaritatea este premisa esențială a coeziunii societății și a progresului social, conceput, într-o perspectivă pe care am defini-o ca un „conservatorism luminat”, drept păstrarea a tot ceea ce e valoros și și-a dovedit viabilitatea în societate, dar fără a da înapoi în fața schimbării necesare, realizate rațional și cu măsură. Principalul indicator al progresului în lumea de astăzi este, în viziunea dnei Angela Merkel, dez-

• Înmințarea diplomei. Foto: Ioan Felecan, © UBB

• După înmînarea diplomei, momentul felicitărilor. Foto: Ioan Felecan, © UBB

voltarea sustenabilă, pe care a definit-o încă în 1998 ca o reconciliere necesară a dezvoltării, a indispensabilului efort de combatere a sărăciei, cu protecția mediului, prin utilizarea rațională a resurselor doar în măsura capacității de regenerare a lor. În ultimii ani, dna Angela Merkel și-a concretizat acest program prin susținerea cu consecvență a necesității combaterii cu forțe unite a efectelor schimbărilor climatice, ca și a păstrării cu orice preț a biodiversității ca bază naturală a vieții, adevărat scut al sănătății întregii umanități. Conferința de la Copenhaga din decembrie 2009 asupra cliimei, anul 2010 ca an internațional al biodiversității i-au prilejuit dnei cancelar susținerea neobosită a acestor cauze vitale pentru omenire, nedescurajată de dificultățile de înțelegere întâmpinate.

Un element esențial al dezvoltării sustenabile este considerată apoi resursa umană, pentru a cărei protecție și pregătire adecvată, în condițiile actuale ale modificărilor în structura demografică, un rol central revine educației. Departele de a privi sistemul educațional ca o primă victimă a crizei (cum se procedează, din păcate, în alte părți), dna Angela Merkel susține o educație care să ofere șanse egale tuturor, finanțată corespunzător, care să aibă drept criteriu director primordialitatea calității. Eforturile statului în această direcție, corelate cu cele privind sprijinirea necondiționată și eficientă a cercetării ca sursă a inovației, trebuie corelate organic cu rolul familiei, a cărei contribuție la implementarea unor valori ca atașamentul reciproc, responsabilitatea și solidaritatea este de neînlocuit.

Respectarea neabătută a demnității și drepturilor omului este a treia piatră unghiulară a unei concepții unitare și raționale asupra lumii. La temelia ei se află ideea de toleranță față de alteritate, care presupune

cu necesitate cunoașterea și înțelegerea binevoitoare a celuilalt, cu deosebire sub aspectele specificității sale culturale. Așa cum subliniază însă cu tărie dna Angela Merkel, toleranța este o monedă cu două fațete, o virtute pretențioasă care solicită deopotrivă inima și mintea. Toleranța nu înseamnă renunțare la principiile proprii, nici îngăduință față de intoleranța altora, față de extremismul de orice natură sau fundamentalismul religios. Libertatea religioasă nu înseamnă libertatea încălcării cadrului legal constituit. Toleranța nu include posibilitatea constituirii unor societăți paralele în aceeași țară, în locul integrării firești a tuturor celor ce se bucură de beneficiile ei. Combaterea cu toate mijloacele a rasismului, antisemitismului, xenofobiei sunt pentru dna cancelar Angela Merkel priorități absolute, iar decernarea recentă pentru Domnia Sa, la New York, a medaliei memoriale Leo Baeck se constituie într-o evidentă recunoaștere a acestor neabătute eforturi.

Într-o lume globalizată, problemele sunt de anvergură universală și soluțiile nu pot fi obținute decât prin participarea și efortul tuturor. În acest spirit, dna Angela Merkel este o convinsă și fermă promotoare a integrării europene, considerând Europa unită cea mai importantă realizare a perioadei postbelice pe continentul nostru, garanția păcii și viitorului pentru toți locuitorii săi. Aceasta însă presupune adoptarea, prin dezbateri deschise asupra diferențelor de opinii, a unor norme generale de adâncire a integrării, bazate pe convingerea că nu există opțiune alternativă rațională la unitatea europeană.

Europa poate oferi un model din acest punct de vedere pentru soluționarea problemelor globale ale prevenirii unei noi crize mondiale, ale protecției mediului, ale

dezvoltării sustenabile, ale securității generale și combaterii terorismului. Într-o lume multipolară, în care revoluția informațională a eliminat limitările spațiale, problemele globale impun soluții globale. O nouă arhitectură mondială a finanțelor, un sistem al piețelor globale guvernat de norme general acceptate și aplicate, o politică de dezvoltare bazată pe parteneriatul responsabil al tuturor actorilor internaționali implicați, o extindere a rolului unor organizații internaționale înzestrate cu atribuții, resurse și instrumentele necesare – iată soluții avansate de laureata de astăzi, vădind o evidentă anvergură universală a viziunii sale asupra lumii noastre.

Valențele creatoare, originale, ale unei concepții politice aplicate cu consecvență și luciditate, rezultatele strălucite aduse prin aceasta țării sale, Europei unite și întregii lumi, și-au găsit recunoașterea în cele mai înalte distincții conferite dnei Angela Merkel de Germania și de țări de pe patru continente. Lumea academică a fost și ea sensibilă la fenomenul Merkel, prin doctorate de onoare conferite la Ierusalim și Berna, la Leipzig sau Breslau. Suntem mândri că în această zi fastă Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj se înscrie în rândul instituțiilor academice care numără între membrii de onoare ai corpului lor didactic pe dna Angela Merkel.

Să-i urăm laureatei din inimă: *Per aspera ad astra, vivat, crescat, floreat!*

Discursul cancelarului federal dr. ANGELA MERKEL

Mult Stimat Domnule Rector Marga, mult stimat Domnule Profesor Gyémánt, mult stimați membri ai Universității „Babeș-Bolyai“, Doamnelor și Domnilor,

DORESC SĂ vă mulțumesc din inimă pentru cuvintele deosebit de prietenoase, pentru studierea intensivă a celor spuse și făcute de mine, dar și pentru cuvintele de bun-venit adresate nouă, celor care am venit astăzi aici. Este o onoare deosebită pentru mine să primesc titlul de doctor honoris causa al Universității din Cluj, incluzând astfel în viața mea o mică parte a unei noi patrii.

Universitatea din Cluj este un exemplu excelent pentru ceea ce urmărim să creăm în Europa: o conviețuire a popoarelor, a culturilor și a limbilor, indiferent de origini și confesiuni. Aici, într-una dintre cele mai vechi instituții academice din România, se predă și se învață în limbile română, maghiară și germană. Înțelegerea manifestată față de alte culturi și ideea unei Europe fondate pe toleranță sunt trăite aici, în Cluj, în viața de zi cu zi. Astfel, Universitatea din Cluj aduce o contribuție importantă la aprofundarea și răspândirea ideii unității europene. Această idee trebuie permanent răspândită și, înainte de toate, trebuie transmisă mai departe generațiilor viitoare.

Credoul unificării europene este „unitatea în diversitate“. Aceasta din urmă poate fi trăită cu atât mai convingător cu cât diferențele culturale europene și elementele care ne leagă pe noi, europenii, sunt cunoscute mai bine. Unde s-ar putea preda și învăța acest lucru mai bine decât într-o universitate trilingvă și într-o regiune marcată timp de secole de trei culturi diferite?

Cifrele care atestă caracterul european al Universității „Babeș-Bolyai“ sunt impresionante: 17 dintre cele 21 de facultăți ale universității oferă cursuri în limbile română și maghiară, iar 11 facultăți au ca limbă de predare și limba germană. În plus, există și cursuri în limbile italiană, franceză și ucraineană. Caracterul tricultural al universității este – lucru unic în România – ancorat în Statutul universității. Astfel, cele trei popoare care au marcat împreună ultimul mileniu din istoria Transilvaniei se întâlnesc astăzi, pe o platformă comună, în domeniul educației academice.

Aici, în Transilvania, românii, maghiarii și germanii conviețuiesc în mod pașnic învățând unii de la alții și unii despre alții. Astfel au dezvoltat în decursul multor ani un spațiu al conviețuirii în trei culturi diferite și un spațiu al multiconfesionalității care poate servi ca exemplu altor regiuni din Europa – și poate nu doar din Europa. Nu pot să vin în România și mai ales în Transilvania în calitatea mea de cancelar federal al Germaniei și să nu mă refer la istoria germanilor din această regiune. În Cluj ne aflăm în cel mai mare oraș al acestei frumoase regiuni. Mi-aș fi dorit ca după sejurul meu de aici, din Cluj, să călătoresc mai departe, la Sibiu, în centrul minorității

germane din Transilvania – am promis să merg acolo la următoarea vizită. Din motive de timp, trebuie din păcate să amân acest lucru. Am vorbit însă astăzi pe larg cu reprezentanții minorității germane.

Încă de la început, minoritatea germană a îmbogățit din punct de vedere cultural și economic acest spațiu. Ea a fost și este în același timp foarte bine integrată în societatea românească. Minoritatea are rădăcini în cele trei culturi: cea română, cea maghiară și, înainte de toate, desigur, cea germană. Iar membrii minorității se simt acasă în toate aceste limbi și reprezintă astfel o verigă de legătură între țările noastre.

O altă verigă importantă este tineretul. Spre exemplu, există între studenți, în mod special între studenții acestei universități, mulți care arată un interes considerabil față de limba, cultura și știința germană. Conducerii universității, și în special Dumneavoastră, mult stimat Domnule Profesor Marga, vi se cuvin mulțumiri vii pentru susținerea neconținută pe care o acordați liniei germane de studii și, de asemenea, pentru deosebitul sprijin pe care îl acordați de mulți ani încoace Centrului Cultural German, găzduindu-l în spațiile universității.

Guvernul Federal a sprijinit permanent în anii trecuți dezvoltarea învățământului în limba germană, fie financiar, fie prin susținerea directă a școlilor în care se învață limba germană ca limbă maternă sau ca limbă străină – cu reprezentanții minorității germane am discutat astăzi despre importanța predării limbii germane ca limbă maternă. Guvernul Federal va fi și pe viitor un partener de nădejde al României în ceea ce privește aceste probleme.

Consider că trebuie să fim mândri împreună de faptul că în România există școli și universități cu ofertă de studii în limba germană, care, ca aici la Cluj, formează tineri într-un spirit ce unește țările noastre, făcându-le parteneri în Europa. Germanii din România reprezintă, exact ca și această universitate, constructori de punți între cele două țări și contribuie hotărâtor la dezvoltarea relațiilor multilaterale, încărcate de tradiție, dintre România și Germania.

Germania și România întrețin relații prietenești și de încredere și la nivel politic – acest lucru s-a confirmat și astăzi la București în cadrul convorbirilor politice. Dar ele pot fi intensificate, fapt valabil și pentru cooperarea economică. Din punct de vedere economic, întrepătrunderile sunt multiple și strânse, Germania investind capital în peste 17.000 de întreprinderi românești. Germania este partenerul comercial numărul 1 al României și în același timp al treilea investitor major. În mod evident, știm că revenirea producției românești depinde în mod decisiv și de succesul economiei noastre din Germania.

Din punct de vedere cultural există o rețea densă de instituții culturale și de învățământ care oferă aici, în România, multiple posibilități pentru întâlnirea celor două culturi și care contribuie la îmbogățirea acestora. România și Germania au o lungă

tradiție de gândire și cercetare comună. Această relație strânsă dintre popoarele noastre se reflectă și în opera, scrisă în limba germană, a deținătoarei Premiului Nobel, Herta Müller, operă în care ea se confruntă în mod critic cu istoria României comuniste.

Tocmai aceste puncte comune pe care le-am numit, precum și lunga noastră istorie comună au atribuit țărilor noastre rolul pe care marele istoric și scriitor român Nicolae Iorga îl definea astfel: „Ambele culturi sunt destinate să medieze între Est și Vest“. Cu acordarea titlului de doctor honoris causa de către o universitate incontestabil europeană mi se confirmă faptul că Germania și România vor reprezenta în continuare valori europene de bază și că sunt și vor fi mediatori într-o Europă comună.

De la ultima mea vizită în România au trecut între timp doi ani. La acea vreme, în 2008, la un an după aderarea României la UE, am putut simți aici un puternic optimism și o mare dorință de schimbare. Acest fapt m-a bucurat atunci foarte mult, deoarece drumul României spre UE a fost lung, iar Germania a însoțit-o activ. România și-a propus să parcurgă cu cea mai mare rapiditate ultimii pași rămași pentru o integrare europeană completă. Pentru aceasta – lucru pe care l-am menționat deja astăzi în convorbirile mele politice – ea are întregul sprijin al Republicii Federale Germania.

Doamnelor și domnilor, România și Germania au un mare interes în a sprijini și întări UE ca pe o comuniune a destinelor lor. Datorită crizei economice și financiare din anul trecut, criză despre care a fost deja vorba aici, acest lucru este o provocare pe care am abordat-o cu hotărâre, care însă ne va mai costa mult efort.

Strânsele interdependențe a statelor membre ale UE pe piața comună este din punct de vedere politic și economic un succes. Știm că Europa nu poate face față provocărilor globale decât unită. Acest lucru este uneori destul de greu și presupune disponibilitatea spre compromis, este însă cel mai bun drum pentru noi toți.

Strânsele legături cu partenerii noștri din UE înseamnă însă și că greșelile făcute de unele state în politica lor economică pot provoca probleme în întreaga UE. Acest fapt l-am și trăit, din păcate, în ultimul timp. De aceea trebuie acum să ne pregătim pentru ca o asemenea criză să nu se mai repete. Pentru a întări Europa pe termen lung, avem nevoie de o nouă arhitectură a uniunii economice și monetare. Despre aceste lucruri discută în momentul de față statele membre ale UE într-unul dintre grupurile de lucru ale președintelui Comisiei Europene. Primele rezultate le vom afla în aproximativ două săptămâni.

Vreau să spun foarte deschis: adesea, aceste discuții nu sunt simple. Am însă profunda convingere că ele trebuie purtate onest. Aceasta deoarece în momentul de față pășim pe un teren nou în ceea ce privește dezvoltarea UE. Atunci când se întâmplă acest lucru, trebuie să aibă loc și

dezbaterei. Nu fiecare dezbatere este o cearță, însă câteodată o soluție corectă nu poate fi găsită decât în urma confruntării. Sper că aceste cuvinte reprezintă viața cotidiană a unei universități. Totuși, în percepția opiniei publice, cearta este câteodată cuvântul cu care se descrie totul.

Guvernul Federal și eu personal vrem să realizăm multe. **În primul rând**, trebuie să transformăm Pactul de stabilitate și de creștere economică într-un instrument cu adevărat eficient împotriva unei politici de îndatorare iresponsabile. De aceea, avem nevoie pe viitor de sancțiuni eficiente împotriva celor care nu respectă regulile generale.

În al doilea rând, trebuie să îmbunătățim supravegherea și coordonarea politico-economică între statele noastre membre pentru a putea recunoaște și combate din timp dezvoltările greșite. Acest lucru necesită și o nouă dimensiune a deschiderii. Prin ajutorul acordat Greciei și prin decizia de înființare a unui fond de salvare a euro, am reușit să asigurăm pe termen scurt și mediu stabilitatea zonei euro – și în interesul stabilității economice a întregii Europe. Aceste instrumente sunt însă limitate temporal.

În al treilea rând, pe termen lung, trebuie să ne preocupe posibilitatea creării unui cadru de management al crizelor, care să provoace statele membre la o politică financiară solidă și care să asigure îndeosebi o participare adecvată a creditorilor privați. Aceste măsuri nu trebuie limitate doar la zona euro. Mai degrabă trebuie ca toate cele 27 de state membre să se angajeze într-o politică cu mai multă creștere și mai multă concurență, deoarece avem nevoie de o creștere sustenabilă, și nu de una care se bazează pe datorii. Pentru aceasta, șefii de state și de guverne ai UE își vor asuma, mai mult decât până acum, conducerea politică.

Doamnelor și domnilor, criza datoriilor din spațiul euro ne-a arătat din nou extrema importanță a unor finanțe de stat sănătoase și necesitatea consolidării bugetelor publice. Știu că în România aceasta este o temă importantă, cu consecințe puternice pentru mulți oameni. Și guvernul german a decis la 1 septembrie importante măsuri de economisire. Și la noi există discuții asemănătoare, chiar dacă unele lucruri nu sunt pentru noi chiar atât de dificile. Măsurile dureroase de astăzi sunt însă întotdeauna mai bune decât consecințele importante pe termen mediu și lung. Atunci când vorbim despre sustenabilitate, despre corectitudinea față de generațiile viitoare, despre politica pentru copiii și nepoții noștri, punctul de plecare trebuie să fie finanțele publice solide.

Doamnelor și domnilor, lăsați-mă să mă accentuez încă o dată aici: în Europa, România este un partener corect și de încredere, cu care împărtășim multe obiective. Unul dintre ele este interesul pentru o învecinare stabilă și de încredere spre est a UE. Aici intră și faptul că, după 20 de ani de la sfârșitul sciziunii continentului nostru, abordăm cu un nou elan conflictele încă existente. Cred că întreaga lume este îndreptățită în așteptarea ei ca problemele încă existente în Europa – indiferent că ele sunt în zona vestică a Balcanilor sau între Moldova și Transnistria – să fie rezolvate în

• Doamna cancelar dr. Angela Merkel, doctor honoris causa al Universității „Babeș-Bolyai”. Foto: Ioan Felecan, © UBB

principal de noi, europenii, împreună. Pur-tăm întreaga răspundere atunci când este vorba despre întâmpinarea neîncrederii încă existente și crearea premiselor pentru depășirea a ceea ce ne separă. Împreună cu UE și alți parteneri, am putea de exemplu să rezolvăm conflictul Moldova – Transnistria. Cred că, prin strategia spațiului danubian, a cooperării Mării Negre, a parteneriatului Balcanilor de Vest sau de Est, avem la dispoziție instrumente în care tocmai România poate aduce, prin experiențele ei multilaterale, multe idei și multă creativitate.

Doamnelor și domnilor, România și Germania își dovedesc din nou și din nou parteneriatul și apropierea lor prin relațiile politice, economice și culturale. Bineînțeles că, la 130 de ani de la instituirea relațiilor diplomatice între țările noastre, acest lucru este evident. Apropierea dintre țările noastre merge mult dincolo de apropierea oficială a șefilor de guvern, a guvernelor și parlamentelor. Însă ceea ce eu am prezentat ca fiind fondul de gândire european poate fi trăit doar dacă este întotdeauna transmis și tinerei generații.

Cred că studenții care se pregătesc aici, la Cluj-Napoca, pot trăi din ceea ce le transmiteți dumneavoastră, profesorii acestei universități, profunde valori trăite, alimentate din experiența istorică a acestei regiuni, valori folosite permanent în parteneriatul popoarelor noastre europene. Doar auzindu-l pe rectorul dumneavoastră, cu privire la experiența pe care o are și în domeniul țării mele natale, Germania, constat că aceasta este o extraordinară îmbogățire a experienței noastre europene. De aceea mulțumesc, împreună cu studenții, tuturor aceluia care predau la această universitate, căci ei contribuie prin munca lor zilnică, desfășurată cu siguranță câteodată în condiții nu foarte simple, la faptul că Europa nu este doar o piață comună, un continent pacificat, ci și un continent al valorilor trăite.

Vă mulțumesc din inimă pentru onoarea care mi-a fost conferită astăzi!

În românește de RALUCA DINICĂ
și SILVIU REGMAN

Cuvânt de încheiere al rectorului

Judrei Mangy

Doamnă Cancelar Federal Angela Merkel,

SUNT ÎN asentimentul întregii audiențe mulțumindu-vă din toată inima pentru discursul inaugural pe care l-ați rostit în Aula Magna a acestei universități. Primul meu gând este să vă mărturisesc că, în măsura în care Universitatea „Babeș-Bolyai” omagiază și onorează personalitatea și contribuțiile Dumneavoastră de pondere istorică, în aceeași măsură universitatea noastră se simte onorată să vă poată considera de acum înainte parte a istoriei ei.

Știm prea bine că, între îndatoririle politicianului de anvergură, ca și ale profesorului și cercetătorului de calibru, se află aceea de a da impulsuri. Discursul Dumneavoastră a dat, cu siguranță, impulsuri decisive în multiple direcții. Studenții, profesorii și cercetătorii se simt mai încurajați să-și apropie limba germană și fertila cultură de limbă germană. Întreprinzătorii au

putut găsi noi imbolduri să investească și să se desfășoare în Transilvania. Studenții și-au putut da seama de importanța crucială a proiectului european pentru noile generații și se simt încurajați, prin autorizata Dumneavoastră voce, să lucreze în perspectiva unei Europe a performanțelor competitive. Profesorii și-au putut da seama de profunzimea angajamentului Dumneavoastră și al autorităților germane în favoarea educației. Dumneavoastră ați pus, Doamnă Cancelar Federal, educația în prim-planul programului guvernului pe care îl conduceți. Putem spune, ca profesori responsabili, că România, la rândul ei, este sustenabilă numai ca țară a culturii, a inovației și reformelor competente, conduse de politicieni onești, care părăsește poziția de coadă a Europei. În discursul Dumneavoastră, orice cetățean român găsește un stimulent la reflecție și acțiune luminată. Fiecare universitate din jurul nostru, și

poate din Europa, găsește în discursul Dumneavoastră, ca exponent de prim-plan al politicii Germaniei și Uniunii Europene, o confirmare și un stimulent puternic la reforme și înnoire, pentru a câștiga în competițiile timpului nostru.

Nietzsche a spus: „Speranța este un mult mai mare stimulent al vieții decât un noroc oarecare”. Pot să vă confirm, Doamnă Cancelar Federal, că prezența Dumneavoastră aici și acum, discursul Dumneavoastră au deșteptat o mare speranță.

Ne despărțim greu de aceste clipe istorice pentru Universitatea „Babeș-Bolyai”. Mulțumindu-vă, încă o dată, din toată inima și în numele celor de față, exprim speranța, Doamnă Cancelar al Germaniei, Angela Merkel, că acest discurs va fi doar primul aici, într-o serie ce va continua.

Vă mulțumesc!

1. Aula Magna în timpul ceremoniei. Foto: Ioan Felecan, © UBB

2. Inaugurarea Institutului de Studii Germane. Foto: Ioan Felecan, © UBB

3. Imagine de la recepția dată în cinstea doamnei cancelar dr. Angela Merkel, Casa Universitarilor. Foto: Ioan Felecan, © UBB

micro

lecturi

Curajos și
impresionant,
despre naștere...

Ion Bogdan Lefter

Mihaela Miroiu, Otilia Dragomir (coord.), *Nașterea: Istorii trăite*, Iași: Editura Polirom, Colecția „EGOGrafiu”, 2010, 376 p.; autoarele textelor din carte: Emilia Bîrsan, Cornelia Grünberg, Ana Maria Sandi, Grete Tartler Tăbărași, Sofia Văcărescu, Mihaela Miroiu, Otilia David, Aida Ferat Postolache, Cornelia Păsculie, Mihaela Vlăsceanu, Laura Grünberg, Cristina Ștefan, Ștefania Miclea, Claudia Miroiu, Otilia Dragomir, Maria Bucur, Ana Bulai, Ramona Păunescu, Daniela Palade Teodorescu, Mia Gorea.

OEXTRAORDINARĂ, teribilă, entuziasmantă apariție editorială: *Nașterea: Istorii trăite*, culegere de mărturii semnate de douăzeci de doamne despre momentele în care și-au adus pe lume copiii. Cele două coordonatoare ale cărții, Mihaela Miroiu și Otilia Dragomir, explică în prefață proiectul ca depășire a unei bariere: căci, cu toate câștigurile ultimei sute de ani în materie de „emancipare a femeilor”, „experiențele lor umane cele mai profunde, modul în care le trăiesc și se raportează la ele rămân încă încuiate în gineceu, continuând să fie un tabu pentru discursul public românesc” (*Cuvînt-înainte*, p. 10); „Despre lucrurile acestea *nu se vorbește*, iar dacă se vorbește, *nu se scrie*, iar dacă, totuși, se scrie, măcar *nu se publică*” (p. 12). Pe de altă parte, din perspectiva complementară a copiilor, deci... a tuturor oamenilor, „starea de sarcină” și nașterea țin de „experiența primordială a fiecăruia dintre noi” (*ibid.*; *Cuvîntul-înainte* începe cu splendide fraze despre „coființare” – cf. p. 7).

Tema este – deci – în sine excepțională, ca și gestul atacării ei detabuizante, aici și acum, într-un context socio-cultural încă pudic în materie. Nicio inhibiție – însă – din partea celor douăzeci de autoare, care, odată ce și-au asumat proiectul, nu mai dau înapoi și-și povestesc experiențele materne cu curaj și cu lux de amănunte. Dacă privim lista, nu e deloc de mirare: marea majoritate sînt colaboratoare cunoscute ale Mihaelei Miroiu, fondatoarea studiilor feministe în România postcomunistă, venind pînă la o serie de tinere doctorande în domeniu, iar pe celelalte, fără multă detectivistică, doar sesizînd raporturile onomastice, le descoperim ca apropiate ale

lor (mame, alte rude, colege). Vasăzică, sociologic vorbind, avem de-a face cu un „eșantion” reprezentativ doar pentru un anumit cîmp profesional și de mentalitate. Probabil că ar fi fost greu altfel, înainte ca bariera să se ridice pentru prima oară. Avantajul e că mai toate autoarele de acum își pot formula relațiile din perspectiva unor serioase competențe socio-umane și de gen (în sensul respectivelor discipline științifice și academice). Nu explicit, ci în subsidiar, textele neavînd aspect de studii, ci de mărturii directe, preponderent narrative, ceea ce nu exclude reflecțiile analitice sau generalizatoare, presărate sistematic pe parcurs.

După paginile introductive, cartea se deschide cu o listă de prezentare a autoarelor: nu ca șir de c.v.-uri standard, seci, ci sub forma unor prezentări la persoana I, cu cite o primă propoziție tip „Am născut-o/L-am născut pe... în... la...” (nume, dată, localitate), urmată de un paragraf de autodefinire foarte pe scurt, nu rareori glumeață sau autoironică, uneori cu note amare, și de schiță a raporturilor cu copiii, de-atunci, de la naștere, și pînă azi. Tușante toate. Iată-le drept exemple pe primele două (însă ar merita citate oricare):

1. Emilia Bîrsan// Am născut-o pe Mihaela în 10 martie 1955, la Sîncrai, Hunedoara.// Am șaptezeci și șase de ani și încerc să mă bucur de viață atît cît se poate. Am fost treizeci și opt de ani învățătoare și mi-am iubit din suflet profesia. Mi-e drag să îmi revăd elevii. De treizeci de ani sînt și bunică, nu doar mamă, și asta m-a făcut să descopăr o altă formă de dragoste, totală și necondiționată. În ultimii nouă ani mă împart între București și Hunedoara, între fiica mea și locurile natale. Fetița de atunci este o femeie așa cum am visat să fie.

2. Cornelia Grünberg// Am adus-o pe lume pe fata mea în 31 ianuarie 1961, la București.// Copilul meu este mîndria mea. O ființă inteligentă, sensibilă, loială, deschisă la tot ce este omenesc. Ce își poate dori mai mult o mamă? În rest, o viață de speranțe trăită „sub vremuri” (p. 13).

Textele din carte vor fi ordonate cronologic, după datele de naștere ale odraslelor, de unde și un efect de oglindire a istoriei mari. Poveștile personale acumulează detalii despre situația familială, socială, materială a mamelor în perioada de început a perioadei comuniste, apoi în celelalte etape ale regimului, pentru ca ultimele două să treacă dincoace de 1989, în alte vremuri, cu alte condiții, din ce în ce mai bune, inclusiv pe alte meleaguri, în virtutea noii libertăți de a călători (aparitia scutelelor absorbante tip Pampers pe meleagurile noastre, respectiv lipsa lor înainte, e o temă recurentă...). La fel, sînt descrise atitudinile din epocă față de naștere, condițiile medicale, pregătirea doctorilor, uneori precară, situația spitalelor, cu cîteva istorii „de groază” ș.a.m.d. Rezultanta e un soi de studiu istoric și de mentalități alcătuit din piesele de puzzle ale cazurilor individuale. Punctajul din micul ghid de orientare transmis de coordonatoarele volumului către autoarele invitate, reprodus în anexă, explică deopotrivă aspectul sistematic al informațiilor și asumarea confesivă a trecutului („Scrieți cu suflet, complet lipsit de neutralitate, nu faceți un raport, ci încercați să retrăiți în scris acel moment din viața voastră” – p. 367).

Eveniment

• Andrei Șerban la Opera Garnier din Paris, unde montează *Italianca în Alger*, de Gioachino Rossini. Foto: Eugenia Sarvari

Zis și făcut! Autoarele care au acceptat invitația oferă relații cuceritoare, fie alerte, de o vervă colosală, fie cald-melancolice, înclinate către sentimentalisme autentice, vibrante. Nicio notă falsă, niciun dubiu cum că mamele nu și-ar iubi profund, total și definitiv copiii. Drept care cartea întregă e nu doar interesantă, ci și pasionantă la lectură, foarte amuzantă ici-colo, atunci cînd ironia și autoironia sînt la ele acasă, impresionantă peste tot, uneori profund emoționantă. Nu puține sînt paginile de literatură de cea mai bună calitate. Fiindcă, dincolo de proiectul de cercetare socio-umană de la care operațiunea a pornit, avem de-a face – nu-i așa? – cu o scriere memorialistică tematică, tematizată. Grete Tartler e chiar scriitoare de carieră, Mihaela Miroiu a mai scris eseistică personală, autobiografică (în *R'Estul și Vestul*, Editura Polirom, 2005, între altele), Laura Grünberg a semnat o carte jucăușă pentru copii (*Istorie cu copii și părș, mătă, frunză de gutuie*, Editura Compania, 2007) și a predat spre publicare o a doua etc. Splendid scriu și celelalte colege din volumul despre naștere. Talentul scriitoricesc nu pare să le fie interzis mamelor de orice formație profesională!...

Text publicat inițial on-line,
în revista virtuală

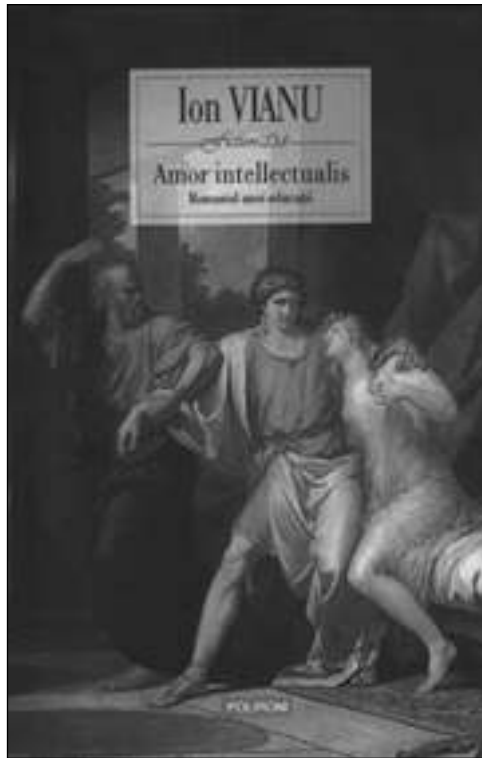
ArtActMagazine/www.artactmagazine.ro,
nr. 67, 12 mai 2010.

Goetheanism și excelență

Ovidiu Pecican

OVREME, în cultura română goetheanismul a părut cantonat numai în sfera criticii. Faptul s-a datorat scrisului maioreșcian, dincolo de stilul atic al căruia se citea cu ușurință un olimpianism deocamdată neegalat. Cu o similară răceală și o echivalentă decantare a expresiei a înscris o pagină culturală de același tip și E. Lovinescu în istoria unui posibil clasicism românesc. Distanțare obiectivă și glosare înaltă în maniera unui echilibru al frazării și a unei serenități a gândului, toate păreau rezervate prin excelență domeniului criticii. Printr-o ciudată întorsătură a jocurilor timpului s-a ajuns astfel ca primele romane de marcă elaborate de pe poziții estetice similare să apară la noi imediat după căderea comunismului. *Luntrea lui Caron*, romanul lui Lucian Blaga (intitulat, de fapt, cu totul altfel, de autor, dar botezat astfel de Mircea Zăciu), ca și narațiunea memorialistică din *Caietul albastru* de Nicolae Balotă se înscruie într-o linie care, prin multiple moduri de a se constitui, puneri în scenă, gânduri și aluzii culturale, amintesc de paginile strălucite din *Poezie și adevăr*, conturând – cu întârziere? – o limbă de pământ din care ar putea crește cu timpul un adevărat ostrov sau chiar continent. Încet-încet, eliberarea de diversele constrângeri extraliterare, de la cele ideologice comuniste la cele ale modelelor intelectuale ori ale opresivei economii, permite temperamentelor calme să regăsească o cadență scriitoricească pe care alte determinări ale răgazului interior al ficăruia nu o îngăduiau.

Și iată că, publicând, într-un excelent tempo în ultimii ani, carte după carte (*Caietele lui Ozias*, 2004; *Vasilii, foi volante*, 2006; *Paramnezii*, 2005; *Blestem și binecuvântare*, 2007; *Investigații mateine*, 2008; *Necredinciosul*, 2008; *Exercițiul de sinceritate*, 2009), Ion Vianu se alătură decis tendinței amintite într-un emoționant și solemn roman nonfictiv, didactic, intitulat *Amor intellectualis: Romanul unei educații* (Iași: Ed. Polirom, 2010, 406 p.). Roman al formației, bildungsroman, cum se spune, noul volum continuă – de astă dată pe cont propriu, dintr-un alt unghi – vizitarea „locurilor memoriei” inițiată împreună cu regretatul Matei Călinescu în memoriile *Amintiri în dialog* (ed. I: 1994; ed. a II-a: 1997; ed. a III-a: 2005). Narațiunile paralele și împletite de acolo, receptate bine de public, au părut să inspire (nedeclarat și, poate, iluzoriu) și alte aventuri similare, cum ar fi cea la patru mâini, datorată lui Paul Cernat, Ion Stanomir, Ion Manolescu și lui Angelo Mitchievici, care rememorau tinerețea în vremuri comuniste – dar, de astă dată, ale celui de-al doilea comunism: cel ceaușist – mânați de aceeași detașare de politic și cu un similar interes pentru fructificarea detaliului de atmosferă (*Explorări în comunismul românesc*, vol. I: 2004, vol. II: 2005, vol. III: 2008).

Sursa predilectă a scrisului literar al lui Ion Vianu este, mereu, memoria și analiza memoriei. Încă în *Paramnezii* – „închipuirii luate drept amintiri; amestec de închipuirii cu amintiri”, explică autorul chiar sub epigraful din Baudelaire care întreabă, pe un ton villonesc, „Unde ne sunt prietenii morți?” –, continuarea filonului din *Amintiri în dialog*, precedate de dedicația către prietenul defunct Miron Chiraleu, devine evidentă. De-acum teritoriul predilect al acțiunii prozastice a autorului și-a precizat coordonatele. Pe drumul către trecut, psihanalistul de formație recurge la instrumentele ale meseriei, narațiunea și analiza... Numai că, oricât de viu în spațiul memoriei, trecutul nu este scutit de alunecarea lui firească în spațiul umbrelor, drept care frecventarea lui ajunge uneori să însemne și coborâre în Hades, demers orfic de aducere la suprafață a sufletelor demult plecate, eternă reîntoarcere și revizitare a acelorași mitologii personale: teritorii biografice, dar și teritorii culturale devenite parte organică a primelor, ca urmare a profundeii lor asimilări și continuii frecventări. Apelul la anamneză în meseria profesată vreme de decenii se oferă acum ca de la sine celui ce a îmbrăcat toga romancierului. Memoria completată – în limite selective și foarte precise – prin reconstituiri și interpretări ale unor fapte strict documentabile face joncțiunea cu rama unei concepții despre educație și cultură pe care autorul le-a deprins ucenicind în proximitatea tatălui, esteticianul și criticul literar Tudor Vianu. L-am omis anume, până în acest moment, din galeria goetheenilor din cultura noastră, pentru că tocmai umbra lui tutelară se întinde peste *Amor intellectualis*. Lucrare de calitate excepțională animată de un etos al clasicității propulsabilă în primul raft al

literaturii noastre actuale prin joncțiunea dintre viziunea auctorială de o mare și senină încredere în idealul paideic și în calea regală a culturii cu arta poetică originală situată la intersecția dintre memorialistică și ficțiunea beletristică.

În ce privește prima componentă a ecuației care articulează așezarea romancierului în fața sarcinii pe care liber o asumă, Ion Vianu clarifică, într-un interviu recent, cu precizie unde se situează:

Azi, valorile umaniste bat peste tot în retragere. Este convingerea mea că trebuie salvată cultura, cultura noastră, națională și europeană. Fără ea cădem în barbarie. A investi în cultura umanistă înseamnă a investi în creiere. Cine este mai cult este și mai eficient. Cine este mai cult are o șansă în plus să fie mai puțin cinic, fiindcă își dezvoltă simțul valorilor morale. Totuși, așa cum s-a văzut și în generațiile anterioare, despre care povestesc, valorile umaniste sunt prea fragile pentru a supraviețui singure. Trebuie promovată solidaritatea, combătut cinismul dominant. Religiozitatea pompoasă și pur verbală nu servește la nimic, este demagogie. Trebuie să crească „omul lăuntric” și cultura este o cale regală către el. (Simona Chițan, „Alcoolul este complicele regimurilor comuniste”, în *Adevărul literar și artistic*, marți, 10 iulie 2010)

Cât despre cea de a doua, ea se găsește rezumată în finalul unui paragraf de artă poetică din chiar romanul adus în discuție, și ea sună astfel: „sunt un romancier care-și trădează secretele de atelier sau un memorialist care alege crâmpie din trecutul său, creând un montaj” (p. 147).

O poetică brechtiană, a dezvăluirii mecanismelor de generare a prozei, așadar – amintire, selecție, dispunere de accente, conducerea evenimentelor către conturarea unui sens și chiar o morală finală –, dar nu mai puțin o adeziune naturală și conștientă la bildungsromanul clasicității și la idealul căutării unei anumite exemplarități. Ce anume poate scăpa de tezism un asemenea roman aplicat anilor stalinismului românesc, roman adecvat mai curând denunțării abuzurilor, așa cum s-a înfiripat el sub condeul febril al lui Paul Goma, de pildă? Mutarea accentului de pe intenția documentară pe celebrarea fastului tinereții și a aventurilor ei în companii alese, cu proiectul evidențierii în interiorul propriei biografii a celor mai înalte idealuri, toate slujite de un stil ales, calofil, însă limpede, în același timp, fără căutarea culorii locale (neoașisme, arhaisme, regionalisme care nu lipseau din paleta „balcanicilor” de felul lui Mateiu Caragiale sau, în poezie, Ion Barbu), asigură romanului *Amor intellectualis* un destin privilegiat în parcursul literar al vremurilor care abia încep. ■

Seducția trecutului

Iulian Boldea

AMOR INTELLECTUALIS (cu subtitlul *Romanul unei educații*), Editura Polirom, 2010, de Ion Vianu debutează cu câteva dense, chiar dacă sumare, notații despre tectonica primelor amintiri:

Amintirile din prima copilărie sunt arareori altceva decât icoane, imagini unice, foarte scurte fragmente de acțiune, secunde de film. Restul e reconstituire. Memoria cade, imaginația i se substituie. Limitele sunt neprecise. Aceste amintiri au calitatea visului, și numai anumite circumstanțe, reconstituite, pot să deosebească între ceea ce s-a petrecut realmente și ce a fost vis.

Cartea lui Ion Vianu e cronică maturizării intelectuale și afective a autorului, proiectată pe fundalul unei epoci malefice, cea a instaurării și consolidării regimului comunist.

Memorialistul plasează accentul epic asupra momentelor de inițiere în sfera vieții intelectuale și afective, restaurând anamnetic avatarurile vârstei adolescente, cu experiențe ale erosului, cu căutări și dileme existențiale, cu o întreagă galerie de personaje, prieteni, discipoli, apropiați ai lui Tudor Vianu, legați de acesta prin *amor intellectualis magistri*. Istoria personală și istoria epocii se întrepătrund adesea, generând o ambivalență narativă și o ambianță a povestirii din care nu lipsesc culorile sau accentele tragice.

Situate la limita fragilă dintre memorie și imaginație, amintirile lui Ion Vianu își relevă, aproape programatic, propensiunea spre ficționalitate, supunându-se tentației unui „joc al intelectului” care suplinește golurile memoriei prin inserții ale imaginarii:

Povestirea mea nu ar fi cu puțință dacă nu mi-aș permite îndrăzneala de-a proceda la astfel de reconstituiri. Ele sunt posibile atâta vreme cât i-ai cunoscut bine pe actorii dramelor la care nu ai asistat. Punând în lumină, la unul, la celălalt, pozițiile lor tari, punctele asupra cărora nu erau sub nicio formă dispuși să cedeze, dar și slăbiciunile, micile sau marile fisuri ale caracterului lor, devine un soi de joc al intelectului faptul de a-i confrunta în imaginație așa cum au stat și s-au înfruntat și în realitate. [...] Tocmai de aceea nu pot vorbi aici de amintiri, ci mai degrabă de un soi de ficțiune romanescă.

Cartea lui Ion Vianu abundă în fapte, evenimente, întâmplări, detalii și gesturi care configurează o întreagă lume, diminuată sub presiunea timpului. Episoade din copilărie, ambianța casei părintești, figura paternă reconstituită în colorile afectivității, etapele formației școlare și universitare, toate acestea sunt reprezentate prin intermediul unei scriituri febrile, deloc afectate, care întreprinde exercițiul spiritual dificil al căutării de sine într-un mod cât se poate de natural. Căutarea de sine e cea care îl conduce pe memorialist la trăsătura dominantă definitorie, și anume la „pulsivitatea de a fi liber”:

• Ion Vianu, la Facultatea de Litere a Universității „Babeș-Bolyai”, 2002

Există, spune Freud, tot felul de pulsivități primare, nu numai cea alimentară sau cea sexuală. De pildă, pulsivitatea de-a privi. „De ce nu ar exista, mi-am spus, și pulsivitatea de-a fi liber?” O pornire care protestează împotriva oricărei limitări a mișcărilor, care maximizează plăcerea musculară (și mai târziu morală) de-a folosi mișcarea în toate direcțiile spațiului, iar apoi mișcarea liberă, voioasă, năbădăioasă a gândirii (în care disciplina este autoimpusă). „Nu cumva”, am gândit, „asta este pulsivitatea care te domină cel mai tare pe tine?” Și cred că aveam dreptate. Multe hotărâri ale vieții mele au fost dominate de această dorință nelimitată de-a fi liber. Aș putea să o atribui unei reacții față de lumea constrânsă în care trăiam. Dar, sincer vorbind, nu cred că un asemenea tip de constrângere poate să determine o astfel de alegere, fundamentală. Ea vine din imperative mult mai arhaice, nu se poate explica decât prin evenimente de la începutul începuturilor vieții.

Relevante sunt rememorările figurii paterne. Chipul lui Tudor Vianu, deslușit cu minuție și finețe psihologică, trădează aceeași efigie de *homo duplex* care a mai fost, de altfel, remarcată de exegeza:

Mic fiind, m-am confruntat cu fragilitatea și melancolia lui T., cu primejdia ca ființa lui plină de sensibilitate să se scufunde. Apoi, am avut de-a face cu nevroza mamei mele [...] dorința mea de a le fi vindecător avea de-a face și cu felul în care ei se încredeau în mine. Cu acel subînțeles neîntrerupt că eu îi puteam salva – dacă nu de la moarte, cel puțin de la disperare – prin prezența mea alături de ei, dar și prin însușirile mele bune.

Demne de interes sunt și portretele, unele sumare, altele dezvoltate, ale prietenilor și discipolilor lui Tudor Vianu (I. Negoitescu, Ion Frunzetti, Edgar Papu, Constantin Noica), în care memorialistul pune vervă

descriptivă, acuitate a surprinderii nuanțelor sufletești, dinamism caracterologic. Remarcabile sunt nucleele epice prin care sunt reconstituite figuri ale culturii românești postbelice așezate sub semnul tutelărilor al lui *Amor intellectualis*: figura lui Matei Călinescu (Geamănul), a lui Edgar Papu (cel care aprindea steaua din vârful bradului de Crăciun în copilăria autorului), figura tragică a lui Vladimir Ghika, destinul dramatic al lui Miron Chiraleu („Cel ce nu s-a predat”) sau al lui Mitia Peristeri.

Martor credibil al unei epoci revolute, în care burghezia românească reprimată își căuta modalități mai mult sau mai puțin subversive de supraviețuire și de adaptare, Ion Vianu surprinde medii sociale diferite, cu reliefurile lor particulare, cu figuri umane emblematice, desenate cu vervă epică și fidelitate descriptivă. Relevanța cărții lui Ion Vianu rezidă însă nu doar din amprenta documentară, din efortul de a reinvia o epocă revolută, de a-i reda un contur deloc utopic sau idilic, dimpotrivă, mai degrabă unul crispat și tragic, în concordanță cu relieful acelei lumi exasperante. Există aici și o asumată nevoie de clarificare interioară, de decantare etică a propriilor trăiri și a gesturilor și vorbelor celorlalți, desființați, cel mai adesea, de mecanismele terifiante ale ideologiei comuniste:

Mai sunt și alte lucruri de povestit despre acei frumoși și virtuoși tineri, mai vârstnici decât mine sau de o vârstă cu mine, oamenii care mi-au slujit de exemplu, apărătorii culturii și virtuților în vremuri de restriște. Mulți au fost prinși în menghinele mașinii de zdrobit oameni. Au rămas întregi, aparent. Au rodit, fiecare după măsura și după stilul lui. Unii au cedat moral, iar unitatea platoniciană a Binelui, Adevărului și Frumosului s-a spart. Precum un parfum rar care te îmbată, dar se risipește la prima adiere, „fraganța zeilor” de care vorbește Ovidiu, *amor intellectualis* în care au crezut T. și tinerii săi amici s-a dovedit o esență mult prea subtilă, prea fragilă pentru acea vreme a ruinei cetăților.

Bildungsroman de o calitate neîndoieabilă, cronică de familie și operă memorialistică de amplă rezonanță etică și estetică, *Amor intellectualis* reprezintă una dintre aparițiile remarcabile ale anului 2010. ■

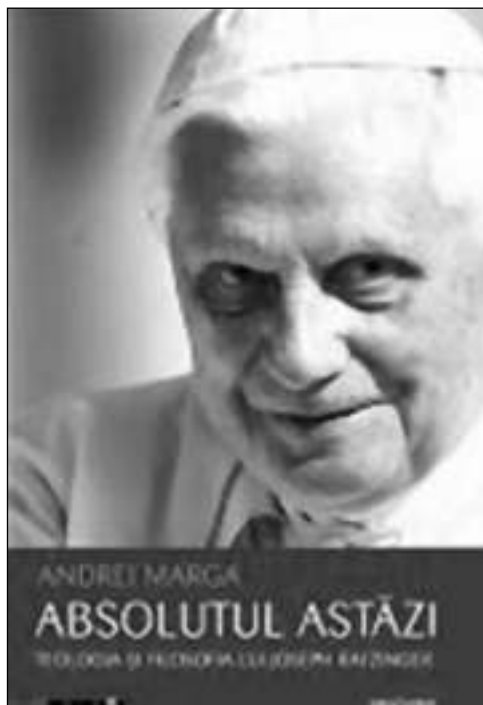
ANDREI MARGA despre JOSEPH RATZINGER

Constantina Raveca Buleu

DISCURSUL FILOSOFIC rafinat cu care ne-a obișnuit Andrei Marga se îmbină din nou cu propensiunea sa spre cultura teologică și cu extensiile ei în orizontul civilizației actuale în *Absolutul astăzi: Teologia și filosofia lui Joseph Ratzinger*, volum apărut în acest an la Editura Eikon din Cluj-Napoca. Mai mult decât bine-venită, fiindcă umple un gol în exegeza noastră, această carte oferă o imagine totalizantă a personalității și gândirii filosofice și teologice a cardinalului Joseph Ratzinger (papa Benedict al XVI-lea), compensând prezența redusă a operei teologului german în spațiul cultural și editorial românesc, carență corectată, de-a lungul ultimilor ani, tot prin eforturile profesorului Andrei Marga și ale soției sale Delia, traducătoarea unor texte de referință.

Asumată conștient de către autor, provocarea unei tradiții care se sustrage prescriptiv interferențelor dintre filosofie și teologie plasează *Absolutul astăzi: Teologia și filosofia lui Joseph Ratzinger* – concepută, în mod programatic, ca scrutare a operei unui teolog prin lentila unui filosof – sub semnul rarității, al dificultății exegetice inerente și al ineditului intelectual. Ieșirea din sfera autosuficientă a filosofiei devine cu atât mai necesară în demersul profesorului Marga, cu cât obiectul analizei sale demonstrează, la rândul său, depășirea voluntară a la fel de autosuficientului domeniu teologic, în încercarea constantă de a găsi răspunsuri de ordin general și teoretic la problemele umanității. Grație acestor atitudini complementare, prin care dialogul se încheagă firesc, întâlnirea culturală dintre filosoful cu deschidere teologică Andrei Marga și teologul-filosof Joseph Ratzinger are loc la un nivel nuclear, atât autorul monografiei, cât și protagonistul ei evoluând oarecum ex-centric în raport cu norma acreditată, amândoi dovedindu-se „conservatori” acolo unde norma ar impune relativisme și originali, liberali chiar, acolo unde norma prevede, dimpotrivă, repliere și închidere.

Exercițiul intelectual transgresiv al autorului nu este incompatibil cu admirația față de personalitatea lui Joseph Ratzinger, apreciat drept „unul dintre cei mai inovativi și prolifici teologi din modernitatea târzie”, cu certe contribuții filosofice, datorate mai cu seamă conceptualizării condiției umane de astăzi. În *Absolutul astăzi...*, Andrei Marga analizează cu precădere „perspectivile noi și inițiativele de gândire datorate lui Joseph Ratzinger”, rezultatul fiind o monografie suplă, profundă, structurată pe temele majore ale operei teologului german. Pivotalul întregului discurs îl reprezintă Absolutul, readus în prim-planul dezbate-

rilor teologice și filosofice de către Joseph Ratzinger însuși, în plină epocă a relativismelor culturale și teologice de tot felul. Astfel, în termenii gândirii Cardinalului, creștinismul nu poate accepta relativismul, ci trebuie să-și afirme la tot pasul propensiunea către Absolut, derivată din universalismul moștenit din religia iudaică. Ea trebuie, arată teologul, dusă până la capăt, în direcția desprinderii de orice particularism național, ceea ce face din raportarea la Om o finalitate privilegiată.

Preferința acordată Absolutului și promovarea unor valori ferme într-o lume relativizantă, intrată în criză prelungită, sunt responsabile de eticheta de „conservator” de care Joseph Ratzinger se bucură în lumea Bisericii (variantă *soft*, dacă ne gândim la apelative jurnalistice alternative, precum „Panzerkardinal” sau „Rottweilerul lui Dumnezeu”), etichetarea dovedindu-se facilă în lipsa aprofundării relației sale cu tradiția și a ignorării întregii biografii culturale a Papei. Opunându-se unor asemenea reducții clișeizante, Andrei Marga precizează:

Teza mea – formată parcurgând scrierile lui Joseph Ratzinger și monografii ce i s-au dedicat – este că opțiunea pentru valori ferme, desfășurată dinăuntrul unei concepții teologice și filosofice sprijinită pe Augustin și într-o lume provocativă la adresa tradiției, este centrul de coagulare al personalității teologice și filosofice cu o pondere intelectuală și un rol atât de covârșitor astăzi a lui Joseph Ratzinger.

Pentru a demonstra acest lucru – teză fundamentală, de altfel, a monografiei sale –, Andrei Marga urmărește hermeneutic fiecare etapă bibliografică și tematică a evoluției gândirii lui Joseph Ratzinger: începuturile edificării concepției teologice și filosofice în lucrarea de doctorat despre Augustin și în scrierea de habilitare despre Bonaventura, concepția despre *aggiornamento* (cu atât mai interesantă, cu cât Joseph Ratzinger a participat la sesiunile Conciliului Vatican II), fraternitatea creștină (într-un context comparativ, care ilustrează amplitudinea culturală majoră a Cardinalului), specificarea creștinismului, conceptul de revelație, interpretarea Scripturilor, asumarea ascendenței iudaice a creștinismului, structurarea Bisericii, relația dintre religie și politică, raporturile dintre teologie și filosofie, criza morală, sursele și șansele Europei, criza valorilor sau concepția asupra rațiunii.

Joseph Ratzinger – arată profesorul Marga – afirmă în mod constant realitatea divinității, libertatea și răspunderea omului în fața lui Dumnezeu, însă, bine ancorat în istoria fenomenelor culturale și sensibil la dilemele timpului în care trăiește, demonstrează un „progresism” aparte, care armonizează idealul revenirii la sursele biblice și patristice ale creștinismului cu dorința de schimbare în Biserică, restaurarea unității creștinilor – cu recunoașterea imposibilității realizării unei reunificări efective în contextul tendinței de fragmentare din interiorul diferitelor biserici –, critica relativismului cu valorificarea, prin compensație, a tradiției Bisericii, consolidarea componentei ecleziale a creștinismului cu întărirea „colegialității” în dauna puterii papale, „convorbirea” dintre Biserică și oamenii epocii cu responsabilitatea ei socială, restabilirea orientării cristocentrice cu interpretarea dezvoltării postbelice a cercetării istorice a ceea ce s-a petrecut în Țara Sfântă înainte de nașterea lui Iisus, în timpul vieții Sale pământești și după răstignire, clarificând astfel relația dintre „Iisus escatologic” și „Iisus istoric”.

Sensibilitatea filosofului-teolog față de situația actuală a umanității duce la constatarea faptului că „maladia propriu-zisă a lumii moderne este deficitul moral”. În mod simetric, soluția este dată de teologul-filosof, ea neputând fi alta decât credința în Dumnezeu. De altfel, *Absolutul astăzi: Teologia și filosofia lui Joseph Ratzinger* insistă asupra acuității diagnostice a lui Joseph Ratzinger, Andrei Marga considerând că „scrierile sale pot fi citite cu folos ca diagnoze ale stării spirituale a timpului”. Un

(Continuare în p. 14)

Creștinism și iudaism

Alexander Baumgarten

VOLUMUL *FRAȚII mai mari: Întâlniri cu iudaismul*, semnat de profesorul Andrei Marga și publicat de Editura Hasefer din București, cu un cuvânt-înainte al dr. Aurel Vainer, președintele Federației Comunităților Evreiești din România, reprezintă o sinteză solidă și impresionantă a lucrărilor dedicate de autor civilizației și culturii iudaice. Volumul reunește câteva studii care fixează, în analize memorabile, etapele fundamentale ale istoriei intelectuale a reprezentărilor pe care cultura europeană și le-a format despre iudaism, împreună cu o responsabilă și continuă reflecție filosofică, istorică și morală asupra condițiilor în care geneza și evoluția antisemitismului european s-au împletit cu cele mai frământate etape ale istoriei europenității înseși. Volumul este, dincolo de diversitatea abordărilor, expresia unui respect avizat și a unei profunde înțelegeri a cauzelor care explică raporturile culturale și politice care au angajat creștinismul și iudaismul de-a lungul întregii lor istorii. În același timp, volumul strălucește printr-o eleganță compozițională, privilegiind, la începutul și finalul său, două figuri feminine de prim rang ale culturii iudaice, întrucât debutul volumului îl constituie un studiu-monografie dedicat filosofiei Hannei Arendt și se încheie printr-un dialog între profesorul Andrei Marga și doamna rabin dr. Eveline Goodmann-Thau.

Unitatea volumului se sprijină pe patru piloni principali, care rezultă din meditația profesorului Andrei Marga asupra istoriei iudaice și a problemelor modernității europene, o meditație trecută printr-o bibliografie imensă, care înregistrează cu o forță intelectuală unificatoare cele mai semnificative momente ale manifestării spirituale a iudaismului pe parcursul întregii sale istorii, împreună cu ambientul cel mai divers de receptare continentală a lui. Un prim pilon este cel al dialogului confesional: el constă în valorificarea atitudinii catolicismului contemporan de după Conciliul Vatican II, atitudine pentru care celebra sintagmă adresată de papa Ioan Paul al II-lea evreilor, numiți prin ea „frați mai mari“, este emblematică. Ea înseamnă, pentru profesorul Andrei Marga, descoperirea unui areal generos de cercetare teologică, în care creștinismul își poate sonda fundamentele vetero-testamentare pentru a-și înțelege profunda apropiere și tematizare comună a naturii divine cu spiritualitatea iudaică. Pledoaria, pe acest prim pilon al cărții, pentru dialogul confesional și pentru descoperirea comună a soluțiilor ardente la problemele politice și spirituale ale lumii contemporane este o evidență.

Al doilea pilon al studiilor reunite în acest volum este teza (argumentată irefutabil prin invocarea surselor istorice de au-

toritate și a exegezei contemporane autorizate a problemei, de la arheologie la critica textuală și de la istoria doctrinară la filosofia religiei) conform căreia revenirea cu date precise la personalitatea originară a lui Iisus ca la un izvor autentic de sens atât pentru creștinism, cât și pentru iudaism poate oferi exemplul solid al întâlnirii spirituale autentice a celor două mari religii monoteiste. Din această perspectivă, teologia lui Hans Küng și celebra lucrare a teologului german *Das Judentum* (2001) reprezintă pentru profesorul Andrei Marga unul dintre cele mai importante repere ale gândirii teologice contemporane și o sursă reductibilă de argumente în vederea descoperirii sursei originare a culturilor monoteiste supuse analizei.

• Andrei Marga. Foto: M. P.

Al treilea pilon este orizontul strict filosofic angajat în analiză, care transpare discret la fiecare rând al cărții și care devine evident și este rostit explicit în numeroase pasaje: primatul filosofic al paradigmei comunicaționale inițiate de Jürgen Habermas. Acest aspect este completat de faptul că această paradigmă a comunicării civice se naște pe solul fecund al analizelor politice ale modernității semnate de H. Arendt, dar și de faptul că unul dintre cele mai celebre exponente culturale ale ei este bine-cunoscutul dialog al filosofului german cu fostul cardinal Joseph Ratzinger, actualul papă Benedict al XVI-lea. Tema fundamentală angajată în acest „pilon“ al cărții ține de conceperea societății în contextul practicii unei comunicări nedistorsionate, care poate conduce la eliberarea de ideologii și de încheierea definitivă a experiențelor catastrofale din punct de vedere uman, religios și moral ale primei jumătăți a secolului XX. O asemenea temă conduce limpede la legarea paradigmei comuni-

caționale de un nou și generos mod de raportare a credinței la rațiune, un mod în care tema subordonării din oricare sens ale celor doi termeni reprezintă numai un fapt al memoriei culturale.

Al patrulea pilon îl reprezintă reconstrucția istoriei intelectuale, strâns împletită de fiecare dată cu un rechizitoriu moral ferm la adresa celor mai variate manifestări ale antisemitismului european al ultimelor veacuri. Reconstrucția intelectuală pe care o practică profesorul Andrei Marga are mai multe accepții în acest volum: într-un sens, este vorba despre o erudită reconstrucție a conceptului Kabbalei, valorificată ca o importantă tradiție contribuitoare la ansamblul cultural european și la dezbaterile intelectuale a diferite secole (medievale sau moderne); în alt sens, este vorba despre evocarea captivantă a figurii lui Maimonide în contextul ascensiunii aristotelismului arabizant și neoplatonizant al Evului Mediu latin; în alt sens, mai strict, este vorba despre reconstrucția temei hegeliene a statului teleologic, dar și despre înțelegerea profundă a consecințelor istorice grave ale ascensiunii național-socialismului german, reconstrucție dublată de expunerea temeiurilor justificate ale adoptării modelului social al „conștiinței posibilității“ comunicaționale, în contrapondere cu tema hegeliană pomenită. Pledoaria în favoarea societății comunicaționale se află, în acest volum, în strânsă corelație cu câteva rechizitorii morale ferme ale Holocaustului („Laboratorul destrucției“, „Despre crimele secolului“).

Am îndrăzni să spunem că acești patru piloni argumentativi se regăsesc în formule diferite și captivante de-a lungul studiilor prezente în volum. Fie că este vorba despre o seducătoare analiză succintă a operei Hannei Arendt („Hannah Arendt și istoria“) sau de istoriografia cristică („Iisus în noile abordări creștine și iudaice“), sau de evidențierea modului în care Franz Rosenzweig inițiază etica existențială a conștientizării orizontului morții în cultura europeană, temele de meditație ale profesorului Andrei Marga se împletesc armonios, erudit și convingător în fiecare dintre aceste subiecte abordate. Construcția instituțională care este intim legată de concepțiile autorului este ilustrată prin publicarea, la finele volumului, a unor documente inițiate de rectorul și ministrul Andrei Marga privind susținerea studiilor iudaice și a întâlnirilor româno-israeliene. Volumul reprezintă, din această perspectivă, o pledoarie unitară în favoarea unei abordări multiculturale a dialogului istoric și actual dintre iudaism și creștinism. ■

Conferințele MONICA LOVINESCU Octombrie-noiembrie 2010

Joi, 14 octombrie, ora 17.30

PROF. DR. AUGUSTIN IOAN (Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu“ din București) – *Mormânt, monument, memorial: Arhitectura pentru istorii controversate.*

Marti, 26 octombrie, ora 17.30

CONF. DR. SANDA CORDOȘ (Universitatea „Babeș-Bolyai“, Cluj-Napoca) – *Ideologia realismului socialist în România.*

Miercuri, 27 octombrie, ora 17.30

HORIA ROMAN-PATAPIEVICI (ICR) – *Anticomunismul Monicăi Lovinescu și patriotismul lui Virgil Ierunca.*

Marti, 2 noiembrie, ora 17.30

REGIZORUL PROF. DR. ANDREI UJICĂ (Universitatea de Artă și Design din Karlsruhe) – *Cinematograful non-ficțional: Ceaușescu și filmul istoriei.*

ANDREI MARGA despre JOSEPH RATZINGER

(Urmare din p. 12)

exemplu în acest sens îl reprezintă anunțarea cu franchețe a crizei Europei de după anii '90, în ciuda multor curente optimiste. În aceeași ordine de idei se înscrie teza potrivit căreia democrația nu oferă, de la sine, o cheazășie de permanență, ea fiind periclitată prin degradarea valorilor imponderabile (culturale, filosofice, sufletești), ceea ce impune în mod necesar o asumare inevitabilă a conținuturilor spirituale, sinonime, în tradiția europeană, cu creștinismul.

Preocuparea constantă a lui Joseph Ratzinger de a contracara ostilitatea celor care consideră că teologia și filosofia sunt discipline disparate și de a restabili comunicarea lor ține seama de tripla relație dintre cele două domenii, de faptul că amândouă abordează întrebările originare ale omului, amândouă ajung la abordări ontologice și amândouă rămân solidare cu rațiunea. În gândirea lui Joseph Ratzinger, apelul la rațiune este chemat să corecteze derapajele modernității și să lanseze o schimbare culturală pe scară mare, în care – demonstrează profesorul Marga – un rol important este jucat de universitate, înțeleasă ca „universitas“, instituție răspunzătoare de redescoperirea unității cunoaș-

terii și de contracararea tendințelor de fragmentare și de absență a comunicabilității, promovând în consecință un nou umanism.

Volumul lui Andrei Marga radiografiază avizat și profund opera și ideile lui Joseph Ratzinger, apelând chiar la secvențe biografice atunci când autorul consideră necesară sublinierea unor elemente ale personalității Cardinalului sau lămurirea unor zvonuri care-l au drept protagonist. Un astfel de caz este „divergența istorică“ dintre Joseph Ratzinger și controversatul teolog elvețian Hans Küng, căreia exegețul îi acordă un spațiu de lucru generos și lămuritor.

Există oameni – notează Andrei Marga – și chiar Oameni, mai mult sau mai puțin cunoscuți, chiar dacă voința de discreție este uneori caracteristică. Este însă reconfortant să observi, printre mulții indivizi volatili, dar zgomotoși, din societățile modernității târzii, Oameni ce se înalță cu discreție și fermitate, în pofida curentelor, și care constituie repere. Un astfel de Om este Joseph Ratzinger, actualul Papa Benedict al XVI-lea.

Pasajul de mai sus reafirmă și justifică admirația deschisă a autorului pentru Joseph Ratzinger, însă atitudinea sa elogiatoare n-ar putea fi completă fără dimensiunea intelectuală a subiectului pe care și l-a propus spre cercetare:

Opera de până acum a lui Joseph Ratzinger a contribuit mai mult decât opera oricărui alt teolog de astăzi la a modifica scena intelectuală a lumii într-o direcție precisă: reintegrarea teologiei, alături de filosofie, știință, artă, printre formele spiritului care dau sintezele orientatoare pentru oamenii de astăzi.

Fără a ignora omul și biografia sa, Andrei Marga urmărește cu precădere evoluția intelectuală a lui Joseph Ratzinger, recurențele, cristalizările și solidificarea ideilor sale în timp, ajungând la concluzia că acesta „a folosit, cu vastă cultură și cu perspicacitate hermeneutică, evoluția științelor naturii și a filosofiei ca argument sistematic pentru a întemeia interpretarea creștină și a o relansa printre interpretările filosofice de referință ale timpului nostru“.

Fie că are în vedere viziunea de ansamblu a gândirii lui Joseph Ratzinger, fie că își focalizează atenția asupra unor nuanțe filosofice și teologice subtile din opera acestuia, discursul lui Andrei Marga construiește exemplar și original imaginea unui teolog și filosof de mare anvergură, care conceptualizează în mod responsabil condiția umană în epoca relativismelor modernității târzii, aducând-o mai aproape de un spațiu de excelență esențialist, în care filosofia și teologia își dau mâna, dialogând.

În laboratorul minotaurului ideologic

Nicolae Balotă

NU SE luminase încă de ziuă, când am ieșit în strada înzăpezită. Încetase să ningă. Era liniștea aceea vătuită ce se lasă după o ninsoare îmbelșugată în care nu-ți auzi nici pașii, de parcă urechile ți-ar fi înfundate. Trecători mai matinali chiar decât mine tăiaseră deja o pârtie incertă prin zăpada afânată. Călcam în urmele adâncite ale călcăturii lor. La lumina felinarului din colț am văzut aburii ce-mi ieșeau din gură și suflarea aceasta vizibilă mi-a reamintit deodată visul din care mă trezisem. Eram într-o gară, pe peron, în apropierea liniei, când deodată apărea o locomotivă. Uriașă, neagră, cu o roată enormă la capătul unei biele lucioase, lunecoase, cu o movilă de cărbuni în tenderul din spate, unul dintre acei monștri de fier care mi-au înspăimântat cu delicii copilăria, când așteptam pe peron, cu inima bătând în mine, să își scuipe deodată cu furie aburii fierbinți. Pândeam momentul cu teamă și speranță, căci mă teroriza gândul, nutrit totodată cu poftă, ca acea revărsare ca din gâtul unui balaur să se petreacă tocmai în fața mea, să fiu învăluit, pătruns, rotit, răpit, ridicat în aer de vapori. Ceea ce nu s-a petrecut niciodată, locomotiva mulțumindu-se să treacă făcând să tremure peronul sub picioarele mele și măruntaiele în pântecul meu subțire de copil, ca să-și reverse șuierând mânios aburii, abia la capătul gol de călători al peronului. Mă aflam acum, în visul meu, chiar în cabina mecanicului și locomotiva gonia trăgând un lung șir de vagoane. Plecat în afară, precum fochiștii negri de funingine, le vedeam șerpuind până departe în spatele locomotivei. Lângă mine, mecanicul azvârlea de zor cu lopata cărbunii în cuptorul plin de jăratec. Când s-a întors cu fața la mine, i-am văzut ochii lucind prin ochelari. Un mecanic cu ochelari, mă miram eu, și atunci l-am recunoscut: e Roșca, Alexandru Roșca de la Psihologie. Rânjea triumfător. „Am pus mâna pe tren, eu îl conduc. Toți veți muri, toți. Toți reacționarii, Goangă, Mărgineanu, Blaga al tău...” Înșira tot mai repede nume cunoscute și necunoscute, un nesfârșit pomelnic. Și deodată, cu un rânet de satisfacție: „Acum urmezi tu! Ți-au dat ăia drumul, dar ai să mori. Eu te omor!” Și dădea să mă lovească cu lopata, să mă împingă spre gura de foc deschisă a cuptorului. Mi-am făcut vânt pe fereastra deschisă a locomotivei și zburam înotând prin aer, mă înălțam, planam undeva sus în văzduh, vedeam sub mine, în depărtare, ca o jucărie, vagoanele trenului din care evadasem

• Nicolae Balotă. Foto: M. P.

și locomotiva care gonia cu mecanicul ei nebul.

Întâlnirea cu Roșca mă preocupa. Gândul la această penibilă revedere cu psihologul șef al Institutului la care mai credeam că lucrez, cu individul a cărui mărturie mă apăsase la proces în loc să mă apere, măcar din rațiuni colegiale, mă tulburase încă de cu seară, mă urmărise în somn. Mă irita îndeosebi faptul că – după cum îmi spusese ai mei – nici măcar nu voise să stea de vorbă cu Tata, când acesta îl cercetase. Ca și în alte împrejurări în care urma să mă confrunt cu cineva sau ceva penibil, pre-

feram să grăbesc confruntarea. De aceea pornisem cu noaptea în cap de acasă. Rarele lampadare de pe străzi se stingeau în timp ce coboram spre centru pe „scurtătură”, cum numeam strada în pantă ce trece pe lângă cimitirul evreiesc. Vechile pietre funerare cu inscripții ebraice, aproape toate sparte, doborâte, risipite pe vremea demenței antisemite, a deportărilor, erau învelite acum în mantia groasă, vâlurită, de zăpadă, ce îmblânzea oarecum locul profanat, pe care îl revăzusem cu oroare întorcându-ne

→

→

din refugiu la Cluj, cu patru-cinci ani în urmă, ca pe o urmă vizibilă a holocaustului ce nu cruțase nici morții din morminte. Alunecând la vale pe strada cotită, întunecoasă, de-a lungul bătrânului cimitir, mă apropiam prin pâcla dimprejur, ce prindea să se destrame, de trupul masiv, tenebros, scufundat încă în noapte, al bisericii reformate din medievala stradă a Lupului. Să fi fost gândul la morții din cimitirul evreiesc ce fuseseră parcă omorâți încă o dată, ori poate contraforturile ca de cetate medievală cu înalte ferestre gotice scufundate încă în întuneric ale bisericii către care mă îndreptam împletindu-mă pe cărarea întortocheată, croită de pașii celor ce se zosiseră în noapte să „semneze condica“, nu știu, dar simțeam deodată în mine o nelămurită apăsare. Ajuns în Avram Iancu, strada lungă pe care o străbătusem cu luni în urmă condus de agentul Securității spre Închisoarea Militară, ieșeam la larg pe trotuarul bătătorit de pașii „oamenilor muncii“. Tropăiau, mă depășeau grăbiți în pufoaicele lor cenușii, bărbați și femei deopotrivă, nu-i deosebeam decât după cușmele și șepcile lor vătuite cu urechi ori barișele lor împletite de lână. Păreau că se îndreaptă spre robotul subteran din sinistrul *Metropolis* al lui Fritz Lang, devenit realitate în lumea servituții comuniste. Bătrânul meu oraș baroc se zgribulea în noaptea de iarnă rusească.

Aveam nevoie de un antidot la amarul ca de venin ce mi se prelingea greu prin vine. Felinarele de stradă fiind stinse cu zgârcenie, era negru împrejur ca și în mine. Lăsându-mă parcă dus, ca în transă, am dat colțul în strada Universității, grăbind pașii cât puteam printre nămeți. Deodată o lumină în fața mea mă făcu să-mi ridic privirile. M-am oprit și, surprins, de parcă nu într-acolo înotaseam în neștire prin zăpadă, am recunoscut portalul sobru în ancadramentul său vechi de piatră purtând deasupra frontonul cu basorelieful închinat Sfintei Treimi și inscripția pe care o silabiseam copil odinioară: *Honori Sanctissimae Trinitas*. Mai înălțându-mi privirea, deslușeam ferestrele înalte având, de-o parte și de alta, adăpostiți în nișele lor, nicidecum obturate de zăpadă, pe familiarii mei sfinți ieziuiți, Ignațiu și Francisc-Xaveriu, iar deasupra lor, tot mai sus, tot mai luminoase, până la cele două turlă, zăream liniile drepte și curbe ale simplei geometrii sacre înscrise demult în inima mea. Liniștit dintr-odată, ca unul întors în sfârșit acasă după un lung drum anevoios, am urcat cele două-trei trepte tocite, măturate de zăpadă și am intrat pe ușa mică, modestă, din dreapta portalului central. Mângâiam în trecere furnirul intarsiat al unui confesional, asemenea unui frumos tabernacol sau chiar a unui pântecos dulap *biedermeier* al buinicilor, ajungeam în dreptul tabloului care mă fascina în copilărie, prin gestul misterios al sfântului Ioan Nepomuk înălțându-se spre gloria cerească și purtând delicat între degete mărturia martiriului său: propria sa limbă, a celui torturat și ucis pentru că nu voise să trădeze regelui Wenceslas taina mărturisirii reginei. Când mic elev, printre elevii școlii, înghesuiți în corul bisericii Universității la liturghia duminicală, sufocat de tămâia cădelnițată în nasul nostru, gata să leșin, contemplam tabloul acesta al unui asasinat politico-religios în Praga

• Nicolae Balotă. Foto: M. P.

medievală, fără să-i pricep tâlcul, nu era, oare, în fascinația mea intrigată cu care nu-mi puteam dezlipi ochii de la sfântul în ornate sacerdotale ce plutea senin spre slava cerului, deasupra Hradjinului regal ca și a apelor tulburi ale Vltavei în care fusese azvârlit, un soi de inconștientă premoniție a legăturii din destinul meu între istoria, ca să nu spun isteria politică a veacului, și credința în Cel ce e infinit deasupra apelor tulburi ale vremii.

Când am ieșit din biserică, afară se luminase de ziuă. Revedeam orașul meu, de parcă l-aș fi părăsit demult: îmbătrânise. Până și chipul dulce al Fecioarei Maria spre care îmi înălțam privirea, protectoarea orașului de ultimul val al ciumei, cu două sute de ani în urmă, de la care așteptam acum ajutor în ciurma comunistă, chipul vechi de piatră al statuii de pe coloana ce se înălța acolo la colțul Universității se mohorâse; bătrâna clădire a Universității era și ea de o sumbră posomoreală, iar Colegiul piariștilor din față stătea parcă să se surpe. Era, oare, de vină dimineța aceea tulbure, de iarnă îmbufnată, de mi se păreau toate, în morocâneala ei, mai vechi, mai ponosite? Sau era umoarea mea neagră, prea puțin înseninată de rugăciune, ce mă făcea să văd totul învăluit în umbre crepusculare? Dar, poate, dimpotrivă, în umoarea aceasta sumbră mi se dezvăluia uzura orașului meu, a bătrânelor colegii din strada Kogălniceanu, pe care rutina zilelor mele universitare mă împiedecase să o remarc înainte de fractura pușcăriei. Peste câteva minute, urcam încet panta lunecoasă a străzii Regale, devenită a Republicii (îmi sărea în ochi pentru întâia oară numele pe tablăta unei case), ajungeam în dreptul primului lăcaș al penitenței mele, treceam prin fața porții mari, de fier, ce se trântea cu zăngănit asurzitor la intrarea sau ieșirea mașinilor Securității. Luminile ardeau prin birourile cu geamuri mătuite de la etaj unde se ațeau anchetatorii, bezna era desigur aceeași în celulele din beciul invizibil. Vila în care își instalaseră tainița „organele“ Securității era singura reînnoită printre vilele din jur, opulente altădată, toate scofălcite. Era, oare, cu puțință să se fi coșcovit zidurile, scorjit tencuieliile în doar câteva luni de când nu mai trecusem pe aici? Sau, poate, declinul începuse mai

demult și eu nu luasem seama. Socoteam altădată că bătrânețea îi șade bine burgului meu, dar acum mă izbea delabrarea. În curtea Institutului de Psihologie, Vasile „cel bun“ împingea cu aplicație zăpada de-o parte și de alta a cărării, când a dat ochii cu mine. Bucurie mișcătoare a omului. Își ștergea cu mâneca pufoaice ochii și nasul, obrații roșii de pe care șiroiau lacrimile, tot întrebându-mă de sănătate și căinându-mă: „Vai de mine și de mine, Doamne ferii, că tare v-aș tras, rău oț mai slăbit“. Da, se schimbaseră multe la Institut de când dom' profesor Goangă a fost dat afară din casă, ba și din oraș, și silit, sârmanul, să plece. Țăranul tare cumsecade din Mociu, vechi om de serviciu, vorbește ferit, în șoaptă, se teme bietul de urechile răuvoitorilor. „Aveți grijă, dom' Balotă, că oamenii-s tare răi...“ Vorbește în general, nu spune care oameni, dar adaugă: „S-or înrăit, că parcă nu erau chiar așa mai demult; ori, bag sama, nu i-am cetit noi“. Mai stăteam la taifas cu bravul om de serviciu, profitând de lipsa celuiilalt, Găvrilă „cel rău“, ochii și urechile lui Roșca, dar iată, ieșind în goană din clădire și trecând peste podețul suspendat, înfolfolit într-o imensă maramă croșetată de lână, Ileana, secretara-dactilografă, vara unui fost coleg al meu de clasă de la Sibiu, cea care îmi bătuse la mașină teza de licență și începuse, înainte de arestarea mea, să mi-o dactilografieze pe cea de doctorat. Plângea și ea îmbrățișându-mă ca pe unul care mort a fost și, iată, a înviat. Am zorit-o să se întorcă înăuntru căci dărdăia, dar abia intrați și se apuca și ea să vorbească în șoaptă, privind cu teamă în jur și trăgând cu urechea dacă nu se aude apropiindu-se cineva.

Nu eram obișnuit cu fereala aceasta înfricoșată. Știam, desigur, că Roșca și soața lui, Mariana, deveniseră primejdioși, de când, promovat ca om de încredere al Partidului, prorector al Universității, conferențiarul de psihologie se schimbase la față sau, mai degrabă, dăduse pe față ceea ce se ascundea sub chipul său clorotic, exsanguu, pururi livid, pământiu, ca de proaspăt exhumat. De îndată ce se văzuse investit cu autoritate politică, personajul pipiriu, incolor, lipsit de personalitate, de o desăvârșită platitudine, bătrânicos, ofilit

din naștere, temător din fire, lipsit de bărbăție până la lașitate, lepădase pielea sa naturală de târâtoare glacială, la pândă, și insul flasc intrase în erecție, își înălțase capul pitit până atunci cu teamă prin buruieniște și, rotindu-și primprejur ochii ce sticleau verzui prin ochelarii săi de cavernicol scurt la vedere, dobândind rigiditatea ideologică a „membrului“, puterea redutabilă a celui ce se știa susținut de Partid, începuse să adulmece primprejur după victime, gata să le devore. Și le găsisse, de îndată, printre colegii săi. Cu luni înainte de arestarea mea, îl vedeam exersând alura directorială în Institutul de Psihologie, dând dispoziții discreționare, edictând reguli noi, în ciuda faptului că fondatorul Institutului, Profesorul Goangă, mai ocupa încă scaunul directorial. Roșca se pregătea însă febril să-i ia locul. Aveam mult mai târziu să aflu cum l-a „săpat“ (ca să folosesc un cuvânt care începea atunci să fie tot mai curent folosit, pe măsură ce uneltirea pe ascuns împotriva apropiaților devenea pentru mulți o îndeletnicire echivalentă cu lupta nemiloasă pentru existență), cum a reușit să-l îndepărteze din Universitate, să-l gonească din Institut, din locuință și din oraș pe cel ce fusese binefăcătorul său. Cu doi ani în urmă, îl susținuse încă tactic pe Goangă propunând prelungirea sa la catedră, căci se temea ca, prin pensionarea bătrânului profesor, urmașul firesc al acestuia să nu fie numit conferențiarul Nicolae Mărgineanu. Dar reușise să-l anihileze pe acesta, cel mai strălucit concurent al său, mai redutabil pentru el tocmai pentru că nu putea concura pe niciun plan cu el. Au trebuit să treacă ani ca să avem dovada infamelor sale delațiuni și să devină evident rolul său nefast în arestarea și condamnarea confratelui său. Am aflat-o, în parte, chiar din gura delatorului însuși. Roșca se va lăuda mai târziu, în anii comunismului dominator, că l-a demascat pe Mărgineanu, „spion în solda americanilor“, în cabinetul „tov. Ministru de interne Chișinevski“, al sinistrului Liuba. Dar n-a fost nicidecum unica sa turnătorie. Săpându-și galeriile subterane, precum sobolii, el preferase lucrarea într-ascuns unei confruntări față-șe. Nu puțină silă îmi produc acum, după mai bine de o jumătate de veac, acele vechi hârtii de pâră în care membrii comuniști ai corpului didactic de la Universitatea din Cluj, și anume Al. Roșca, M. Kernbach, C. Daicoviciu și Em. Petrovici, cereau conducerii partidului lor „să intervină... acolo unde este necesar, pentru a demasca pe agentul provocator N. Mărgineanu... agent manist, mincinos și profund necinstit“. Roșca și acoliții săi propuneau epurarea primejdiosului „agent“ ca și a altor „reacționari notorii“. Ceea ce urmăreau ei nu era doar îndepărtarea de la catedră a psihologului, ci lichidarea sa. Și mai adânc ascunse în întunericul subsolurilor mucedu erau delațiunile lui Roșca în convingerile sale oculte cu bunul său amic și marele său „tovarăș“, inspectorul general Patriciu Mihai, șef al Inspectoratului de Siguranță din Cluj, apoi director al Direcției Regionale de Securitate din același oraș. Acesta va raporta superiorilor săi din Direcția Generală toate „informațiile“ calomnioase primite cu privire la Nicolae Mărgineanu, de la Roșca și ceilalți „buni“ colegi universitari ai acestuia, până când complotul acestor criminali din umbră triumfă. Avem radiotelegrama trans-

misă generalului Nicolschi de la Direcția Generală a Siguranței Statului prin care inspectorul Mihai Patriciu din Cluj îi raportează la 14 aprilie 1948 șefului său ierarhic „că profesorul Nicolae Mărgineanu din Cluj a fost reținut la inspectoratul nostru, așteptând ordine de urmare“. În aceeași zi, o a doua radiotelegramă „confidențială“ a Inspectoratului Regional de Siguranță Cluj, semnată de același Mihai Patriciu, îl anunța pe Nicolschi că, „în referire la ordinul“ său, i se înaintează „numitul Mărgineanu Nicolae, profesor universitar din Cluj, împreună cu un proces verbal de percheziție domiciliară și corpurile delictive“.

Era firesc ca a doua zi după ce i-a fost astfel satisfăcută pofta ce-a poftit, micul Al. Roșca să se repeadă asupra lui Ștefănescu-Goangă, cel ce fusese nu doar marele său binefăcător, ci aș putea spune chiar mai simplu făcătorul său, cel ce îl ajutase să-și facă studiile sale trimițându-l cu burse în străinătate, îl adusesse la Institut, îl promovează în fel și chip, și să-l izgonească în modul cel mai abject din Institutul pe care acesta îl întemeiase, construise și-l conducea de la întemeiere, precum și din locuința sa de la Institut. Dacă, în ziua aceea de primăvară când aflam cu consternare de arestarea lui Mărgineanu nu puteam decât să bănuiesc infamia lui Roșca, observând doar semnele satisfacției sale, odioase manifestări nereprite ale triumfului, la puțin timp după aceea asistam îndeaproape, în casă, la izgonirea profesorului Goangă. „Domnul Roșca l-a dat afară din Institut și din locuință pe dom' Director ca pe un câine de pripas. Cu ocări de mi-era rușine să aud“, îmi șoptea într-o dimineață bravul pedel Vasile, povestindu-mi sinistra scenă a alungării, ca a unui bătrân Lear, a directorului. Omenia țaranului din Mociu era rănită de neomenia psihologului din Călata.

Mă mahnise dispariția brutală, printr-un act asemenea unui paricid în fapt de seară, a celui ce, fără să fie un mare savant, fusese nu numai întemeietorul unei școli de psihologie la Universitatea mea de baștină, ci și sprijinitorul inimos al unei pleiade de discipoli, de tineri, printre aceștia ingraturul care i-a făcut seama la bătrânețe. Fusesem ultimul dintre cei aleși de el; îi datoram timpuria mea numire la Universitate. Pentru mine, elevul acesta al lui Wundt venea de undeva de departe dintr-o zonă a științei care încetase să mă atragă, dintr-o epocă a ei pe care o găseam revoluțată și compromisă, dar pe care-l respectam pentru strădaniile sale de a o servi, fie și numai prin eforturile sale administrative. Era un fondator de instituții, un ziditor, cum prea puțin se nasc prin lumea românească, și – în ciuda felului său rebarbativ uneori de a-și trata semenii – se dovedea un om plin de umanitate, atunci când era vorba de depistat și promovat valori. De o rară generozitate în susținerea tinerilor, obișnuia să-i atragă la Institutul său, să le ofere posibilități de lucru, de formare, de afirmare. Spirit liberal, nu căuta doar elemente noi pentru pepiniera sa de psihologi, fiind foarte dispus să sprijine orice inițiativă a aleșilor săi, chiar dacă aceasta nu se înscriseră în spațiul psihologiei. Nu se supăraseră câtuși de puțin atunci când, prin anii '30, tânărul Liviu Rusu părăsise psihologia și luase calea esteticii, îl susținuse în alegerea sa și îi obținuse bursa doctorală în străinătate. Tot astfel, când îl anunțam în toamna lui '47 că

lucrez, în cadrul Institutului său, la o teză de doctorat intitulată provizoriu *Fenomenologia persoanei*, observa foarte pertinent că nu e „tocmai“ o temă din domeniul său, că remarcase deja aplecarea mea spre filosofie, mai curând decât spre psihologie, dar socotea, foarte pragmatic, că ar trebui să închei teza cât mai curând și să i-o prezint spre susținere, pentru a putea apoi să mă trimită în străinătate. „Din păcate, nu în Germania, unde ai găsi cei mai buni magiștri în legătură cu preocupările dumitale, dar țara asta unde am studiat și eu pe vremuri este azi la pământ. Poate în Franța sau în America... mă rog, unde vei dori sau unde se va putea. Dar grăbește, pentru că timpul poate că ne e măsurat.“ Nici nu știa, când îmi vorbea așa, cât de zgârcit numărate ne erau zilele, măcar cele de la Institutul de Psihologie. Fără să mă grăbesc, lucrasem cu multă râvnă în iarna alungării regelui din țară și a declanșării atâtor dezastre, astfel încât pe la începutul lunii aprilie a anului următor, îi prezentam o seamă de capitole ale tezei, ce purta acum titlul *Introducere la o egofenomenologie*, și făceau parte din secțiunile intitulate „Eu și Lumea“, „Eu și Altul“, „În-sinele Eului“, dedicate analizelor fenomenologice ale „situațiilor antropologice“. Mă primise, ca de obicei, în biroul său întunecos, cu storuri mereu lăsate și lampa aprinsă pe birou. Răsfoise în tăcere, câteva minute, paginile, apoi mă întrebase: „Crezi că ai putea să mi-o prezinți terminată până la începutul verii?“ Termenul mi se părea mult prea apropiat pentru a elabora o lucrare serioasă și i-am spus-o franc. Dar, insistă el cu un început de iritare în voce, nu e vorba de a-i prezenta „opera vieții“, nici măcar o lucrare încheiată, ci o simplă teză acceptabilă, „pentru a-ți acorda titlul de doctor, pe care cred că îl meriți pe deplin. Mă înțelegi? Apoi, cu titlul ăsta te poți înscrie pentru un nou doctorat la o universitate occidentală și acolo n-ai decât să elaborezi în tihnă o lucrare mai amplă pe care să o susții dacă vrei la catedra vreunui profesor de filosofie de acolo. Cred că e ultimul meu an universitar. Dacă va fi așa, aș vrea să-mi închei cariera cu susținerea tezei dumitale“. Era vocea imperioasă a unui om obișnuit să comande și să fie ascultat. Nu vibra nicio emoție în vocea asta, și ascultându-l sesizam doar o oarecare enervare pricinuită probabil de aparenta mea lentoare în a pricepe și admite imperativul urgenței. Bătrânul profesor nu era, de altfel, sau poate tânărului necopt care eram nu mi se părea să fie un sentimental. Totuși cuvintele sale din urmă, în amurgul acelei zile de primăvară, erau străbătute de presentimente ce nu sunt preaadeseori decât împletiri de felurite și adesea contradictorii sentimente. Să se rupă de ceea ce considera, pe drept cuvânt, opera vieții sale, să schimbe brusc registrul îndeletnicirilor sale, să plece din Universitate, din orașul în care sosise în puterea vârstei, toate acestea îl afectau profund, fără îndoială, și undeva în subsolul ruminării gândurilor sumbre în legătură cu ceea ce prevedea că îi rezervă viitorul se aflau și apropierea pe care presupun că le făcea între amintirea luminoasă a doctoratului său berlinez la Wilhelm Wundt, în zoriile vieții sale universitare, și amurgul acesta ce se lăsa tot mai tenebros peste el, peste

→

→

noi toți. Un amurg din care ar fi vrut să mă propulseez undeva spre o zare mai clară, ce lui îi era interzisă. Graba sa de a mă vedea isprăvind teza ținea tot de acea deschidere generoasă de care omul acesta voluntar, adeseori violent, uneori despot, dispunea seniorial.

Nu fusese lăsat să-și încheie cariera sa academică așa cum s-ar fi convenit. Și, bineînțeles, nici mie prilejul de a-mi susține la el teza de doctorat. N-au trecut nici două săptămâni după acea ultimă convorbire a noastră în biroul său și era alungat, cu o brutalitate inumană, de elevul său setos de parvenire, în stare să calce pe cadavre pentru a obține o catedră universitară. Da, de atunci se lăsase atmosfera aceea tot mai apăsătoare, de suspiciune, de șoapte și țipete, în Institutul până atunci calm. Soții Roșca instaurau pe încetul un regim în care de la început domnea Secretul suspicios. Una dintre primele directive ale noului director era să nu lăsăm nimic, nicio hârtie, nicio însemnare, nicio carte, pe birourile noastre, după ce părăsim Institutul. „Nu trebuie să dăm dușmanilor noștri nicio informație cu privire la lucrările noastre” – explica el ritos. Stupoare. „Care dușmani?” – l-am întrebat, uluit de o asemenea bazăconie, ce mi se părea rodul unui delir paranoiac. „Se vede, domnule Balotă” (accentuează ironic apelația *domnule*), „că nivelul dumitale ideologic este nul. E vorba de dușmanul de clasă și nu numai de acesta, *domnule*” (din nou accentuare, de astă dată sarcastică, a cuvântului). Aflam apoi de la colegul Părvu, pe care Roșca îl învrednicise de o mai atentă lămurire, că ordinul referitor la măsurile noi de „vigilență” (termen consacrat ce începea să fie tot mai des utilizat) provenea de la un consilier sovietic atașat conducerii Universității. Acela dădea exemplul tovarășului Stalin, pe masa cărui de lucru din Kremlin nu se poate zări nicio fiuică, din clipa în care se ridică de la ea. Totuși, în ciuda unor asemenea măsuri staliniene ce își făceau apariția, nu se putea vorbi încă, în lunile dinainte de arestarea mea, de teroare la Institutul de Psihologie. Nici noi, angajații, nici studenții noștri nu ne uitam în jurul nostru, pentru a vedea dacă sunt ochi sau urechi la pândă. Teamă se instalează încet, trebuie o adevărată școală a ei. Aș putea să aplic fricii din comunism una dintre *Tézzele* lui Marx *despre Feuerbach*: educatorii trebuie să fie mai întâi ei înșiși educați. Tot astfel, cred că teroriștii trebuie să deprindă teroarea înainte de a o aplica. Și, poate, înainte de toate, să o experimenteze pe propria lor piele, să o trăiască dinăuntru înainte de a o exercita în afară. Psihologul Roșca și consoarta lui, Mariana, aveau nevoie de modele, de exercițiu nu glumă, pentru a practica arta conducerii bolșevice. Ce e drept, un solid fond de teroare era pitit mai demult într-înșii. Frică și cutremurare bine tănuite, necunoscute nouă pe vremea aceea. Amândoi refulau cu teribilă angoasă într-înșii vechea lor adeziune la Garda de Fier, cotizațiile vărsate Legiunii lui Codreanu. Roșca se depărtase prudent de aceasta când se înăsprise dictatura regală, după cum se dezisese și de *Ajutorul Roșu* pe care-l vărsase un timp în anii '30 (deh!, ca românul imparțial) ca și bunul său coleg de Institut, Mihai Beniuc. Atunci când strânsoarea polițienească a crescut,

• Bianca și Nicolae Balotă. Foto: M. P.

când Siguranța a început o urmărire ceva mai atentă a extremiștilor, de dreapta ori de stânga, tânărul psiholog clujean fu cuprins de panică. Îngrozit de urmările pe care le poate avea apartenența sa la organizații extremiste, curajosul militant se desolidarizase, se lepădase public de ele, ca de Satana. Cât despre Mariana, și ea avea de ce să ascundă vechile ei simpatii legionare, legăturile pe care le avusese în studenția ei furibund naționalistă cu cei din Garda de Fier. Cuplul avea într-adevăr motive să se teamă. Aceste motive erau întrucâtva diferite la cei doi, dar spaima lor duhnea la fel. Știau preabine că Partidul are antene lungi, că poate să iscodească cele ascunse, dacă nu le va fi iscodit deja. Și mai știau că Partidul are răbdare uneori, precum hipopotamul pitit în nămolul de pe fund, că așteaptă pentru a lovi năucitor momentul cel mai favorabil pentru el. Pe acel fond de teamă ocultată cu grijă își va exercita cuplul puterea. Din acea frică a lor se va hrăni pofța lor de a domina, de a se pune la adăpost dovedindu-se cât mai obediți, mai fideli Partidului, mai necruțatori față de „dușmanii” acestuia. Cu cât se arătau mai implacabil partinici, cu atât li se părea că se află mai la adăpost de orice amenințare. Teroarea ascunsă a lui Roșca se va dovedi peste câțiva ani întemeiată, atunci când la „verificările” membrilor de Partid se va da în vileag vechea sa lașitate, lepădarea sa de *Ajutorul Roșu*, în realitate de Partidul Comunist în ilegalitate. Va fi exclus din Partid, dar pentru serviciile sale de slugă credincioasă, gata oricând și de orice turpitudine pentru a-și sluji stăpânii, va fi cruțat, nu-și va pierde ca alții postul, ba mai apoi, pe timpurile lui Ceaușescu, într-un moment în care vechile culpe sancționate sub domnia lui Gheorghiu-Dej erau nu numai iertate, ci deveneau în ochii noii stăpâniri adevărate merite, a fost reabilitat, reintegrat chiar în rândurile Partidului și promovat.

Soții Roșca erau încă departe de toate aceste întorsături perverse ale Istoriei răsfărânte în viețile lor de târătoare „sub vremi”, cum i-ar fi văzut bătrânul Cronicar. Erau încă la începuturile lor, ce se anunțau pentru ei promițătoare, chiar dacă nu lipsite de obscure amenințări, începuturi cu

atât mai excitante cu cât Partidul însuși, marea lor cetate de apărare (ce putea deveni oricând, pentru ei ca și pentru alții, o temniță de exterminare), se afla încă, și el, în faza efervescentă a primelor mari distrugerii „revoluționare”. Abia îl dăduse afară pe directorul Institutului și-l vedeam pe Roșca, în zilele acelea apăsătoare ale verii lui '48, devenit oficial un fel de tartor exterminator al Universității, un „director de studii” însărcinat, ca prorector, adjunct al rectorului Petrovici, cu „epurarea” ei. Nu știu cum opera în alte oficine de tortură morală ale înaltei școli, dar îl vedeam operând la domiciliu, în incinta Institutului de Psihologie, devenit bârlogul acestui minoritar ideologic. În zilele însorite ale verii, ieșea să se încălzească, precum o reptilă glacială, și-și primea victimele pe o bancă din fața ferestrelor bibliotecii. Locul acesta era ales de el nu fără schepsis. Voia ca eu, lucrând la biroul meu din bibliotecă, ca și studenții ce citeau la mesele din acea încăpăre, cu ferestrele toate deschise spre grădină, să-l auzim pe el torturându-și colegii universitari. Căci există, cred, apropiat de exhibiționismul perversilor ce juisează expunându-și în public organele sexuale, un alt gen de perversiune, acela al exhibării cu voluptate a propriei prepotențe, pe cale de a se exercita prin chinuirea semenilor. Asemenea torționarilor sadici, psihologul Alexandru Roșca îi supunea pe profesorii diferitelor facultăți, citați să se prezinte la el, mai întâi unui umilitor interogatoriu inchizitorial și apoi unui rechizitoriu nu numai necruțător, ci cu totul nedrept. Făcea uz de bârfe, de informații calomnioase privind viața lor intimă, de supoziții abjecte ale sale, de critici incisive, perfect neîntemeiate, cu privire la cursurile lor, la activitatea lor științifică, la intimitatea lor. Voia să-i zdrobească, folosind intuitiv procedeul pe care aveam să-l văd urmat de anchetatorii Securității sau de procurorii justiției comuniste. ■

(Continuare în numărul viitor)

Poeme de IANCU GRAMA

calibru inestetic

precum o întoarcere într-o sumeriană cu reproducerea unui sunet
care înfioară
și se aduc din motivele risipite

una câte una sunt imprimate pe bucăți de argilă
uneori există acea satisfacție morbidă cu un calibru inestetic
sau cum fac ei dintr-o cuirasă forma unei opinteli când totul
se termină
înăuntru

blocați între alunecări

se termină brusc și are proptirea într-o ramă putredă
uneori există strângerea sau recuperarea improvizată
alteori un exemplu poate ceda unei neglijențe sau cum fac ei
opun simptomelor bucăți contorsionate și se alătură unor secvențe
care disociază întregul lăuntru
există un paramforial o dejecție de suprafață iar cei care-ar trebui
să restituie sunt blocați între alunecări

dispunere care împietrește orice încercare

poate-i surâsul sau poate-i scoaterea dintre adevăriri
este o cicatrice și un cromatom care se ascunde un fapt înaintea
zvântării
iar palmele tale se întâlnesc după ce-au vărsat întregul nisip
și există o mare implozie înăuntru straturilor
un eveniment readus în atenția tuturor iar despre răsucire se
vorbește mereu
cu o forță care neagă depășirea realității și încă se numără cu o
dispunere care împietrește orice încercare

în spatele mersului către umbră

existența norilor cu mult deasupra piramidelor
o rămânere care privește în spatele mersului către umbră
și sunt forme aducătoare de timp mohorât iar dintr-o singură
eventualitate apar contingente
cu deschidere către necunoscutele așezări o existență dură cum
stau ei
și privesc malurile abrupte un răspuns evaziv cu contrazicerile
într-o neașteptată înviore

stâlp care mijlocește înțelenirea

spre exemplu aduce în pumn imaginea unei șarpante și se retrage
într-o nevăzută înflorescență
sunt momente când reapare o lumină înăuntru unde înlăturarea-i
pe margine
iar dintr-o confuzie apare un stâlp care mijlocește înțelenirea
de mai multe ori o octavă-i așezată pe-o creastă cu sprijinul unei
măsuri
care iese dintre arcadele goale

descoperitor de amprente

o străbateră lentă cu așteptarea pe dosul frunzelor
un descoperitor de amprente cu detașarea în subsolul cavernelor

și sunt înșiruite pretinsele consecvențe cu luări care împrumută
dintre stadiile enumerate iar înspumarea își are deosebirile ei
unghiulare
la sfârșitul singurei traversări

diapazon uitat

dragostea de pana care lasă urme adânci într-o șoaptă
există o suprafață mai mult lungă decât lată și se desprind forme
ale îngrozirii deasupra pomostinelor un readus dintr-o străveche
mântuire

o redeschidere cu patru etaje și cu o etajeră ascunsă
o rectificare cu un adaos smuls dintr-o etichetare simbolică
iar cei din pamfucia dezleagă apropierea și rânduiesc îngrădirea
pe un diapazon uitat

lângă urmele unei înșeuări

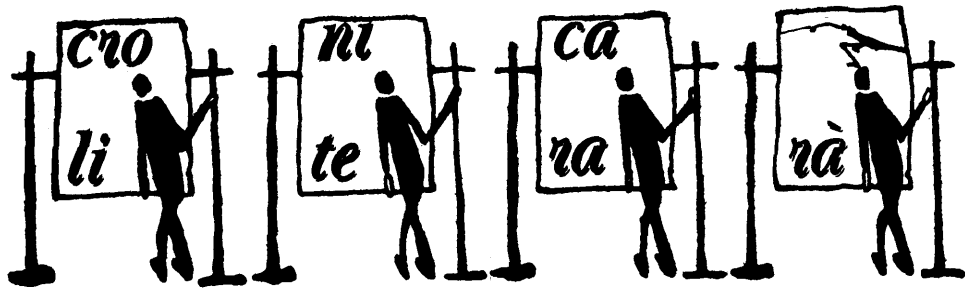
un fotozilier o terasare are povârnia pe două laturi și se măsoară
întregul ecartament prin linii suprapuse
se văd extremitățile vreo câteva restanțe iar singurii vizitatori
sunt aduși dintr-o răpusă comuniune
există forma unui anunț permanent o dislocare are conturul unei
plecări imediate iar lângă urmele unei înșeuări se resimte
înlăturarea
care are destăinuirea pe partea opusă stației de epurare

înverzirea sporadică

spun adevărul în șoaptă și tac neîntrerupt încă o dovadă a eligibilei
distanțări
și există peste tot mărunte sunete apropiindu-se cu teamă
uneori sunt acoperiri strâmte este ca într-o rămânere mută
se așteaptă
o revenire precum ruperea dintr-o înverzire sporadică
un subterfugiu își modifică unghiul vederii iar ultimul anahoret
are aceeași neliniște

• Desen de Tudor Banuș, *Abri de fortune*

LEON-IOSIF GRAPINI și Memorialul său

Irina Petraș

DUPĂ TREI plachete de poezie, Leon-Iosif Grapini semna *Cetatea cu nebuni* (2000), o carte de proze surprinzătoare, argumentând o neîndoieală vocație. În prozele sale, ambiguitatea e exploatată ca trăsătură fundamentală a lumii vorbite, umorul subtil își alătură ironia discretă, autoironia e mereu conținută, iar morală cu iz ardelenească se înfiripă de la sine printră rânduri. Povestitorul lui Leon-Iosif Grapini descrie întâmplările cu naivitate mimată și cu sinceritatea albă a copilului care vede și spune că „împăratul e gol”. Sfătos și îndoieț, înaintează precaut, contrazicându-se, avansează ipoteze, divaghează, într-o polifonie amețitoare, câteodată încărcată, în stare să relativizeze totul și să extragă confortul certitudinii din chiar această relativizare a totului. Clevețirea subțire conotează delirant locurile comune, sparge tabieturi, scoate la iveală miezul moravurilor, înțelesurile adânci ale suprafețelor multe și înșelătoare. Mini-parabole cu final neașteptat și incitant, prozele pot fi citite în mai multe registre, cuceritoare fiind mai ales sintaxa. Stilul, tonul, perspectiva ar putea fi apropiate de Nicolae Velea, de Sorin Titel, de Marin Preda, atingerile posibile fiind nenumărate, dar lăsând mereu un *rest*, care e originalitatea indiscutabilă a prozatorului. Răsare în minte, inevitabil și toate proporțiile păstrate, numele portughezului Saramago. Ironia lirică și vocația fantastică, sintaxa seducătoare, îndrăgostită de propriile performanțe și libertăți, pledoaria în favoarea imaginărilor ca singură și adevărată realitate sunt semnalmamente și ale scrisului lui Grapini.

La capătul lumii (2004) – roman, căci conglomerat de timpuri și spații, de autobiografie și cronică, parabolic, poetic, câteodată parodic, ironic și satiric, dar neîndoiețnic „cu deschidere la mare” – s-ar fi putut numi – spuneam la apariție – și *Memorialul de la Șanț*. Grapini a învățat să facă pasul deloc neglijabil de la urzeala pe spații mici, încântată de performanțele sale rapide, scânteietoare, la construcția amplă și pretențioasă a unei structuri armonioase și logice, înaintând desfășurat pe mai multe planuri, niciunul uitat pe drum ori neglijat, înspre o încheiere cu bătaie lungă și valențe nenumărate, în stare să propună și să impună propria sa *lume*, cu legi și ritmuri inconfundabile, alături de și complementară lumii „reale” și altor lumi ficționale. Ținutul grăniceresc din care se trage autorul are un Trecut încă descifrabil în unele dintre trăsăturile Presentului.

Rememorarea e motivată de o exigență actuală difuză, de o nevoie vag resimțită, dar nicidecum mai puțin presantă, de a face pașii următori în cunoștință de cauză și valorificând însemne ce nu merită uitarea. Șanțul-fortificație, capăt de lume și despărțitor de lumi în momente succesive ale istoriei, poate fi și trebuie să devină un *loc al memoriei*, unul cu funcții întemeietoare, dar și generos față în față cu interpretările diverse. Nu întâmplător, una dintre ramificațiile povestirii construiește, în prelungirea motivului cunoașterii, uriașa *biblioteca*. Ascunsă în adâncuri în așteptarea unor vremuri mai puțin potrivnice în care să poată lumina din nou drumul oamenilor, e, firesc, punct de fugă și personaj principal. Naratorul (căruia i se păstrează/întreține o identitate deschisă pentru a putea interveni cu comentarii, supoziții, completări de martor avizat indiferent de locul și de timpul întâmplării narate) nu vrea să se simtă „străin într-o realitate descoperită și înțeleasă de unul singur...” Infinitiplicarea dezarmantă a contururilor, recursul la *impresie* și pată de culoare, la detaliul abundent, cotropitor, multiplu, conferă scriiturii un realism de o generozitate magică, precum, să zicem, în proza sud-americană, dar apelează și la o fertilită, în ordinea atmosferei, magie a semitreziei. Minuția desenului, adăstarea obiectivului pe gesturi mărunte ori „gândirea amănunțită”, cu o sfătoșenie mucalită secundând cu umor marile teme, asigură interesul cititorului/ascultător. O plasticitate vag-agresivă, masivă, ardelenească se însoțește cu o plăcere/știință remarcabilă de a transcrie limbaje și de a înscena dezlănțuit dialoguri ori monologuri chintesențiind însăși comunicarea omenească.

Memorialul Cetății (Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2010, 350 p.) e, într-un fel, continuarea și rotunjirea *Capătului lumii*. Ca într-o nouă poveste a Meșterului Manole,

lumea era mare și multe popoare trăiau în ea, stăpânul lumii a zis Să se găsească pe tot cuprinsul pământului un ținut binecuvântat, pentru o zidire măreață, nemaiîntâlnită, ce va dăinui cât veacurile, și s-a găsit... S-a înălțat o zidire uriașă, traicică, impunătoare și maiestuoasă, cum alta nu a mai fost, nu mai este și nu va mai fi în veacul veacurilor. Și lucrarea s-a chemat cetate.

Nicio zidire omenească nu poate dăinui, ba, mai mult, nu poate exista decât scrisă. *Scriitorul* e cel care își ia în sarcină relatarea întemeietoare:

... mai degrabă aș numi-o monografie romanțată sau roman monografic... primăria, arhiva locală, biserica, școala, casa preotului și cea a moșului, rămășițele turnului ce mărturisesc despre existența cândva a unei mănăstiri, catacombele și dealul cu șanțurile de apărare, oamenii, bătrânul, protopopul, tânărul, primarul, apoi sunt

evenimentele, cele din trecut, invaziile, potopul, pârjolul, foametea, cele din prezent, alegerile, pătrunderile ilegale în camera ascunsă a arhivei, drumul până la trecătoare și înapoi, conversațiile cu bătrânul, poveștile lui... apoi întâlnirile cu tânărul, absența lui misterioasă încă îl intrigă, povestea lui de dragoste, mărturisirea făcută preotului, caleașca și santinela de alături, din nou ținutul, sătenii ce nu vor să cunoască ce li se întâmplă... zidurile uriașe ale cetății, poarta și paznicii ei neclintii, casa mică dintre ape unde a hotărât comandantul că va locui, manuscrisele și foile goale, chiar, unde or fi toate hârtiile și registrele lui, valiza cu care i s-a permis să le aducă, pridvorul, răcoarea dimineații și durerea din ceafă, junghiurile și celula, oare-i aceeași zi sau alta, cât să fi stat inconștient, unde se găsește încăperea asta, o fi în interiorul fortăreței sau în altă parte, într-o altă închisoare, va afla în curând, cheia rotindu-se în broască asta îi dă de înțeles, la fel ușa împinsă înăuntru și cătana înarmată din cadrul ei...

Construită, iarăși, pe mai multe planuri spațio-temporale intersectate uneori pe nesimțite, ca într-o lume cu mai multe dimensiuni regăsite, cartea e și o vastă panoramă etnografică, o detaliere a arhetipurilor. Meserii și relații umane uitate sunt reînșuflețite cu o artă a descrierii de tip breughelian, aglomerarea de detalii limpezind în mod straniu tabloul în loc să-l încarce. Oamenii gospodari ai lui Creangă se țineau aproape de sonoritatea suficientă sieși a cuvintelor, enumerările alcătuiau un poem, o încrengătură sonoră, poetică. La Grapini se detaliază și utilizarea, cu o plăcere de a privi molipsitoare, veritabile spectacole ale îndemânării. Joagăr, război de țesut, carieră de piatră, cercetare de arhive, alegeri la primărie, gătit, făcut dragoste pe furiș ori după lege, obiceiuri de sărbătoare, toate sunt *îndeletniciri* cu rost, dichisuri și ceremonial. Uneltele sunt încă prelungiri ale mâinii și minții omenești, nu au deprins înstrăinarea erei supertechnologizate. Paginile de etnografie și tehnică țărănească se intersectează cu poveștile vieții cotidiene, cu cele ținând de cutuma etică și socială, cu mituri și eresuri. Toate împreună construiesc o *Cetate* de o importanță egală cu *Cetatea de piatră* construită și reconstituită în *Memorial*: „azi e ziua de naștere a cetății și ziua în care a murit primul om, orice moarte e o naștere”. Locul memoriei este unul de atmosferă, de apartenență, de știință de a trăi și de a muri după norme comunitare.

Povestitor abil, Grapini joacă sforile amestecând realități și ficțiuni după regula nescrisă a istoriei omenești: „Totul nu-l veți afla niciodată, semne de întrebare vor mai rămâne și în mintea domniei voastre, și în carte”. Cu acest al doilea volum dintr-o, bănuiesc, trilogie, Grapini reconfirmă vocația de prozator, iar cititorul poate aștepta cu încredere rotunjirea cărții despre un loc, o lume și o atmosferă cărora li se asigură, astfel, *realitatea* și dreptul la durată. ■

IANOȘI despre cultura rusă

Ștefan Borbély

DE-A LUNGUL anilor, Ion Ianoși a scris mai multe texte ocazionale despre cultura rusă (prefețe, postfețe etc.), ele adăugându-se scrierilor sale fundamentale dedicate lui Dostoievski și Tolstoi.

Relativ recent, el a revăzut tot acest material complementar, l-a rescris în parte și l-a întregit sau corectat pe alocuri, publicând în cele din urmă un masiv volum sintetic (*Autori și opere*, II. *Cultura rusă*, București: Ed. EuroPress, 2010), care se citește cu folos și cu plăcere și din care toată lumea iese în câștig, dacă-l parcurge. Limpezimea frazei și a demonstrației, contextualizarea foarte scrupuloasă a fiecărui scriitor în parte și nu în ultimul rând situarea tuturor scriitorilor în mediul socio-cultural în care și-au elaborat opera fac din volum o operă de referință, cu atât mai mult cu cât nu prea găsești, în cultura română recentă, om care să cunoască mai bine domeniul decât Ianoși.

Cartea – înainte de a-i reproduce sumarul – mai are două calități aparte, care se cuvin a fi apreciate. În primul rând, nu are nimic din revanșismul stilistic specific al multelor volume care abordează cu reticență cultura sovietică, socotind-o legic inferioară, viciată prin definiție de *partipris*-urile inerente cu care o împovărează presiunea ideologicului dominant și cenzura. Dimpotrivă, chiar dacă trece dincolo de 1917, scriind, de pildă, despre Gorki, Șolohov, Paustovski sau Evtușenko, Ianoși include cărțile în linia organică a culturii ruse, ceea ce justifică, în cele din urmă, și subtitlul implicit al cărții, în care – corecți să fim... – este vorba atât de cultura rusă, cât și de cea sovietică. În al doilea rând, cartea privilegiază ceva ce am putea numi *ideocritică*: fie că scrie despre autori ruși, fie că se oprește la cei sovietici, Ianoși e interesat de determinismul socio-politic și cultural al ideilor acestora, metodă prin care liniile de continuitate se văd mai bine, obturând pe alocuri ruptura brutală din 1917, pe care alți exegeți o consideră fatală.

Chiar și în exegeza occidentală social-politică referitoare la Revoluția Rusă și la fenomenele care i-au urmat se observă, pe moment, două tendințe pe mapamond: unii – mai ales martorii sau victimele – absolutizează ruptura, elogiind binele de dinainte de 1917 și vituperând violent împotriva grotescului de după, pe când alții – cei din școala americanului Richard Pipes, de pildă – sunt interesați cu precădere de continuitatea fracturată pe care o reprezintă anul 1917, revenind cu obstinație la ideile de dinainte de revoluție, pentru a înțelege ce anume s-a întâmplat cu adevărat, ca mentalitate, acolo. Trecând în domeniul specific al literaturii, devine, sub acest aspect, foarte incitant să vedem care sunt liniile de corespondență dintre tolstoismul „creștinismului fără Hristos” (incriminat de Soloviov) și programul construirii „societății frumoase a oamenilor frumoși” pe care o anunță Proletcultul (prin doi

corifei obsedați de Nietzsche și de programul resurecției dionisiace: doctorul Bogdanov, într-o mai mare măsură, și Lunecearski, într-una mai mică), deși, în aparență, liantul nu există, asocierea fiind socotită, de către puriști, ca de-a dreptul scandaloasă. În cartea lui Ianoși, legăturile sunt implicite, nu declarate, însă ele există, partea foarte rezistentă a volumului constituind-o nu critica literară ca atare, ci ideocritica din spatele ei, interesul lui Ianoși pentru ideile ruse ale celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea (panslavism, nihilism, interesul obsesiv pentru binomul Hristos – Antichrist [sau Diavol], „naturalism”, prin care scriitorii ruși înțeleg realismul etc.) fiind precumpănitoare.

Înainte de a releva câteva cristalizări, să trecem în revistă sumarul. Tolstoi și Dostoievski deschid și închid volumul, cel dintâi printr-un text dedicat romanului *Război și pace* și prin substanțialul eseu *Tolstoi și tolstoismul*, cel de-al doilea printr-o subtilă analiză a sindromului „subteranei” (din *Însemnări...*), căreia i se asociază *Amintiri din casa morților*. Între ei, Șcedrin, cu *Domnii Golovliov*, scriitor foarte bun, trăind neșansa de a-și consuma viața printre genii. Secțiunea a doua a volumului e cea mai substanțială sub aspectul ideocriticii, prin texte dedicate lui Ceaadaev (*Scrieri filosofice*, I-VIII, unele fiind recuperate postum), Soloviov și Șestov (admirat, printre alții, de Camus și de Fundoianu...), cărora li se adaugă Herzen – Bielinski – Cernășevski (nu cu *Ce-i de făcut...*) – Dobroliubov și Pisarev (coautorii volumului, tradus la noi, *Despre estetică, artă, literatură*), respectiv Plehanov. Secțiunea a treia îi reține pe Merejkovski, Tânianov, Nabokov (cu primele cărți, scrise acasă), Tvetavaeva și Paustovski, pentru ca secțiunea a IV-a să se oprească la Maxim Gorki (*Klim Samghin*), Șolohov, Platonov (*Cevengur*), Șalamov (cu poveștile *Kolâmeci*), Grossman și Evtușenko (două romane: *Dulce ținut al poamelor* și *Să nu mori...*).

Ca tranziție, cel dintâi aspect pe care-l remarcă oricine este transferul de la ideatic la estetic sau literar în saltul din perioada de dinainte de stalinism în cea de după, ceea ce explică, în ultimul rând, un fenomen pe care îl întâlnim și la noi în perioada de după 1965: literatura își accentuează funcția esopică, și-l „asociază” pe cititor, din dorința de a stipula un dublu palier de receptare, cel „conspirativ”, „consensual” fiind dominant. Conținutul ideologic al textelor de după stalinism este mai estompat – excepție fac doar romanele care deconspiră atrocitățile gulagului (al lui Șalamov, în primul rând...) –, însă conștiința literarității este mai accentuată – se observă și la Bulgakov, analizat doar în trecere de Ion Ianoși –, pe considerentul că literatura – uneori: *doar literatura...* – poate fi opusă dictaturii și samavolnicilor comuniste, fiind nu numai o formă de rezistență, ci și o *armă*.

Analiza celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea este excelentă, cu observații nu o dată frapante. Sub aspect cultural, epoca se împarte între radicalism (Șcedrin, Nekrasov) și conservatorism moderat (Dostoievski, Tolstoi, Goncearov), celei de-a doua tendințe adăugându-i-se și aristocratul Turgheniev, față de care mulți strâmbă din nas – dar îi recunosc calitățile de excelență... –, ceea ce nu exclude per-

plexitatea dihotomică cu care a fost primit romanul *Părinți și copii*, al cărui protagonist, Bazarov, propovăduiește în premieră nihilismul. E o epocă, pe de altă parte, în care nu se trăiește mult: „Bielinski a murit de tuberculoză la 37 de ani, Dobroliubov [...] la 25, Pisarev [...] a suferit o depreziune adâncă și s-a înecat înainte de 35 de ani” (p. 110), lista putând fi continuată cu alții: Soloviov moare la 47 de ani, în 1900, având în spate o operă prodigioasă, Bulgakov dispăre și el înainte de 50. Pe de altă parte, ne aflăm într-o vreme în care se trece, colectiv, ușor din viață în moarte, poezii și literații știind că „pot fi uciși” oricând: decembriștii sunt pedepsiți în 1825, țarul Alexandru al II-lea e ucis la 1 martie 1881, la 9 ianuarie 1905 are loc măcelul de la Petrograd, în 1917 Revoluția, apoi războiul civil: peste tot nu avem decât insecuritate existențială, frică și exasperare, șocul psihic pe care-l suferă Dostoievski – condus la șașofod, pentru a fi grațiat – fiind reprezentativ pentru tot ceea ce se întâmplă. Să nu-i uităm, în acest context, pe anarhiști, prin legătura pe care o stabilesc cu nihilismul: „modernismul negru”, cum i-am putea spune, domină scena, Ianoși îi înregistrează, scrupulos, toate meandrele, deși – sinceri să fim – nu coboară până la radicalismul la care se putea coborî, lectura ușor antinihilistă a lui Șestov – oarecum la antipodul a ceea ce admirau în el Camus sau Fundoianu – fiind semnificativă în acest sens.

Terifianța perioadei este însă foarte bine redată, ea explicând, în cele din urmă, recursul la soluția spiritualistă pe care îl încearcă mulți intelectuali, cei mai pregnanți fiind, în această privință, Soloviov și Tolstoi. Primul prin „mitosofia totalităților ontologice” (aici lectura lui Ianoși mi s-a părut a fi nițel prea prooccidentală, ceea ce obturează sensurile fundamentale ale panslavismului, fiindcă nu atât „atotonitatea” legământului spiritualist dintre Est și Vest o căuta Soloviov, ci „izbăvirea” Occidentului prin înglobarea sa în revirimentul spiritualist răsăritean, ceea ce înseamnă un accent ușor schimbat înspre preeminența Estului), cel de-al doilea prin organicismul „creștinismului fără Hristos”, conceput ca filantropie universală și ca instaurare a Binelui prin altruism organic, prefigurată, într-o oarecare măsură, dar cu un sens daemonic, schimbat, de Dostoievski în *Frații Karamazov*, în viziunea *Marelui Inchizitor*.

Însă e frapant interesul obsesiv al perioadei pentru Diavol ca Antichrist, locotenent al Sfârșitului: apare, firește, la Dostoievski, în romanul șahist *Apărarea Lujin*, al lui V. Sirin (Nabokov), în textele lui Șestov (desigur...) sau la Bulgakov, Merejkovski (în trilogia *Hristos și Antichrist*) sau chiar Gogol (în *Și încă despre Diavol*), ca să nu mai vorbim de percepția difuză, populară, potrivit căreia anarhismul e „demonic”, la fel fiind și răsturnarea vechii ordini și sosirea, coercitivă uman și ideologic, a Revoluției purpurii. Sugestia că, în Rusia celei de-a doua jumătăți a secolului XIX-lea și în prima jumătate a celui care vine, se trăia un foarte real sentiment escatologic reiese tulburător din demonstrațiile lui Ion Ianoși, făcând ca volumul său să fie și mai incitant, un bun instrument de lucru pentru dezvoltări exegetice ulterioare. ■

Ach, du lieber Augustine

Diana Adamek

DESI MAI tot timpul beat, Markus Augustine e singurul care iese acum fără teamă din casă. Roro trebuie să se ferească de blestemele care răsună de peste tot, spre alungarea monștrilor și a necuratului care au adus, peste cutremur, această altă năpastă, a ciumei, iar Otto se simte tot mai împuținat de forță și voință și de abia mai poate să amestece în terciul de mazăre. Din cuvintele pe care le bălbăie Markus, cei doi au înțeles că molima s-a răspândit, prinzând chiar și locurile cele mai ascunse și mai ferite ale Vienei. Străzile sunt stăpânite acum de șobolani care trec peste încălzări sau celor cu picioarele goale, cum se întâmplă de multe ori vara, le mușcă fără vreo urmă de șovăială degetele. Tot mai multe case își au bolnavii lor, au fost spălați, unși, tămădiți, îngrijiiți și vegheați, dar mai apoi plânși și îngropați, căci bubele negre le-au plesnit și în adâncul inimii, aducând sfârșitul. Dar aceștia au fost fericiții primelor zile, căci febra și puroiul au trecut prea repede de la unul la altul, iar mâinile care au udat buzele muribunzilor stau și ele acum încrucișate peste piept și pe ele nimeni nu le-a mai ajutat. Castroanele cu lipitori aduse de prin bălți spre ușurarea sângelui bolnav s-au uscat de mult de la soare, fiindcă cei încă sănătoși au luat-o la fugă, lăsându-și muribunzii singuri, porțile deschise și avuțul în voia prădătorilor. Numai că nimeni nu vrea să atingă nimic, dincolo de garduri stau întinse leșuri, caii, porcii, găinile, câinii și pisicile s-au lăsat cele mai multe, și ele, pe o parte și din trupurile lor umflate se revarsă acum duhoarea. Pungile cu bani, dacă există, stau dosite de obicei sub saltea sau ascunse sub perne, iar astea sunt năclăite de sudori și cheaguri negre.

Viena e acum un oraș al spaimei și cuvintelor puține, prăvăliile au obloanele lăsate și ușile hanurilor s-au închis, femeile nu-și mai flutură fustele și li s-a stins și cheful de vorbă, gurile lor s-au acoperit cu batiste. Markus Augustine însă iese, iar fluierul și lăuta lui se aud de departe pentru că în rest stăpânește tăcerea. Timpul țipetelor și hohotelor a trecut, cine încă nu e atins nu-și mai trimite gândul spre morți, ci numai spre propria viață, puțină, care atârnă de un fir și care trebuie apărată. Fiecare după cum îl călăuzesc simțurile rătăcite, în singurătate cei mai mulți, sau în febra unor patimi izbucnite brusc și la fel de puternic și devorator ca molima. Atingerile sunt scurte, suspinul de plăcere și uitare prelung, trupul numai o sudoare, iar buzele o frenezie, dar aceste clipe, chiar dacă sunt primejduite și vor trece, sunt ale vieții. Markus se întoarce adesea cu paloarea nesomnului și a beției, cu chipul inundat însă de lumină, apoi cade în somn, iar când se trezește, după ce-și mănâncă în fugă tocana de legume, își ia lăuta sau fluierul și cântă.

Nici la palat lucrurile nu stau mai bine, a adus el veste într-o zi, mulți au căzut răpuși de febra bubelor negre sau secerăți de propria spaimă. Împăratul nu mai primește pe nimeni, porțile s-au închis, doar doctorii au voie să iasă și numai îmbrăcați

în robe negre, cu chipul acoperit de măști. Arată ca niște păsări cu cioc, spune Markus, eu am văzut câțiva, și nu ating nimic, doar trec în tăcere și lasă la ușile însemnate alifii, dar cine să le întindă pe piele, când toți au fugit?, Dar principesa, întreabă Roro, ai aflat ceva despre ea?, Ea e sănătoasă și se pregătește de plecare, stă însă până atunci, ca mai toți, cu ferestrele acoperite și ușile ferecate, iar medicul regal trece de două ori pe zi să-i ia febra și să-i cerceteze încheieturile, dar, spre fericire, nu găsește nimic, Bine, spune Roro.

Otto ar întreba și el, poate, ceva, dar de câteva zile trupul i-a scăzut în puteri și o amețală la fel ca beția îi însoțește greața continuă care-i urcă din stomac. Nu mai dorește să mănânce și nici să se dea jos din pat, doar să doarmă în timp ce Markus va cânta. A doua zi semnele bolii nu se mai țin însă ascunse, subțiorile hangului s-au umflat și au devenit dureroase, mirosul greu al sângelui și puroaielor invadând apoi întreg corpul. Ar trebui să plecați, geme el, ceasurile mele sunt de acum numărate, dar Roro, deși nu răspunde nimic, nu se dezlipsește de pat, schimbând întruna compresele cu flori de mușețel cu care încearcă să oprească măcar năvala duhorii, fiindcă împotriva durerii și a fierbințelii nu găsește un leac. Markus e din nou prea beat ca să poată face vreo altă mișcare, afară de aceea de a se târî până într-un colț al odăii și a se prăbuși pentru un somn lung pe podea. Gemetele muribunzului și suspinele de plăcere din visele muzicantului se ating și se adună într-un singur nod întunecat, într-un ghem încălțit, țesut din fire vii și altele stinse deja. După a treia zi trupul umflat al lui Otto începe să se zbugume sub convulsii și spasme de tot felul, iar din gura lui țâșnesc, odată cu un sânge fierbinte și negru, bolboroseli fără șir. Și în toate vorbele lui se reiau și se repetă aceleași furișări ale unei pelerine negre care vine, pleacă și poartă în cuffarul său prea multe, poate și suflete, chiar și al lui e deja închis acolo, căci, o!, sub câte alambicuri s-a aprins focul în acest han de lângă garnizoana Am Hof și cum s-au încins pulberile și s-au topit, schimbându-se în aur, într-o nesfârșită lumină, în această imensă și de nesuportat strălucire care se apropie acum și de el. Buzele lui Otto se strâng ca sub greață, inundate de spuma roșiatică a unui sânge învins, apoi brusc, după un ultim spasm sau fulgerare, se destind într-un surâs, iar după asta răsuflarea i se oprește. Roro nu se îndepărtează și nu face niciun alt gest, fascinat de ceea ce încă vede în privirea lui, puterea și porunca unui cristal în care arde parcă un soare. Cel care va închide ochii lui Otto și îi va încrucișa mâinile pe piept e Markus, muzicantul s-a trezit dintr-odată și are și mințile limpezi și mâinile sigure, nu tremură și nici nu suspină, întreabă doar De unde vom face rost de lumânări, căci astea sunt mai scumpe acum decât mâncarea sau aurul., Vei cânta, spune Roro, apoi întreabă cu voce tare, deși doar pentru el Unde or fi oare cearcafurile, să căutăm unul curat,

să-l învelim. Rugăciuni nu știu nici unul, nici altul, numai un Doamne, odihnește-l! va însoți de aceea sufletul celui dus.

Markus Augustine se întoarce abia spre seară, aducând cu el trofeul atât de prețios, o lumânare subțire și galbenă. O aprind, flacăra arde aplecându-se într-o parte și topind repede ceara. Atât a fost, spune muzicantul, după care trage de cearcaaf, încercând greutatea celui înfășurat în el. E greu, până la poartă ai să mă ajuți și tu, îl vom lăsa apoi acolo, singur nu pot să-l duc, îl vor ridica groparii. Bine, răspunde Roro, dar nu-l mai așteaptă pe Markus Augustine, apucă de marginile cearcafului, pe care le înnoadă, obligând trupul înțepenit deja al hangului să se strângă cu picioarele spre gură, într-o mișcare nefirească, la care oasele răspund părăind. Apoi, ridicând pe umeri încărcătura, fără prea multe opintiri, se pornește singur, deschide poarta și abandonează trupul neînsuflețit ca pe o boccea prea greu încărcată de taine. Iar după asta, în noaptea aceea, vrea să bea și el din vinul pe care l-a adus muzicantul împreună cu lumânarea.

Ce se va întâmpla de aici sunt lucruri de care cei vii au ajuns să nu se mai teamă, căci gropile în care se aruncă de-a valma cadavrele cu miros înțepător de sudoare și puroi s-au întins dinspre marginile orașului până dincoace de garnizoană, așa că pe Otto n-a trebuit să-l care nimeni prea mult. Dimineța trupul lui a fost aruncat într-o căruță, iar apoi direct peste altele, între mâini, picioare și brațe deschise ca pentru o îmbrățișare, în groapa comună săpată din întâmplare, ori fiindcă sorții au hotărât așa, nu departe de casă. Un strat subțire de pământ a acoperit după aceea totul, nu și foiala șobolanilor, tot mai mulți și mari ca pisicile. Mai mic e în schimb numărul oamenilor, casele toate își au morții lor, cei rămași se ascund prin împrejurimi, hrânindu-se cu se găsească, fructe de pădure și ierburi, ori se adună în grupuri mici, luând cu asalt pivnițele cu vinuri. Căci, după ce au încercat cu altele, alifii, lipitori și descântece, fără ca molima să dea vreun semn de îngăduință, alegând tot mai nestăpânit și fără socoteală pe cei cărora le va lăsa pentru ultimele lor patru zile doar umflăturile, miasma și delirul, unii cred că au găsit un leac în băutura păstrată la locuri ferite de soare pentru oștețe, nunți sau botezuri. Chiar și vinul ținut pentru înmormântări e bun, căci, dacă tot le va fi scris să moară, să aibă măcar și ei parte de pomană. În asemenea locuri umblă cu împleticiri ale picioarelor, glasul rămânându-i însă curat, și Markus Augustine. Nu mai dă prea des pe la han, iar Roro trebuie să se descurce din puținul pe care îl găsește în cămară, dar făină încă mai este și din ea frământă și coace biscuiți și turte cu chimin. De apa fântânii nu se teme, deși sub dogoarea soarelui și aerul încărcat de miasme, a prins un gust sălciiu, o fierbe și adaugă câteva frunze de mentă. Nu se neliniștește deci atunci când muzicantul nu se întoarce, chiar dacă au trecut deja patru zile și nopți încheiate. După o săptămână însă fără vreun semn, de

pași sau sunete de fluier ori lăută, în sufletul lui Roro se strecoară întrebările și teama. Trebuie să aștepte ceasul nopții, să se învelească bine în manta și să-și acopere încă și cu mai mare grijă chipul, ca lumea să nu-l vadă și să strige cumva Necuratul!, iar apoi, cu fereală, să iasă pe străzi, luându-se după mirosul vinului, și să-l caute. E prima dată că părăsește casa de toamna trecută, când frigul și bruma i-au alungat din podgorii, se simte buimăcit și nu știe prea bine încotro să se îndrepte. Duhoarea cadavrelor abandonate pe străzi e mai puternică decât toate și nările lui nu prind de aceea nicio altă urmă, de sudori vii sau acreală de vin. Rătăcește la întâmplare, cercetând, atât cât poate la lumina lunii, și fețele celor întinși pe pământ, ar fi bine să se grăbească totuși, fiindcă e ora la care apar groparii, ceea ce i-ar face mai încălcite și furișate căutările. Roro se uită cu atenție în jur, cu grijă să nu se împiedice de trupurile încremenite în fel de fel de poziții, după cum i-a prins spasmul ultimei suflări, și care, așa cum stau rezemate de zidurile crăpate sau întinse de-a curmezișul în drum, năclăite de sângele scurs din bubele negre, par ale unor păpuși desfigurate. Viena e un teatru abandonat, cutreierat doar de siluete întunecate, cu măști, care strâng recuzita și păpușile sfărtecate de șobolani în mormane, iar apoi le aruncă în gropi. Gata cu fala, ca și cu istoveala, clipa s-a dus.

Între toate acestea se învârtă acum Roro, cu gluga coborâtă peste ochi și cu o batistă apăsată pe nas, dar nu pentru a se apăra de mirosul greu și pătrunzător pe care nu-l poate nicicum stăvilii o cărpă, ci de privirile ciocilor se ascunde el. E o grijă fără rost însă, fiindcă oamenii în negru nu vorbesc și nici nu văd altceva decât cele pe care trebuie să le facă dispărute și să le șteargă de pe fața pământului ca și când toate aceste mâini, picioare, trunchiuri și capete murdare de cheaguri și puroiuri n-ar fi existat niciodată, par mai mult niște umbre care mânuie lopeți și cazmale, adună, sapă și aruncă, acoperind la urmă totul, în grabă, lehamite și scârbă, doar cu câteva găleți cu nisip. Roro le urmărește mișcările dintr-un colț al străzii care duce spre catedrală, așteptând în liniște ca totul să treacă. Dar chiar în clipa în care vrea să-și întoarcă ochii pentru a nu vedea cum zboară prin aer păpușile umflate, Roro prinde și umbra unui obiect cu gâtul lung și curbat care pare, care este, iată, o lăută ce saltă și ea dintr-o lopată direct în căruța deja încărcată. Un sunet dezacordat sfâșie tăcerea, ca și cum cerul ar fi din nou fulgerat. Stați!, ar vrea să strige el, dar e prea târziu, căci o altă imagine se așază peste asta, iar ea e a unui tânăr cu păr castaniu care ține în mâinile crispate un fluier și care zboară și el prin aer, aruncat cu o lopată. E de ajuns, e prea mult! Roro nu mai are timp și nici putere pentru vreun cuvânt sau mișcare, nici măcar pentru un țipăt, gura i se înecă în salivă, iar în piept i se strânge un cărcel, cât timp un jungghi fierbinte îl taie în pântec și tot trupul lui se frânge în două. Se va ridica cu greu din locul unde a căzut, mult timp după ce căruța cu gropari se va îndepărta, iar el, nemaiaivând de acum ce să caute, se întoarce acasă. E sfârșitul lui august, dar nopțile încă încărcate de zăpușeală și vaporii unui soare otrăvitor.

Dimineața îl prinde așa, cu trupul din nou chircit și gândurile golate, căci nu mai are ochi și urechi pentru altceva, vede doar o lăută înaripată care scoate un țipăt. Seara la fel, iar zorii ce vin nu schimbă cu nimic crisparea cărnii și pustiul din inimă. Și iar aude sunetul, acum însă ca al unui fluier care

nu e dezacordat, ci melodios și trist, ca pe vremuri. Roro se ridică, simțind că îi vor da lacrimile, poate de emoție, poate doar de durerea picioarelor amorțite. Iar în timp ce se întinde și se scutură, ca să-și alunge înțepeneala, ușa hanului se dă brusc de o parte și în prag, desfigurat, palid, murdar, dar zâmbitor ca întotdeauna și cu ochii inundați de lumină, își face apariția muzicantul. Roro încremenește și o clipă îl seceră gândul că în casa asta sunt prea multe năluci, vin după cum le taie capul și pleacă la fel. Numai că da, împotriva a ceea ce el a văzut în noaptea aceea, silueta din ușă e chiar Markus Augustine, care se mișcă, înaintează, e vie și, în plus, târăște după ea, împărăștiindu-l în toată încăperea, un miros greu și amestecat de dospeli. Sânge, puroaie, cărnuri descompuse, dar mai cu seamă o acreală stătută de vin. Doamne!, geme Roro și se dă un pas în spate, dar muzicantul râde ușor, fiindcă mai tare nu-l țin puterile, deși de un hohot prelung ar avea el acum nevoie. Ei, da, iată-mă, dintr-o groapă cu morți am ieșit, dintre hoi-turi putrezite, de aia miros așa, m-au crezut învins de ciumă și m-au aruncat împreună cu leșurile, dar eu eram doar beat și căzut la pământ. Noroc că s-au grăbit și n-au mai acoperit locul, așa că atunci când m-am trezit cu fluierul asta în mână, am văzut soarele care mi-a dat semn că sunt viu și, deși cam greu, căci eram strâns de peste tot de mâini și picioare și guri multe s-au căscat spre mine, am reușit să le înlătur povara și să mă strecur afară. Și iată-mă, repetă el. Roro încă tot nu poate spune nimic, decât să geamă iarăși, prelung, ca în fața unei minuni ori poate a unei farse pe care beția a jucat-o destinului. După care izbucnește și el în râs. Ai băut cât pentru o viață, Augustine, Mai mult chiar, cât și pentru o moarte. Dar acum, dă-mi ceva să mănânc și ajută-mă să dau jos de pe mine toate puterile astea.

Zilele care urmează, muzicantul va avea nevoie de odihnă, va dormi mult, dar, chiar și așa, îl va chinui și în somn setea de vin. Roro caută printre cele rămase după moartea lui Otto, găsind ușor, printre sacii cu făină, ceea ce cer bolborosile lui Markus, două butoaie cu mireasma însuflețitoare. Căci abia ce apropie de buzele adormitului cana cu vin, muzicantul se și trezește, soarbe și râde, mestecă un biscuit și iarăși adoarme. Așa trece luna august, soarele se mai potolește și, odată cu zăpușeala, și foșgăiala șobolanilor și numărul morților. De altfel, n-au rămas prea mulți cei vii și molima nu prea mai are în cine să lovească. Apoi se face septembrie, nopțile se deschid cu răcoare și pe străzile Vienei se aude din nou, întâi ca o întrebare, apoi ca o făgăduință, trapul cailor și roțile trăsurilor. Și tot atunci reapar fustele femeilor, iar cu ele vorbele, zvonurile și veștile. Ciuma a trecut.

Dar nimeni nu vrea să vorbească acum despre suferințe și dolii, mai curând despre ospețe și nunți, iar una dintre ele, chiar dacă nu se va petrece aici, e cea a principesei de Austria. Despre care se spune, așa prinde cu urechea Markus și îi povestește și lui Roro, că e sănătoasă, ferestrele ei nu mai au draperiile trase, trusoul i-a fost cu de-a amănuntul pregătit, la fel și escorta și darurile cu care va lua, nu mai departe de o săptămână, drumul spre Spania, unde o așteaptă regele Filip, viitorul ei soț. Să o ajute Dumnezeu pe prințesa să străbată cu bine și cu sufletul ușor după atâta împovărare și spaimă toate pământurile apărute de alianța celor două puteri. Fiindcă ea, așa povestesc femeile și cine să nu le creadă?, se va îndrepta întâi spre Flandra, unde o va întâmpina Fernando Alvarez de Toledo, ducele de

Alba, trimis acolo special pentru asta, poate însă, în secret și cu altă misiune, pentru a înfrânge vreo răscoală a răsculaților, de chiar regele Spaniei. Iar de acolo nu mai știm, putem doar să ghicim că, ajunsă la Antwerp, Elisabeta I a Angliei însăși îi va oferi ajutorul unui escadron de opt corăbii, care s-o apere de watergeuzen, pirații mărilor, dar Anna de Austria va găsi vorbele potrivite pentru a îndepărta de la ea, fără să suferă pe nimeni, această mână întinsă din spre o altă putere, și va găsi singură calea peste marea largă până spre Santander, pe coasta de nord a viitorului ei regat. După care va călători spre Burgos, se va opri câteva zile la Valladolid, pentru a se odihni și a-și aminti că aici s-a născut, iar apoi va face și ultimii pași, spre Segovia, unde o așteaptă nobili îmbrăcați în haine cenușii cu argint, care o vor trece cu mare fast, pompă și alaiuri sub porțile și arcurile orașului înfrumusețat anume și înmiresmat cu de toate, dar mai cu seamă de darul celor 400000 de ducați dăruți de rege pentru această plimbare. Cum va fi îmbrăcată, oare, prințesa?, se zburciumă femeile, repezindu-și din nou fustele dintr-o prăvălie în alta. O, eu cred că va purta o rochie de mătase și o pălărie cu pene, Or fi și de păuni, Poate, și va călări un cal cu capă stracojie, Apoi va intra în biserică, unde o va aștepta regele, care îi va lua mâna și o va uni cu a lui, Da, și după aia vor merge împreună la Madrid, iar ea va vedea cu ochii ei minunăția promisă, lacul cu galeoane, și după aceea?, După asta se vor închide pentru câteva zile și nopți într-una dintre încăperile marelui palat numit Escorial, cu doar o aripă locuită, unde se vor împlini cele obișnuite și convenite, și după aia?, Oh, nu mai știm, dar mai e timp, doar să ni-l dea Dumnezeu, și vom afla.

Așa zboară vorbele, prefăcând câteodată culorile, fiindcă rochia prințesei poate că nu a fost cenușie, ci purpurie sau violet, ca glicinele, e prea departe să desfășurăm de toate și cu atâta precizie. Însă un lucru e sigur, iar pe acesta nu-l știe nimeni decât Anna, principesa care pleacă, căutând din ochi ceva sau pe cineva în mulțimea ce o aclamă: șiragul de perle pe care îl poartă la gât e din zahăr.

Mai este apoi încă o poveste, mai aproape de noi, la fel de neasemuită însă, deși într-un fel mai greu de crezut: despre un muzicant care a fost aruncat de ciocli în groapa comună, laolaltă cu leșurile, numai că el nu era mort, ci doar beat. Și când s-a trezit, și-a săpat drum afară și a început să cânte și, fiindcă n-a mai avut casă încă de la cutremur, tot asta spunea: *Augustine ce-ai făcut? Ai pierdut tot ce-ai avut.* Dar nu despre un adăpost vorbea, se ridică o voce, în timp ce o altă fustă se înfoaie în dantelele noi, Dar despre ce?, O, dar nu e greu de înțeles, numai despre vin, căci el l-a salvat și l-a întors la viață, Atunci să petrecem și noi, Prea bine, cum se cheamă cântecul?, După numele pe care îl purta muzicantul, *Lieber Augustine*, Îl știi?, Păi cum?, doar îl îngână toată Viena. *Ach, du lieber Augustine, Augustine, Augustine...*

Roro nu aude toate acestea, dar știe despre ele, pelerina neagră care s-a arătat de câteva zile din nou la ferestrele hanului i-a dat semn pe care l-a așteptat. Principesa cu alaiul ei fastuos tocmai s-a îndepărtat, e timpul deci să plece și el din Viena. La fel ca altădată, fără a-și lua rămas-bun, fără a mai întoarce capul.

Fragment din romanul
Dulcea poveste a tristului elefant

Comunicate ale USR

- Joi, 23 septembrie, a avut loc, la sediul Uniunii Scriitorilor din România, ședința Comitetului Director al Uniunii, condusă de președintele acesteia, domnul Nicolae Manolescu. Președintele a informat Comitetul asupra situației curente a fondului imobiliar al Uniunii. Vicepreședintele USR, dl Gabriel Chifu, a prezentat inițiativele principale ale USR și stadiul realizării acestora. Comitetul a revăzut lista publicațiilor aflate în patrimoniul USR și a celor care au primit egida USR, ca o recunoaștere a valorii lor. Comitetul a hotărât să propună acordarea unor indemnizații de merit din locurile ce revin USR. Au fost aprobate unele cheltuieli neprevăzute ale revistelor și filialelor și s-a redimensionat programul de lecturi publice. S-a cerut filialelor o atenție specială pentru ca lecturile să aibă un ecou cât mai mare și o valoare literară ridicată. Au fost analizate unele acțiuni de parteneriat cu asociații de creatori din străinătate și s-a aprobat de principiu realizarea în 2011 a Festivalului Zile și Nopti de Literatură, ediția a x-a. S-a hotărât modalitatea de evidențiere a calității de membru stagiar pentru nou-primiții în USR și s-a analizat situația proiectului *Mediateca USR*. Comitetul a luat în discuție cererile curente adresate direct de membrii USR.
- Vineri, 24 septembrie, a avut loc, la sediul Uniunii Scriitorilor din România, ședința Consiliului Uniunii, condusă de președintele acesteia, domnul Nicolae Manolescu. Președintele a informat Consiliul asupra situației curente a Uniunii, precum și asupra hotărârilor luate de Comitetul Director. Consiliul a discutat răspunsurile trimise de CNSAS la solicitarea Uniunii Scriitorilor cu privire la situația membrilor Consiliului în raport cu fosta Securitate. Consiliul USR a validat noii membri ai USR, titulari și stagiați, primiți în anul 2010, în urma propunerilor Comisiei de validare.
- În ședința din 24 septembrie 2010 a Consiliului USR au fost confirmați ca membri stagiați ai filialei clujene EUGEN CUCERZAN, VALER CHIOREAN și IOANA SASU-BOLBA, iar ca membru plin ANDREI MARGA. Filiala numără acum 280 de membri.

• Au trecut pe la noi, pe la redacțiune, dna Mihaela Ursa, cu moda de toamnă, dna Ruxandra Cesereanu, însoțită de Angelus, dna Ruxandra Croitoru, cu știri din lumea dramatică, dl Cornel Țăranu, cu știri bune, dl Ovidiu Pecican, cu o carte nouă, dl prof. Octavian Șchiau, cu promisiunea că data viitoare aduce și-un text, dl Nicolae Mocanu, pur și simplu, dna Raveca Constantina Buleu, după cărți, dl Ștefan Borbély, cu cărți, dl Lucăcel, care a pus temelile viitoarei colecții de pictură a *Apostrofului*. Și alții. Toți proaspeți, binedispuși, bucuroși și că mai existăm, și că avem sediul pe-o stradă centrală.

• a început în 20 septembrie, la Conservatorul „Gheorghe Dima“, în sala de concerte. Și anume, formația „Ars Nova“, condusă de compozitorul Cornel Țăranu, a dat un concert de muzică extrem-contemporană. Au fost interpretate lucrări de Cristian Marina, Violeta Dinescu, Tiberiu Olah, António de Sousa Dias, Cornel Țăranu, Iannis Xenakis. Au interpretat Aurel Marc, Ioan Goilă, Codruța Ghencean, Grigore Pop, Albert Márkos, Grigore Botar și Gyula Ortenszky. A dirijat, inimitabil, Cornel Țăranu, care a fost și ingeniosul prezentator al lucrărilor și compozitorilor din program. Excepțional prin selecția lucrărilor, prin măiestria interpretării și prin claritatea jucăușă a prezentărilor, concertul formației „Ars Nova“ a fost o repetiție generală pentru participarea ei la festivalul de muzică contemporană „Muzica Viva“ din Portugalia. Unde, așa cum știm din cronica lui Virgil Mihaiu (vezi *România literară* din 15 oct. a.c.), formația a fost aplaudată cu admirație și a avut un succes pe cât de real, pe atât de mare.

• Apoi au început spectacolele și premierele de teatru. Teatrul Național din Cluj și-a deschis stagiunea cu spectacolul *Ultimul mesaj al cosmonautului către femeia pe care a iubit-o cândva în fosta Uniune Sovietică*, după piesa lui David Grige, în regia lui Radu Afrim. Piesa pare medie. Traducerea, foarte bună, făcută de dna Laura Poantă, a fost prelucrată de regizor și de trupă și împănată cu trivialități după părerea mea deloc necesare. Radu Afrim, un produs al școlii clujene de regie, a făcut un spectacol ce se distinge prin lungime. Momentele poetice și cele realmente intense teatrale nu lipsesc. Nu lipsesc nici inutilele momente triviale. Fără niciun fel de pudibonderie, căci nu m-au deranjat nici nuditatea, nici sexualitatea fățișă din inubliabilul spectacol al lui Șerban, *Purificare*, după Sarah Kane, cred că în spectacolul lui Radu Afrim și goliciunea, și scenele sexuale, sînt supranumerare – și, dacă or fi plăcînd tinerilor spectatori care se duc acum pentru prima oară la teatru, nu îmi plac și mie: sînt nu numai fumate, ci de prisos. Folosirea – în exces – a proiecțiilor, ca relativă noutate în teatrul clujean, ascunde lipsa de tensiune de pe scenă. Trupa lucrează însă bine, într-un spectacol care totuși nu trece de nivelul mediu. Miriam Cuibus este o foarte bună recitatoare.

• Următoarea premieră a Naționalului clujean, din 8 octombrie, *Bosch, grădina plăcerilor lumesti*, scenariul, regia și coregrafia lui Marc Bogaerts, a fost cu mult mai bună. Un spectacol strîns, de factură suprarealistă, cu foarte intense momente poetice, cu excepționala recitare a dnei Miriam Cuibus. Mie mi-a plăcut Ruslan Bârlea cîntînd. Mi-a plăcut și prezența Marinei Constantinescu, venită de la București să vadă premiera.

• La Teatrul Maghiar din Cluj, care de asemenea a avut două premiere, spre regretul meu, nu am ajuns. Îmi rămîn pentru următoarea vizită în țară.

SUSANA BOGORIN

• Andrei Șerban la Opera Garnier din Paris, unde montează *Italianca în Alger*, de Gioachino Rossini. Foto: Eugenia Sarvari

Bilanțul României în tranziție

Cristian Vasile

ANUL 2009 a fost un prilej de bilanț și de analiză a celor două decenii scurse de la prăbușirea comunismului, care s-a vădit prin organizarea de numeroase manifestări culturale și academice. Un astfel de eveniment a găzduit și Centrul de Analiză Politică al Universității „Babeș-Bolyai” între 29 și 31 octombrie 2009, iar o parte a comunicărilor susținute cu ocazia acestui colochiu internațional au fost tipărite într-un volum apărut la mijlocul anului 2010 și intitulat *România după douăzeci de ani* (Iași: Institutul European).

Profesorul Vasile Boari, în *Cuvântul înainte*, zugrăvește un tablou sumbru al României în tranziție, în mare parte real, dar exprimat cu patetism. Vasile Boari apreciază că justiția este „una dintre cele mai penibile instituții” (p. 15) și că România este „o țară bântuită încă de fantomele trecutului, incapabilă să-și asume trecutul în mod responsabil” (p. 15). Este o prefață pesimistă care, în mod deliberat, surprinde mai degrabă jumătatea goală a paharului (p. 16), din dorința ca adevărul spus brutal să contribuie la o trezire. În studiul de deschidere al volumului – *România după douăzeci de ani (1989-2009)* –, profesorul Andrei Marga face o radiografie extinsă a României în tranziție și abordează inclusiv problema crizei societății, o criză cu mai multe dimensiuni (economică, administrativă, morală și intelectuală), care are numeroase cauze: de la producția internă redusă, administrația ineficientă și nefuncțională, partidele politice neserioase, până la resursele culturale precare (p. 21-22).

Alte studii publicate în carte, mai ales cele datorate lui Vladimir Tismăneanu (*Democrație și memorie: România își confruntă trecutul comunist*) și Laviniei Stan (*Memorie, dreptate, uitare: o radiografie a decomunizării românești*), nuancează cumva afirmațiile tari din prefață privitoare la istoria recentă, surprinzând inclusiv pașii – politicieni, dar sesizabili – făcuți în sensul asumării trecutului. Administrația prezidențială, începând din 2003, a inițiat și comandat redactarea a două rapoarte finale privind Holocaustul și regimul comunist, acte prin care s-au stabilit responsabilitățile statului român în agitatul secol XX

și care au consfințit delimitarea de antisemitism și trecutul fascist, de dictatura lui Antonescu și de crimele și abuzurile dictaturii comuniste. Dincolo de tribulațiile ei, recenta Lege nr. 221/2009 se dovedește un act normativ important, de reparație, inclusiv materială, în cazul victimelor totalitarismului comunist. Nu trebuie minimalizat nici discursul din 18 decembrie 2006 adresat de președinte Parlamentului, prin care se condamnă regimul comunist din România; acest mesaj a fost publicat în *Monitorul oficial* și a devenit act oficial al statului român. Tipărirea sa are deja efecte juridice, deoarece câteva instanțe, sesizate de avocații victimelor comunismului, au emis verdicte favorabile atât de restituire (recunoaștere) a unor proprietăți aflate în litigiu (disputate între cetățeni și autorități locale sau guvernamentale), cât și de anulare a unor sentințe abuzive de condamnare pronunțate înainte de 1989. Discursul prezidențial din 18 decembrie 2006 a fost argumentul juridic pentru restituirea (recunoașterea) unor proprietăți în județul Maramureș. Acum doi ani, Judecătoria din Sighet a dat dreptate avocaților care au pledat cauza a doi cetățeni din Ocna-Șugatag ce revendicau (re)dobândirea proprietăților prin uzurpaciune; juriștii au invocat și declarația președintelui din Parlament, prin care sistemul comunist era etichetat ilegal și criminal (devenită act oficial al statului român). Merită adăugat că, până în decembrie 2006, toate instanțele au respins cererile cetățenilor în aceste spețe, pe motiv că uzurpaciunea nu funcționează în cazul în care terenul se află în proprietatea statului, deoarece se considera că acest stat – indiferent de natura regimului politic – este legitim. Or, regimul comunist – adică România anilor 1945-1989 – tocmai fusese declarat ilegal printr-un act oficial. Chiar dacă aceste recunoașteri vin foarte târziu, merită subliniată puterea precedentului juridic. Și mai recent, un alt judecător a acceptat mesajul din 18 decembrie 2006, prin care regimul comunist era declarat ilegal și criminal, ca probă și a dat dreptate victimelor. În acest caz, invocând același mesaj și Raportul Comisiei Tismăneanu, avocatul Kincses Előd a solicitat și a obținut în instanță anularea sentinței din 1958, pronunțată de Tribunalul Militar Cluj, prin care inculpații din lotul Aladár Szoboszlay primeau teribile condamnări, mulți dintre ei fiind chiar executați.

Pornind de la autori precum Titu Maiorescu, Constantin Dobrogeanu-Gherea și chiar I. L. Caragiale, profesorul Michael Shafir insistă – în studiul intitulat *Schimbarea simulată: nădăcini și efecte* – asupra modului cum funcționează schimbarea simulată în perioada modernă și contemporană românească, fără să negligeze demersul comparatist, cu accent mai ales asupra cazului sovietic. Michael Shafir combate cu argumente teza potrivit căreia sistemul comunist este cel care a generat schimbarea simulată și susține că efectele schimbării simulate se vădesc și în postcomunismul românesc (p. 156). Pe lângă reflecțiile sale pline de sens, având o contribuție importantă în fixarea mai multor concepte privitoare la istoria recentă, care scot în evidență un politolog bine documentat, Michael Shafir se lansează în afirmații polemice, pamfletare, ușor in-

adecvate pentru un volum altminteri analitic, vădind o perspectivă calmă. În final, politologul face o comparație deplasată între competiția pentru moștenirea spirituală a cuplului Monica Lovinescu – Virgil Ierunca și lupta pentru succesiunea lui V. I. Lenin. Michael Shafir trage și câteva confuzii, citând o postare de pe blogul personal al lui Vladimir Tismăneanu: „tot profesorul american [V. T.], folosind o ciudată sintagmă, cheamă la o «solidaritate de oțel» cu protestatarii din Republica Moldova, în luna aprilie 2009 (Tismăneanu 2009). Sintagma devine comprehensibilă numai dacă reușești să-i trasezi originea: *stalinskaya solidarnost*” (p. 167). În primul rând, în limba rusă *de oțel* s-ar traduce prin „stalnoi” (masc.) sau „stalnaia” (fem.); Stalinskii (stalinskaiia) se referă exclusiv la *Stalin*. În al doilea rând, sintagma folosită în acea postare era „solidaritate inoxidabilă”, nu *solidaritate de oțel*. Impresia că aceste fragmente polemice par lipite, în mod nepotrivit, de corpul unui text care altminteri ar fi fost pe de-a-ntregul coerent și plin de miez este dată și de faptul că acea referință – *Tismăneanu 2009* – se regăsește ultima la bibliografia de final, și nu în ordinea alfabetică firească, acolo unde i-ar fi fost locul. În aceeași bibliografie, profesorul Shafir îmi atribuie în mod eronat paternitatea importantei lucrări *Religie și naționalism: Ideologia Bisericii Ortodoxe Române sub regimul comunist* (București: Ed. Compania, 2001), volum scris de cercetătorul belgian Olivier Gillet.

Timpul foarte scurt dintre momentul colochiului și apariția volumului nu a permis editorilor o necesară relectură și o mai atentă corectură, care ar fi eliminat unele exprimări pleonastice („năravurile rele” – p. 15), transcrieri inadecvate („Latvia”, în loc de „Letonia” – p. 7) și anglicisme precum „legislație suportivă” (p. 23), „depictare” (p. 167). În locul noțiunii de „regim totalitar comunist”, mai adecvată, editorii au preferat „regim comunist totalitar” (p. 13), un concept cumva discutabil, din moment ce sistemele comuniste au fost formule politice totalitare (sau autoritare dominate de un etos totalitar).

Dincolo de aceste observații minore, *România după 20 de ani* este o carte consistentă despre bilanțul tranziției românești postdecembriste, care acoperă domenii variate – stadiul democratizării, justiția de tranziție, reforma și construcția instituțională, starea presei, situația agriculturii – și care îndeamnă la reflecție datorită unor reputeți politologi, filosofi, istorici, sociologi, istorici și economiști. ■

Peregrin la universitățile Europei

Eugen Beltechi

DACĂ E să fie corectă, remarca profesorului Alexandru Niculescu, după care „detaliile biografice, atunci când atingi un *grand âge*, nu mai au importanță”, vom constata, cu bucurie, că Domnia Sa e cel dintr-ai care o contrazice. Căci,

chiar dacă vrea să dea impresia de „a-și pregăti retragerea” („Vine – sau a venit? – momentul retragerii. Treptat, pe furiș sau în văzul tuturor”) printr-o activitate didactică firesc mai restrânsă, printr-un sintetic „autoportret științific” (apărut în 2008 în revista *Dacoromania*), prin volume omagiale etc., profesorul se dovedește a fi același: activ, dinamic, optimist, dar și critic, prezență obișnuită și căutată în revistele de cultură și de specialitate, având încă multe de împărtășit semenilor, plinind neobosit rotundul unei opere de excepție.

O confirmă și această recentă carte a sa (*Peregrinări universitare europene – și nu numai*, București: Editura Logos, 2010, 397 p.), în care prevalează totuși biograficul și narativul, „considerațiile și ideile din contribuțiile lingvistice” trecând în plan secund; unde, de asemenea, în memorii și „amintiri despre oameni, fapte, evenimente, sentimente și gânduri – dar mai ales gânduri *post actum*” (p. 374), regăsim nealterată și plăcerea confesiunii.

Cartea e mărturia, adeseori tulburătoare, a „unui lung drum, sinuos și accidentat, al vieții și activității” sale (p. 9), petrecute, în cea mai mare parte a lor, în universități europene: Berlin-Est („RDG”) – martie-iulie 1955, Viena – 1963-1965, Padova – 1965-1971, Sorbonne – Paris IV – 1980-1993, Udine – 1986-2002. Cele cinci orașe, ale căror nume sunt și titlurile capitolului mari ale cărții, marchează momente ale formației profesorului în lumea universitară a Europei, fiecare dintre ele constituindu-se într-o experiență deosebită.

Nu încape nicio îndoială: „viața răătăcitoare” a memorialistului merită a fi cunoscută, nu „măcar ca o poveste” (p. 37), ci tocmai – pentru adevărul, complexitatea, uneori dramatismul realității trăite pe meleaguri străine și în vremuri nesigure – „ca să se știe!” (*ibidem*), cu atât mai semnificative cu cât vin de la o personalitate de seamă a științei și culturii românești. Dincolo de destinul individual al autorului și al celor apropiați lui, se conturează un tablou, frământat și incert, al României și al Europei ultimei jumătăți de secol al mileniului al doilea: „am parcurs, și în România, și în Europa, ani grei: anii comunismului opresiv, anii cortinei de fier, anii întemnițării oamenilor care formau elitele țării, anii distrugerii valorilor noastre naționale” (p. 12). Asemenea împrejurări – generale, politice – trebuie știute și înțelese, căci explică gesturi, fapte, atitudini, au consecințe diferite, pe planuri multiple.

În Est, permanenta imixtiune a politicii în toate straturile societății e ceva obișnuit, mai ales prin Securitate, instru-

mentul său de temut. A o înfrunta e un act de temeritate, cu urmări previzibile. Reticiența, suspiciunea sunt posturi comune, normalitatea e starea pierdută, după care se tânjește. Într-o incursiune în Berlinul de Vest al anilor '50, tânărul lector român trăiește acut acest sentiment: „Nu belșugul, nu eleganța mă atrăgea, cât mai ales atmosfera normală, liberă, multicoloră, fără crispări și temeri ascunse m-a impresionat cel mai mult” (p. 50).

În timp, Securitatea nu pierde niciun prilej în încercarea de a-l face să-i devină colaborator; profesorul evocă în repetate rânduri refuzul ferm de a-i da curs. Dosarele CNSAS, pe care are posibilitatea să le examineze după 1989, îi atestă și-i clarifică acțiuni, întâmplări, secvențe rămase nedesluite. În iunie 1985 intervine *ruptura*: prin presiuni, securității din Ambasada Română din Paris l-au determinat să solicite statutul de refugiat politic. Nu o face, așa dar, „ca o opțiune sau ca un act dorit și împlinit. Ci ca o *necesitate*. O consecință a unor circumstanțe cătuși de puțin ferice” (p. 34-35), în care îi e implicată și familia (soția, eminenta profesoară de la Universitatea bucureșteană Florica Dimitrescu, și fiul, tânărul și energicul istoric Adrian Niculescu). Campania pentru „reîntregirea” acestuia are ecou și, în final, succesul scontat.

Al. Niculescu se încadrează în exilul românesc militant cu convingerea că adevărul despre regimul Ceaușescu, cu lipsa de libertăți, cu teroarea exercitată de poliția politică, trebuie clamat la o catedră universitară.

În astfel de împrejurări (istorice), cu opreliști și dificultăți nenumărate pentru omul de rând, e de apreciat ca o șansă ideala posibilitatea de a desfășura, pe parcursul unei treimi de veac, în câteva orașe europene, o importantă activitate didactică universitară și, pe de altă parte, *mai ales*, de a beneficia de facilitățile oferite de o instituție de învățământ superior celebră, de o bibliotecă așijderea, depozitarea unor lucrări fundamentale, a unor colecții de carte și publicații, de a profita din plin de cursurile și seminariile unor maeștri, creatori sau conducători de școală. Într-un sistem social care știe să-și prețuiască valorile, au avut de câștigat atât formația de dascăl, cea de om al cetății, cât și cea de om de știință. Mai ales prin calitatea din urmă a peregrinului, prin opera sa, câștigul cel mare e și al lingvisticii românești.

Strădaniile și prestigiul profesorului Al. Niculescu vor fi contribuit, desigur, la cunoașterea limbii și literaturii române peste hotarele țării.

Deși pasageră, experiența berlineză (Berlin-Est „RDG”: martie-iulie 1955) îl înscrie între primii lectori de limba română în străinătate: pe lângă cursurile (evident: de română!) ce le face cu unii membri ai Ambasadei, citește reviste de specialitate, copiază de mână articole ce-l interesau; cunoaște câțiva lingviști germani, dar e foarte ușor să constate că Romanisches Institut al vestitei Humboldt-Universität e mai mult o instituție politică decât una științifică normală.

Postul de *Gastprofessor* la Universitatea din Viena îl datorează, în 1963, profesorilor Iorgu Iordan și Carl Theodor Gossen („Ei m-au adus în Europa universitară”; p.

59) și îl poate ocupa doar după ce reușește să învingă intrigile Securității și burocrăția. Lectorul român se dovedește învățacel laborios într-ale romanisticii pe lângă C. Th. Gossen, care „îi dă prilejul primei prestații profesionale cu adevărat occidentale” (p. 78). Familiarizarea cu lumea occidentală se produce firesc în cosmopolita Viena, „această magnifică metropolă aflată la frontiera dintre Occident și Orient, dintre germanitate și slavitate, dintre romanitate și balcanitate, dintre naționalism obtuz și toleranță multinațională, plurilingvă, pluriculturală” (p. 112). Își face, între colegi cu specialități diferite, numeroși prieteni; între ei Lorenzo Renzi, a cărui amicitie va dura o viață. Pe alții îi va reîntâlni ulterior, la alte universități. Între primii studenți vienezi ce-i vor frecventa cursurile se numără austriacul cu (îndepărtată) origine macedo-română, viitorul balcanist Max-Demeter Peyfuss, „primul meu student în lumea liberă occidentală” (p. 76). E însă sever-critic față de nivelul științific mediu – „slab, învechi, sclerosat – refractar la inovații” (p. 88) din domeniile umanistice.

Face cunoștință sau revede o mulțime de personalități și nu o dată – se va întâmpla și în alte orașe și universități – schițează, în doar câteva tușe verbale, chipuri și portrete. În 1964 îl cunoaște pe „marele Coșeriu” venit la Viena pentru conferințe: „om afabil, fără prejudecăți politice, cu o voce blândă, ușor moldo-basarabeană” (p. 89).

Așadar, Padova! Ocupă un loc aparte între orașele periplului european al profesorului: „Padova mea” se cheamă capitolul. E „cea mai frumoasă și mai rodnică perioadă a vieții mele universitare (din 1965 până în 1971)” (p. 71).

Adevărată cetate universitară, provincialul oraș italian este preferat Vienei „pline de splendoare” datorită nivelului ridicat și seriozității studiilor ce se fac aici, la a doua universitate din Europa (1222), datorită orizonturilor de specialitate noi (filologie romanică, istoria culturii latino-romane etc.), datorită lipsei de complexe și prejudecăți. „Pentru studii!” (p. 116), declară ritos Al. Niculescu. Din galeria marilor profesori al căror nume se leagă de Padova se desprind: Carlo Tagliavini, Gianfranco Folena, G. B. Pellegrini, Lorenzo Renzi – „eminent romanist și românist italian” – (p. 129); alături de ei, numeroși asistenți și cercetători, viitori lingviști de primă însemnătate.

Pentru profesorul român, cel cu adevărat mare este G. Folena: „face parte dintre marile personalități care au avut forța, pasiunea și entuziasmul de a crea valori umane și științifice în lingvistica și filologia Italiei”, e creator de școală, profesor generos, spirit constructiv, animator al vieții academice (p. 126); și: „pe G. Folena îl consider, după Al. Rosetti și Iorgu Iordan, unul dintre maeștrii formației mele de romanist” (p. 122). Are bucuria să-i urmeze la catedră. „Și astăzi cred că Gianfranco Folena a fost cel mai important filolog și lingvist pe care am avut șansa de a-l cunoaște și de a-l frecventa în Europa Occidentală” (p. 126).

Aria de preocupări și interes a profesorului se lărgeste prin participarea la reuniunile *Atlasului lingvistic mediteranean*, pri-

lej de întâlniri și discuții cu un mare număr de lingviști de frunte ai Europei: G. Folena, E. Coșeriu, A. Martinet, C. Tagliavini, G. Bonfante, H. Lüdtke, Al. Roseti; români din exil: E. Lozovan, V. Buescu și alții.

La 300 de ani de la trecerea (1369) prin Padova a stolnicului Constantin Cantacuzino, ia inițiativa organizării unui *convegno*, care reunește pe românii din exilul din Italia cu cei din țară. În diverse împrejurări, între cei dintâi se iscau conflicte absurde. Al. Niculescu reține, cu simpatie și uneori cu compasiune, figuri și destine ale unora: pictorii E. Drăguțescu, Octav Grigorescu, graficianul Marcel Chirnoagă, profesorii Gh. Caragață. Th. Onciulescu, Petru Iroaie etc.

Prin biblioteca seminarială de limbă și literatură română află, alături de cărțile epurate și cenzurate de comuniști în bibliotecile din țară, cărți și reviste românești din exil (din Spania, Germania, Franța), descoperă adevăruri tragice din trecutul apropiat, despre intelectuali români refugiați politic în Occident. Învață să gândească liber, să ia atitudine neșovăitoare față de cele două Românii în cultură, față de străinii care nu înțelegeau și nu luau în seamă rezistența românească; biblioteca i-a fost o „adevărată școală în care mi-am format și rectificat cunoștințele politice culturale românești” (p. 119).

Profesorul se integrează în atmosfera și în viața padovană, are mulți prieteni apropiați și prețuiți. Aici i se întâmplă și întâlniri memorabile, cum e cea cu Roman Jakobson:

Mi-a apărut atunci acest om de geniu (îmi cumpănesc bine cuvintele!) [...], un legendar patriarh oriental, un rus în exil, un mare evreu rătăcitor într-o lume străină, indiferentă, care nu-i percepea genialitatea. Îl asemuiam Albatrosului lui Baudelaire. Eram deosebit de onorat că îl apărăm pe acest uriaș al lingvisticii contemporane, pe cel ce reunea în personalitatea sa valorile Orientului și ale Occidentului. L-am considerat întotdeauna pe Roman Jakobson un geniu – singurul geniu pe care l-am cunoscut în viață. Poate și cel mai chinat interior de vălătăile existenței sale în exil, dincolo de spațiu și timp. Precum un legendar Ahasverus, contemporan cu noi, printre noi. (p. 177)

Venită pe neașteptate, despărțirea de Padova e tristă, îl afectează. Dar vin 10 ani (1971-1980), prolifici științific, când e profesor titular de lingvistică și filologie romanică la Universitatea din București și, la capătul cărora, își reia pelerinajul universitar: Sorbona, „adevărată culme a învățământului universitar”, pentru români cel puțin: „Universitatea cu cel mai mare prestigiu european” (p. 173). O conjunctură favorabilă îl aduce pe postul de *professeur associé* la Departamentul de italiană-română de la Universitatea Sorbonne – Paris IV.

Dar perioada pariziană, întinsă ca durată (mai 1980-iunie 1993), nu e răstimp de liniște și pace: „Franța, Parisul, Sorbona au schimbat rosturile vieții mele – și ale familie mele” (p. 174).

Am evocat deja, mai sus, împrejurările în care s-a produs, în iunie 1985, expatrierea profesorului. Familia Niculescu se alătură numeroșilor intelectuali români care s-au stabilit, mai demult sau mai recent, la Paris, împărtășind cu ei năzuințe și idea-

luri. Unii dintre aceștia erau personalități recunoscute ale științei românești (Emil Turdeanu, Mihnea Berindei), alții, figuri de înaltă moralitate, se afirmaseră ca militanți activi în lupta pentru libertăți, pentru adevăr și echitate în România (Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Antonia Constantinescu).

Din păcate însă, nu întotdeauna românii din exil se arată uniți, între ei făcându-și loc, nu o dată, discordia, suspiciunea, chiar ostilitatea. Profesorul relatează cu regret astfel de situații de lipsă de colaborare.

Nu-și ascunde dezamăgirea nici când constată că rezultatul eforturilor sale este „aproape nul” (p. 244). Explicația ar fi rigiditatea relațiilor profesor-student, ba chiar inexistența unor asemenea relații (p. 244).

Cercul românilor de la Paris se lărgeste și prin prezența lectorilor de limba română trimiși din țară: cu Paul Miclău (București) raporturile se mențin corecte, în limitele colegialității, cu Ligia Florea (Cluj), cu Smaranda Vultur (Timișoara), prietenoase, cordiale.

În 1986 devine, în urma unui concurs, profesor titular „extraordinar” de limba și literatura română la Universitatea din Udine, păstrând însă și calitatea de *visiting* la Paris. Obositoare desigur, drumurile dintre cele două orașe sunt parcurse cu regularitate. În mai 1993, nu fără regret („Sorbona rămâne pentru mine punctul culminant”; p. 376), își termină misiunea la Sorbona.

Traiește cu frenezie și încredere evenimentele din 1989: „Suntem liberi! Am învins!”

Pentru a face cunoscute valori culturale și artistice românești, pentru a-i apropia pe românii ce aparținuseră exilului de cei din țară, profesorul organizează manifestări, reuniuni, colocvii ce stârnesc interes: vizita Anei Blandiana („suferința sub teroarea comunistă este darul pe care țările Europei de Est îl aduc Occidentului, contribuția lor la o nouă Europă a «viitorului nostru comun»”, p. 299), colocviile Basil Munteanu și Ion Caraion.

Udine – o universitate tânără – oferea un câmp generos de acțiune; legăturile cu cei de acasă – îndeosebi cu Timișoara, unde este primit cu entuziasm și afecțiune – sunt deosebit de fecunde, descoperă posibilități multiple și variate de colaborare: schimburi interuniversitare, burse de studii, programe de cercetare comune (*Tempus*, inițiat de profesoara Liliana Tasmowski-De Rijk, de la Universitatea din Anvers, împreună cu E. Coșeriu, Sorin Alexandrescu), reuniuni științifice, vizite reciproce (V. Frățilă, Coman Lupu, Nicolae Mocanu, Smaranda Vultur, Ileana Oancea ș.a.). O deschidere extraordinară, cu beneficii de ambele părți.

În 1997 are loc colocviul *Romania – Italia e la cultura dell'Europa Centrale*, care reunește numeroși oameni de cultură timișoreni (profesorii Cornel Ungureanu, Adriana Babeți, Livius Ciorcârlie), dar și bucureșteni (Ion Bulei, Rodica Zafiu, Adrian Niculescu etc.), toți profesorii italieni de limba română; e cu adevărat un eveniment cultural.

Profesorul Al. Niculescu se bucură de numeroase și înalte onoruri; ca semn de recunoaștere a meritelor sale excepționale științifice și culturale, în 1998 i se acordă titlul de *doctor honoris causa* și, apoi, cetățenia de onoare a orașului Timișoara.

La Udine, ca rezultat al colocviului din 1997, se creează o *Associazione Italiana dei Romenisti* (AIR), al cărei președinte este profesorul Alexandru Niculescu, asociație care își propune să studieze *Geografia e storia della civiltà romana*. Profesorului i se acordă încă doi ani de profesorat după vârsta pensionării (până în 2000), pentru îndeplinirea proiectului. Senatul Universității din Udine îl propune pentru titlul de *professore emerito*. Îl primește în 2001, iar în 2002-2003 i se conferă medalia de onoare a Universității din Udine.

Cu nostalgie, evocă figuri de colegi și prieteni, consemnând, cu mulțumire, că „în 1986 a luat naștere, la Udine, în Universitate, prima catedră de limba și literatura română din regiunea Friuli-Venezia Giulia”. Alexandru Niculescu e ctitorul ei.

*

„POVEȘTEA” PEREGRINULUI e scrisă cu dăruire și artă.

Profesorul nu-și uită o clipă menirea: a învățat de la alții și i-a învățat pe alții. A devenit și este unul dintre marii profesori-maeștri ai universităților europene. A colindat pe la ușa câtorva.

Acțiunile s-a arătat ca simplu om, om de rând; ni i-a arătat și pe alții – iluștri, mari – ca oameni printre oameni.

E dezamăgit că nu i-au ieșit toate, dar știe că omenește e așa. Li se întâmplă și altora...

Într-adevăr: între două epoci, între două lumi.

De ce nu *Ausonia felice*?

„Italia este, în ultimă instanță, tot ceea ce îmi rămâne: Padova, Sant Antonio, Udine și prietenii fideli” (p. 369).

„Iubeam, am iubit și iubesc Italia – așa cum este, așa cum poate să fie” (p. 112).

Și de ce nu *La douce France*?

„Datorez mult Franței și, în special, permanenței mele în Paris.

[...] în Franța lui Descartes am învățat să regândesc lumea cu o luciditate gravă, permanent critică” (p. 373).

... Și, până la urmă, peregrinul...?

Sunt, de bună seamă, același. Și totuși, după acest periplu european *am adunat valori* care mă fac să mă gândesc dacă nu-s totuși altul, cu repere și criterii occidentale. Ceea ce – îmi permit să cred – nu poate fi decât o extenuantă restructurare interioară. Definitivă. (*ibidem*)

Urletul

Apostol Gurău

SCRIU MEREU despre alții, evoc, narez, poate domnul cititor/cărtitor sassist și capricios (are multe televiziuni la îndemână!) se-ntreabă (dacă se mai întreabă...): „Bine, bine, dar despre el când va scrie Ucutta așa?! Să se mărturisească și el, domnule, că-i plin de păcate ca lâna oii de scaieți; îi vin întruna mesaje prin cutia poștală extravagantă (a sincerității totale din fața morții!) montată pe crucea profesorului Gusta din cimitirul «Sf. Lazăr»... pe unele le-a reprodus și comentat. Primește informații și prin alte surse, uite, Ionel, un amic, poet, i-a spus cum a murit, în condiții obscure, Cornel, «rapsodul», șazeci și unu de ani».

*
* *

CU AMICUL meu, Cornel, „rapsodul”, mă întâlnisem cu mai mult timp în urmă în orașul lui, evocam un grandauto-re născut în partea locului; alături, lângă mormântul scriitorului, Cornel m-a întrebat, supraveghindu-mă pieziș cu ochiul: „Cum de am rămas eu, Ucutta, în acest oraș, care, atunci când intri în el cu trenul, te întâmpină cu un... cimitir?!”

În ajun, îmi trimisese acasă o cărțuie cuprinzând un poem erotic, scris în atitudine rapsodică (de aceea îi zic “Rapsodul”), de 1247 de versuri, preamărind pe frumoasa lui iubită într-un stil prețios și redundant, îmbelșugat în metafore, enumerații, clauzule etc., ca al poezilor medievale: „Cele istorisite aici s-au întâmplat aieva, stihuitorul însă, răstălmăcindu-le, mai adevărate ca adevărul le-a făcut”, nota Cornel pe pagina de gardă a cărțuiei. Textul poemului are un aer arhaizant, de aceea cred că autorul și-a fixat un public-țintă specializat, format mai ales din filologi, scriitori, altminteri cine mai străbate astăzi hățușul himeric al atâtor construcții lexicale ieșite din uz, ori regionalisme, pentru a descoperi versuri pătimeșe și frumoase ca acestea: „Și, vai, frumoaso/ te vedeam depărtată de plânsu-ți și atât de senină/ în altă făptură trecând [...] Cețoșându-se lin, numai plânsul/ fugea rușinat dintr-un gest într-o vorbă/ Plânsul tău gălgâi și plesnitu-mi-a fruntea/ și ochii spălatu-mi-a.../ Ce aripi m-au furat.../ lepădasem coroana de gesturi/ acolo-n oglinda crăpată de sete/ sugând ca un iaz adormitele stele.../ – Nu mânca, mi-a șoptit – ci petrece-mă/ ia-mi suflarea și auzul/ și trece-mă crunt printre

bicile dorului tău/ Să mergem – am zis – n-oi privi îndărăt/ peste râul de care-mi vorbești, ca să-l spăl/ de îndoita mea, crudă privire./ Nu pentru noi s-a făcut tânguire, ci loru-și o gem; tu demult/ doar trecuseși de acestea, la ce.../ Întunerice svâcni în făptura-ți. Gemeai/ o chemare. Ci calm, iubita-și încheagă,/ șerpuitoarele brațe întinzând,/ și gingaș luminau răcoroșii ei umeri/ murgea peste sânii ei plini cu viață și moarte la fel”.

Cornel, după ce absolvise Universitatea „Cuza”, a nimerit în urbea cu cimitirul de lângă gară, s-a însurat cu o colegă și a fost profesor secundar. Demonul poetic nu-i dădea pace însă. A optat pentru „organizări culturale” și a plecat de la catedră, spre regretul soției.

Scriu despre Cornel în limba standard, uneori specializată, pentru că mă raportează tot timpul la finalul istorisirii, aproape incredibil și iremediabil trist, poate relatarea vieții obișnuite a lui Cornel să-l facă mai acceptabil, mai convingător, încerc, poate...

Ō fostă elevă frumoasă, absolventă, crescută bine, întotdeauna cresc (mai ales echipamentele genetice pentru reproducere

→

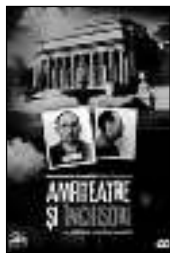
Eveniment

Cei 16 ani

Francisc Baja

Universities and Prisons (Amfiteatre și închisori), DVD video, Ager Film, 2010, comentariu: MARTA PETREU, voci: ANGELA JANE ACHIM și MATTHEW JOHN KENDRICK, editare: NITA CHIVULESCU, sunet: NICOLAE MĂRGINEANU JR., muzică: PETRU MĂRGINEANU, scenariu: CRISTINA ANISESCU, regizor: NICOLAE MĂRGINEANU.

DOCUMENTARUL REALIZAT de regizorul Nicolae Mărgineanu reconstituie suferințele îndurate de tatăl său, psihologul Nicolae Mărgineanu, în închisorile comuniste din perioada marilor epurări ce au zguduit istoria României între anii 1948 și 1964. Bazată pe scenariul Cristinei Anisescu și comentariul Martei Petreu, narațiunea documentarului este redată de vocea inconfundabilă și tulburătoare a Mariei Ploaie. Arestat în 14 aprilie 1948, psihologul Nicolae Mărgineanu este anchetat luni în șir, perioadă

în care este bătut cu bestialitate de anchetatori, nevoit să dea declarații peste declarații, una dintre ele ajungând la impresionantul număr de 100 de file. La finalul procesului, psihologul Nicolae Mărgineanu este condamnat la 25 de ani de închisoare pentru înaltă trădare, din care va petrece în interiorul penitenciarelor 16 ani, ani care vor ajunge în forul său interior prilejul unei revanșe asupra timpului, căci la eliberarea sa Nicolae Mărgineanu își va propune să trăiască 16 ani, adică exact timpul pe care l-a petrecut în închisori.

Filmul documentarului ne dezvăluie și tragedia familiei Mărgineanu, divorțul formal al soției psihologului, prin care aceasta spera să-și protejeze copiii de urgia autorităților, care efectiv îi vânau pe descendenții deținuților politici, exmatriculându-i din școli și facultăți, lucru care se va petrece până la urmă și cu copiii lui Nicolae Mărgineanu. Tragedia lor este adâncită și de imposibilitatea familiei de a-și vedea soțul și tatăl pe parcursul acelor 16 ani, cu o singură excepție, la proces, unde Nicolae

Mărgineanu și familia sa s-au zărit pentru câteva clipe sfâșietoare. Procesul în sine s-a dovedit a fi o simplă înscenare, o mascaradă stalinistă.

La realizarea documentarului participă și personalități contemporane precum Nicolae Balotă, Adrian Neculau, Mircea Miclea, medicul N. Boieriu, cu mărturiile ce reîntregesc biografia psihologului Nicolae Mărgineanu și ni-l prezintă în lumina unei excelențe profesionale și a unui umanism rar întâlnit.

Avem astfel configurat în finalul documentarului și în comentariul Martei Petreu o imagine terifiantă a unui destin creator frânt de regimul de inspirație stalinistă, destin care va renaște odată cu eliberarea sa târzie, deși niciodată profesorul nu va mai fi reprimat în circuitul universitar românesc.

Putem spune că prin acest film Nicolae Mărgineanu fiul își aduce omagiul tatălui său, răscolind o rană ce poate nu se va vindeca nicicând.

→ devin cu adevărat tulburătoare), se rotea în jurul lui Cornel ca ispita din pildele biblice, îi făcea curte, iar Cornel s-a înamorat de ea, dar într-un fel profund și pătimaș cum numai poezii o fac, „trece-mă crunt prin bicele dorului tău“.

I-a lăsat soției apartamentul, pe care tocmai îl dobândise de la stat, și mânat de amor a umblat prin gazde sărăcicioase împreună cu frumoasa lui iubită, căreia-i găsisse și post, tot în domeniul „organizării culturale“. Iubire mare, a apărut și un copil, o fetiță, Sabina, în fine, Cornel s-a însurat cu mama copilului, deși era mult mai în vârstă ca ea, priviți cu îndrăzneală spre cifra 20 (douăzeci) și mai mult decât atât; după nașterea fetei au dobândit de la același stat, mult înjurat, o garsonieră într-un loc central, unde s-au și mutat. Soția lui Cornel nu numai că era frumoasă, dar reușea să fie și agreabilă în relațiile culturale ale soțului. Agreabilă, dar și ispititoare. Naiv și nepăsător ca orice bărbat profund înamorat de soția lui, Cornel o expunea și o implica în „acțiunile“ lui, o plimba prin localități, județe, îi făcea mare plăcere s-o privească îmbrăcată în „zorzoanele“ modei timpului, în timp ce „detaliile“ fizice ale corpului ei tulburau pe mulți – sâni, ochii, buzele, fesele, coapsele; unii se uitau lung și insistent la „detalii“, însă Cornel se simțea puternic. Femeia îl urma pe el, sedusă de personalitatea lui generoasă, veselă, sociabilă, într-un singur cuvânt – Cornel!, pe care-l rostea cu simpatie multă lume în urbea lor, dar și dincolo de limitele ei; și ce ingenios era Cornel, fericirea dă bărbatului forță psihică, puteri sexuale, sclipiri de inteligență, orgoliu, dar și multă orbire. Cornel lansa deseori apoteogme, ce „hoinăreau“, în împrejurări asemănătoare, prin urbe, județ, județe, cu întreaga lor coloratură ironică: „Niciodată omul de familie bună nu va respinge vinul de soi“ (Rabelais). Este adevărat, în zona lor se găseau vinuri excelente; sau cita oportun din Grigore Ureche: „De nu mă vor, eu îi voi pre ei, și de nu mă iubesc, eu îi iubesc pre dânșii și tot voi merge, ori cu voie, ori fără voie“.

Cornel era cu adevărat fericit, atunci când se afla pe stradă ori la petreceri și ceremonii împreună cu fetița și soția lui, acolo unde lumea îl cunoștea și îl prețuia.

Inevitabilul, cum ziceau unii, putea fi evitat, însă Cornel nu a avut noroc: un june, frumos ce-i drept, cu ochii verzi și sprâncenele codate, înalt, athletic, s-a înamorat de soția lui. Sigur, putea să se mulțumească numai cu splendidul ei corp, vechiul scenariu – masculul tânăr înlătură pe cel bătrân. Tânărul veninos a simțit însă c-o poate filtra sufletește pe femeie, disprețul era arma lui! Imaginea „organizatorului cultural“ ingenios, rapid și generos, Cornel însuși, a fost înlocuită de abilul tânăr intrigant și toxic cu aceea a fonfăitului, știrbului, urâtului, Cornel nu-și mai îngrijea dantura de la o vreme...

A venit și clipa sfidării, cum susținea ionul greu, poetul, amicul lui Cornel, atunci când femeia i-a condiționat soțului să-l admită în garsoniera lor pe tânăr, iar promiscuitatea, care colcăia în preajmă, s-a realizat, în fine. Cornel a admis să-l găzduiască, făcea, bietul băiat, o navetă

obositoare spre un orașel limitrof. Sabine i s-a micșorat însă spațiul pentru pregătirea lecțiilor. Uneori, mult după miezul nopții, Cornel auzea oftaturile și bolboroselile stupide ale amorului lor fizic...

În loc să-i alunge printr-un proces, garsoniera, în fond, era pe numele lui, Cornel a preferat varianta stilului stoic – în decăderea fizică și psihică, nu apelul la social ori supranatural era soluția, cum fac slabii creștini, ci, profund dezgustat (starea aceasta, se pare, prin „wu li dancing masters“, din lumea subatomică, a modificat coardele vocale ale înamoraților, cum se va vedea în finalul povestirii), Cornel a ales calea virilă a sinuciderii. Lua betadonna, otrava, mai întâi în doze mici, apoi a înghițit doza fatală, a fost găsit întins pe pat, rigid.

După ceremoniile creștine ale înhumării, destul de grăbite, cuplul triumfător a decis, anul școlar tocmai se încheiase, s-o ducă definitiv pe Sabina la țară, în satul tatălui său. Timpul, care și aici, datorită curgerii rapide, dă iluzia inflației, a trecut, s-a petrecut și a vindecat rănilor, cât a putut, nu și inima încăpățanată a ionului greu, poetul, amicul lui Cornel. Câteva luni la rând, ionul greu a trecut, la ore diferite, pe lângă casa lui Cornel, la care se uita lung, altădată ar fi intrat.

Intr-o duminică, dimineața, când ionul greu rătăcea prin preajma garsonierei de la parter „a lui Cornel“, spre care se uita iarăși lung, din obișnuință, a auzit vuietul, apoi răcnetul acela. S-a oprit mai întâi, apoi s-a apropiat de ușa de la intrarea casei: din interior venea urlatul acela sinistru....

O vecină, o băbuță, ionul greu o știa din vedere, a deschis ușa casei sale și a venit spre poet ușoară ca o balerină:

– Domnule, nu merita domnul Cornel urlatul ăsta, fusese un om atât de plăcut, de cult și sociabil, a murmurat vecina.

– Cresc câini?! a întrebat intrigat ionul greu.

– Nu, domnule, nici vorbă, noi credem că ei urlă.

– Este urlatul sinistru, a pustiu, al lupului pădurean, eu îl cunosc, am fost vânător, îl asigură în șoaptă pe vizitator un bătrân, apărut și el dintr-o garsonieră, pe hol.

– Ei urlă, domnule, a reluat vecina, am verificat, se aude numai când ei sunt acasă, am chemat și poliția și alte organe, au auzit și ele, dar sunt neputincioase...

În timp ce conversau, urlatul continuu a fost întrerupt de câteva ori de un lătrat mai subțire, dar înrăit și maidanez.

– Știți, cum este femeia, ca femeia, a completat concesiv vecina.

Bonjour tristesse! a răbufnit ionul greu și a plecat grăbit; nu a mai trecut niciodată pe la casa fostului său amic.

Din romanul *E-Anonimii (I)*,
în curs de apariție

Avangarda rusă

Noapte albă

Maria Moravskaia

(1889-1947)

Cele mai apropiate clădiri
Au devenit cețos-îndepărtate,
Cele mai clare turnuri
Au devenit noros-fragile.
Și pietrei celei mai negre
I-i dată o mare milostivenie –
De-a fi sinilie-străluminată,
Ușor spre-a se contopi cu cerul.

Acolo, pe celălalt mal,
Ar fi case, catedrale, uzine
Sau un lanț de munți violeți?
Într-adevăr? – munți liliachii
Cu nuanțe vineții-zmeurii,
Cu creste straniu știrbite
Verdeața tărâmurilor necunoscute.

Neva, lărgită de întuneric,
Deveni o uriașă mare.
Marea mare a Nevei
Extra limite și state.
Marea zmeuriu-vineție,
Fumurie, pală, somnoroasă,
Ce apără ca o fugitivă minune
În noaptea albă.

Aerielele turnulețe subțiri
Ale minunatului locaș oriental
Și înguste turnuri-moschee
Și înstelatele bolți.
Tainicul, nordicul palat
Și vechea cetate
Și vârful conic al Amiralității
Zburând spre roza săgeată.

Pe treptele gri ale cheiului
Veșnic, veșnic umede
Tandri sfînși severi
Din depărtatul pustiu secetos.
Lor, bătrânilor, deja
Nu le e trist a se afla pe pământ străin,
Pe ei, bătrânii, îi leagă atent
Vinețiu-curcubeica ceață.

(1916)

Descărcarea albastră

Arseni Nesmelov

(1889-1945)

1

Clopoțel de argint în clinchet, –
Peste o stebă subțire – viespea,
Și în creierul împovărat de visare
Minuni se târăsc, câteva.
Își desfăcură pumnișorii
Neuroni în prag de hibernare
Și dulce se pupă cu spălătoreasa,
Iar acoperișul sărută arcușuri lunare.
Și un paznic slăbănog și gri
(Learcă de-a-ngândurării sudoare)
De la ușa sferei subconștiinței
Descuie și aruncă lacătul mare.

Traducere și antologie de

Leo Putnam

Revista APOSTROF se poate cumpăra în următoarele puncte de difuzare:

Librăriile HUMANITAS

- ALBA IULIA, Librăria Humanitas, Bd. 1 Decembrie 1918, bl. M8-M10.
- BUCUREȘTI, Librăria Humanitas Kretzulescu, Calea Victoriei, nr. 45.
- CLUJ-NAPOCA, Librăria Humanitas, str. Universității, nr. 4.
- GALAȚI, Librăria Humanitas, str. Domnească, nr. 45.
- IAȘI, Librăria Humanitas 1, Piața Unirii, nr. 6.
- ORADEA, Librăria Humanitas „Mircea Eliade“, Bd. Republicii, nr. 5.
- PIATRA-NEAMȚ, Librăria Humanitas, str. Ștefan cel Mare, nr. 15, Galeriile „Viorel Lascăr“.
- RÎMNICU-VÎLCEA, Librăria Humanitas, Calea lui Traian, nr. 147, bloc D2, parter.
- SIBIU, Librăria Humanitas, str. Nicolae Bălcescu, nr. 16.
- TIMIȘOARA, Librăria Humanitas „Emil Cioran“, str. Florimund Mercy, nr. 1.
- TIMIȘOARA, Librăria Humanitas „Joc Secund“, str. Lucian Blaga, nr. 2.

Rețeaua STANDARD PRESS DISTRIBUTION din Cluj

- str. Regele Ferdinand (lângă magazinul Central).
- Calea Moșilor (vizavi de Primărie).
- Piața Unirii, nr. 17 (lângă Diesel).
- Piața Unirii, nr. 1 (lângă Continental).
- str. Napoca, nr. 19.
- Piața Grigorescu (lângă magazinul Profi).
- Piața Mărăști (stația de autobuz).
- str. Fabricii, nr. 1.
- str. Memorandumului, nr. 12.
- str. Plopilor (lângă Hotelul „Babeș-Bolyai“).
- str. Republicii, nr. 109 (Sigma Shopping Center).

Librăria de Artă GAUDEAMUS

Cluj-Napoca, str. Iuliu Maniu, nr. 3.

Librăria MUZEULUI LITERATURII ROMÂNE
SC Orfeu Ed SRL, București, bd. Dacia, nr. 12.

Către cititorii revistei *Apostrof*

Vă puteți abona la revista *Apostrof* direct la redacție. Pentru aceasta, vă rugăm să plătiți contravaloarea abonamentului, prin:

1. mandat poștal, pe adresa:
Torockay-Lukács Iosif
Fundăția Culturală Apostrof
Cluj-Napoca, CP 1095, OP 1 Cluj, cod poștal 400750.

2. virament bancar, pe adresa:
Fundăția Culturală Apostrof
Sediul: Cluj-Napoca, Str. I. C. Brătianu, nr. 22
Cod fiscal: 4868907
Cont bancar: RO68BRDE130SV07853701300 (lei)
Deschis la BRD-Groupe Société Générale, Sucursala Cluj.

Prețul abonamentului, pentru persoane fizice și biblioteci din România, este de:

- 15 lei pentru 3 luni,
- 30 lei pentru 6 luni,
- 60 lei pentru un an.

Prețul abonamentului include taxele poștale de expediere. Prețul abonamentului pentru cititorii din străinătate este de:

- 12 euro sau 15 USD pentru 3 luni,
- 24 euro sau 30 USD pentru 6 luni,
- 48 euro sau 60 USD pentru un an.

Prețul abonamentului include taxele poștale de expediere par avion.

Datele necesare pentru viramentul acestui abonament:

Fundăția Culturală Apostrof
Sediul: Cluj-Napoca, Str. I. C. Brătianu, nr. 22
Cod fiscal: 4868907
Conturi bancare:
RO68BRDE130SV07853701300 (lei)
RO73BRDE130SV06534401300 (euro)
RO58BRDE130SV06674381300 (USD),
deschise la BRD-Groupe Société Générale, Sucursala Cluj, Bd. 21 Decembrie 1989, nr. 81-83,
SWIFT: BRDEROBU

Circulara Uniunii Scriitorilor din România

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

Comitetul Director
al Uniunii Scriitorilor
5 iunie 2003

Cuprins

• EVENIMENT

Cuvântul rectorului	Andrei Marga	2
Laudatio pentru doamna dr. Angela Merkel	Ladislau Gyémánt	4
Discursul cancelarului federal (în românește de Raluca Dinică și Silviu Regman)	dr. Angela Merkel	6

Cuvânt de încheiere al rectorului	Andrei Marga	8
-----------------------------------	--------------	---

• MICROLECTURI

Curajos și impresionant, despre naștere...	Ion Bogdan Lefter	9
--	-------------------	---

• UN AUTOR ÎN DEZBATERE

Goetheanism și excelență	Ovidiu Pecican	10
Seduția trecutului	Iulian Boldea	11
Andrei Marga despre Joseph Ratzinger	Constantina Raveca Buleu	12
Creștinism și iudaism	Alexander Baumgarten	13

• EVENIMENT

Conferințele Monica Lovinescu		14
Cei 16 ani	Francisc Baja	28

• DOSAR: NICOLAE BALOTĂ

În laboratorul minotaurului ideologic	Nicolae Balotă	15
---------------------------------------	----------------	----

• POEME

	Iancu Grama	19
--	-------------	----

• CRONICA LITERARĂ

Leon-Iosif Grapini și <i>Memorialul</i> său	Irina Petraș	20
Ianoși despre cultura rusă	Ștefan Borbély	21

• PROZĂ

Ach, du lieber Augustine	Diana Adamek	22
Urletul	Apostol Gurău	28

• CAFÉ APOSTROF

24

• CU OCHIUL LIBER

Bilanțul României în tranziție	Cristian Vasile	25
Peregrin la universitățile Europei	Eugen Beltechi	26

• AVANGARDA RUSĂ

Noapte albă	Maria Moravskaia	29
Descărcarea albastră (traducere și antologie de Leo Butnaru)	Arseni Nesmelov	29

Editura Biblioteca Apostrof vă oferă următoarele cărți:

Colecția „Filosofie contemporană”

- GABRIEL MARCEL, **A fi și a avea**
traducere de CIPRIAN MIHALI, 1997, 192 p. 3 lei

Colecția „Filosofie modernă”

- FRIEDRICH NIETZSCHE, **Antichristul**
traducere de VASILE MUSCĂ, 2003, 128 p. 10 lei

Colecția „Filosofie extrem-contemporană”

- JOSEPH RATZINGER, **Europa în criza culturilor**, traducere de DELIA MARGA, prefață de ANDREI MARGA, 2008, 92 p. 15 lei

Colecția „Filosofie medievală”

- SF. ANSELM DIN CANTERBURY, **Monologion despre esența divinității**
traducere de ALEXANDER BAUMGARTEN, 1998, 162 p. 3,50 lei

Colecția „Filosofia religiei”

- HENRY CORBIN, **Paradoxul monoteismului**
traducere de JANINA IANOȘI, 1997, 216 p. 4 lei

Colecția „Filosofie românească”

- VASILE MUSCĂ, **Spusul și de nespusul**, 2003, 146 p. 10 lei
- N. STEINHARDT, **Cartea împărțirii**, ediție gândită și alcătuită de ION VARTIC, ed. a IV-a, 2004, 140 p. 8 lei
- D. D. ROȘCA, **Introducere la „Viața lui Isus”. Mitul utilului**
traducere de DUMITRU ȚEPENEAG, ediție și postfață de MARTA PETREU, 1999, 138 p. 3,50 lei
- BUCUR ȚINCU, **Apărarea civilizației**
ediție îngrijită și prefață de MARTA PETREU, 2000, 132 p. 5 lei
- LAURA PAMFIL, **Noica necunoscut**, 2007, 288 p. 8,75 lei

Colecția „Ianus”

- OVIDIU PECICAN, **Trasee culturale Nord-Sud**, 2006, 228 p. 15 lei
- CĂLIN TEUȚIȘAN, **Textul în oglindă: Reflexii ale imaginarului eminescian**, 2006, 202 p. 15 lei
- PETRU POANTĂ, **Efectul „Echinox” sau despre echilibru**, 2003, 176 p. 10 lei
- DORLI BLAGA, **Tatăl meu, Lucian Blaga**, 2004, 380 p. 20 lei
- GEORGE BANU, **Uitarea**, 2003, 80 p. 5 lei
- NORMAN MANEA, **Despre clovni**
eseuri, 1997, 230 p. 4 lei
- NORMAN MANEA, **Octombrie, ora opt**
proză, 1997, 186 p. 4 lei
- PHILIP ROTH, **Animal pe moarte**
roman, traducere de IRINA PETRAȘ, 2001, 132 p. 9,90 lei
- SANDA CORDOȘ, **Literatura între revoluție și reacțiune**, ediția a II-a, adăugită, 2002, 284 p. 15 lei
- LEV TOLSTOI, **Moartea lui Ivan Ilici**
traducere de JANINA IANOȘI, prefață de ION VARTIC, 2003, 96 p. 7,50 lei
- LUKÁCS JÓZSEF, **Povestea „orașului-comoară”: Scurtă istorie a Clujului și a monumentelor sale**, volum ilustrat cu fotografii de VÁRDAL LEVENTE, 2005, 146 p. 20 lei
- GEORGETA HORODINCĂ, **Duminică seara**, 2006, 231 p. 20 lei
- ALEXANDRU VONA, **Să mai fiu o dată îndrăgostit**, carte gândită și alcătuită de MARTA PETREU, 2005, 188 p. 20 lei
- ȘTEFAN BORBÉLY, **Despre Thomas Mann și alte eseuri**, 2005, 172 p. 20 lei
- MARTA PETREU, **Conversații cu...**, vol. II, 2006, 132 p. 20 lei

- RUXANDRA CESEREANU, MARTA PETREU, CORIN BRAGA, VIRGIL MIHAIU, OVIDIU PECICAN, ION VARTIC, **Sadovaia 302 bis**, 2006, 204 p. 20 lei
- EUGEN PAVEL, **Între filologie și bibliofilie**, 2007, 170 p. 20 lei
- IRINA PETRAȘ, **Teoria literaturii: Dicționar-antologie**, 2002, 288 p. 20 lei
- ȘTEFAN BORBÉLY, **Proza fantastică a lui Mircea Eliade**, 2003, 224 p. 20 lei
- **Scriitorul și trupul său**, carte gândită și alcătuită de MARTA PETREU, 2007, 264 p. 8,75 lei
- **Cele 10 porunci**, carte gândită și alcătuită de MARTA PETREU, 2007, 276 p. 8,75 lei
- NICOLAE BĂRNA, **Dumitru Țepeneag**, 2007, 304 p. 7 lei

Colecția „Scrinul negru”

- ZAHARIA BOILĂ, **Amintiri și considerații asupra mișcării legionare**
prefață de LIVIA TITIENI BOILĂ, ediție îngrijită de MARTA PETREU și ANA CORNEA, notă asupra ediției de MARTA PETREU, 2002, 160 p. 10 lei
- ZAHARIA BOILĂ, **Memorii**, 2003, 256 p. 12 lei
- **Procesul „tovarășului Camil”**, ediție îngrijită de ION VARTIC, prefață de MIRCEA ZACIU, 1998, 96 p. 2 lei
- I. D. SÎRBU, **Scrisori către bunul Dumnezeu**
ediție îngrijită de ION VARTIC, 1998, 244 p. 5 lei
- LUDOVICA REBREANU, **Adio pină la a doua Venire: Epistolar matern**, ediție îngrijită, prefață și note de LIVIU MALIȚA, 1998, 288 p. 5 lei
- ARTHUR DAN, **Mituri căzute (Din jurnalul unui psihiatru): Aforisme**, prefețe de I. NEGOȚESCU, ION VIANU, ALEXANDRU PALEOLOGU; ediție și notă asupra ediției de MARTA PETREU, 1999, 96 p. 3 lei
- DUMITRU ȚEPENEAG, **Destin cu popești. Șotroane** (în colaborare cu Editura Dacia), 2001, 144 p. 6,30 lei
- ALEXANDRU VONA, **Esmeralda**, fișă de dicționar de FLORIN MANOLESCU, desene de GABRIELA MELINESCU, 2003, 112 p. 7,50 lei
- KONSTANTINOS ARVANITIS, **Jurnal (1893-1899)**, traducere din neogreacă de CLAUDIU TURCITU, cuvânt-înainte de MARTA PETREU, epilog de NICOLAE MĂRGINEANU (în colaborare cu Editura Polirom) 2009, 83 p. + ilustrații

Colecția „Istoria filosofiei”

- CONSTANTIN RĂDULESCU-MOTRU, **F. W. Nietzsche: Viața și filosofia sa**, 2003, 128 p. 10 lei

Colecția „Poeme”

- TRISTAN JANCO, **Memoriile Șoahului**, 2006, 84 p. 15 lei

Cărți în coeditare cu Ed. Polirom (le puteți comanda la www.polirom.ro):

- ION VARTIC, **Bulgakov și secretul lui Koroviev: Interpretare figurală la Maestrul și Margareta**, ed. a II-a, adăugită, 2006, 160 p. 17,95 lei
- MATEI CĂLINESCU, **Mateiu I. Caragiale: recitiri**, ed. a II-a, 2007, 168 p. 19,95 lei
- ION VIANU, **Blestem și Bindecuvântare**, 2007, 182 p. 19,95 lei
- ION VIANU, **Investigații mateine**, 2008, 112 p. 19,50 lei
- MARTA PETREU, **Despre bolile filosofilor. Cioran**, 2008, 128 p. 19,90 lei

REDACȚIA:

MARTA PETREU
(redactor-șef)

LUKÁCS JÓZSEF
VIRGIL LEON
ANA SALOMIA CORNEA
IRINA PETRAȘ
Tehnoredactare:
FOGARASI EDITH

Vignetele revistei reprezintă variațiuni grafice de Mihai Barbu după desene de Franz Kafka.

ANA POP
(contabilitate)

EDITORI:

- Uniunea Scriitorilor din România
- Fundația Culturală Apostrof

Revista apare cu sprijinul:

- Fondului Cultural Național
- Consiliului Local și al Primăriei Cluj-Napoca

ADRESA REDACȚIEI:

Cluj-Napoca
Str. I. C. Brătianu, nr. 22
cod 400079
Tel., fax: 0264/432.444
e-mail: apostrof@revista-apostrof.ro

Pentru corespondență:

Revista Apostrof, CP 1095, OP 1,
Cluj-Napoca, 400750

• Revista APOSTROF figurează în Lista-catalog a publicațiilor interne, editată de RODIPET SA, la poziția 4251.

Manuscrisele primite la redacție nu se înapoiază.

ISSN 1220-3122

Revista este înregistrată la OSIM cu nr. 45630/22.05.1996.

Revista APOSTROF este membră a Asociației Revistelor, Imprimeriilor și Editorilor Literare (ARIEL), asociație cu statut juridic, recunoscută de Ministerul Culturii și Cultelor.

Tiparul:
Centrul de Presă Reformat

Unica responsabilitate a revistei *Apostrof* este de a găzdui opiniile, oricât de diverse, ale colaboratorilor noștri. Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui text aparține, în exclusivitate, autorului.

Apostrof

Puteți comanda orice carte la adresa: Cluj-Napoca, 400079, Str. I. C. Brătianu, nr. 22, tel. 0264/432.444 sau prin www.revista-apostrof.ro